

Tartu Ülikool

Maaailma keelte ja kultuuride kolledž

Jaana Bichele

JAAPANI KEELE TÕLKIMISE PROBLEEMID OTSUICHI LÜHIJUTTUDE „ÕNN ON
KASSIPOJA KUJULINE“ JA „HIDAMARI NO SHI“ NÄITEL

Magistritöö

Juhendaja:

Eri Miyano

Katiliina Gielen

Tartu

2016

Sisukord

Sissejuhatus	3
Jaapani kirjandus eesti keeles	5
Tekstide autorist.....	7
1. Grammatilised probleemid ja nende analüüs	10
1.1. Mitmus jaapani keeles	10
1.2. Partikli しまう tõlkimine.....	16
1.3. Sõnade <i>kehai</i> ja <i>sonzai</i> tõlkimise probleem	20
1.4. たり (<i>tari</i> -) osake ja selle tõlkimine	24
1.5. Probleemid Otsuichi loo „Hidamari no shi“ pealkirja tõlkimisega	30
2. Keelelised probleemid ja nende analüüs.....	34
2.1. Viisakusest ja selle näidetest	34
2.2. Tegelaskõne.....	45
3. Kultuurilised nähtused ja nende analüüs	51
3.1. Jaapani kultuuriruumile omased terminid ja nähtused Otsuichi loos „Õnn on kassipoja kujuline“	51
Kokkuvõte	68
Resümees	71
Lisad.....	73
Jaapani kirjandus seisuga kevad 2016.....	73
„Õnn on kassipoja kujuline“	78
„Hidamari no shi“	106
Viited ja kasutatud kirjandus	127

Sissejuhatus

Käesoleva magistritöö teema on kahe Otsuichi (kodanikunimega Hirotaka Adachi) lühijutu – „Õnn on kassipoja kujuline“ ja „Hidamari no shi“ tõlge eesti keelde ja nende tõlgete analüüs. Analüüsi osa on jaotatud laialt kolme osasse – probleemid, mis puudutasid keelt grammatika tasemel, probleemid keele eripära tasemel ning ka küsimused, mis puudutasid jaapani kultuuriruumile omaste terminite tõlget või siis tõlkimata jätmist. Üks läbivatest teemadest oli ka see, kui palju silmnähtavalt peent, kuid tegelikult sügavat sisu kandvaid detaile peavad minema eesti keelde tõlkides kaotsi.

Grammatika peatükk sisaldab endas jaapani partiklite tõlkimist (või tõlkimata jätmist), ainsuse ja mitmuse küsimust jaapani keeles (erinevalt euroopa keeltest, puudub jaapani keelel üks kindlalt markeeritud mitmuse vorm), probleemidest mis tekkisid kahe nimisõna – *kehai* ja *sonzai* tõlkimisega, kuna nendel sõnadel puuduvad head vasted eesti keeles, ning küsimus, kuidas tõlkida teise loo („Hidamari no shi“) pealkirja, kuna selle puhul oli tegu autoripoolse hääldusel põhineva sõnamänguga.

Keele eripärade peatükk räägib jaapani viisakusest ja selle väljendumisest keeles, ning ka üksikute tegelaste kõne eripäradest ning nende tähendustest. Tegelaste kõne all on peetud silmas jaapani keele alamkeeli, täpsemat meeste ja naiste kõne erinevust, ning mida originaalteksti lugeja saaks kõneleja kohta teada sellist, mida eestikeelse teksti lugeja näha ei saa. Nendel kahel teemal on palju ühist, kuna soorollid Jaapanis endiselt määravad sotsiaalse hierarhia, mis väljendub ka keeles. Lisaks sellele, et mehed ja naised kasutavad erinevaid sõnalõppe ja vahel ka erinevaid sõnu, siis keel ja kultuur nõuavad ka näiteks, et naine peaks alati kasutama viisakamat keelt kui mees.

Analüüsi viimane osa keskendub jaapani kultuurispetsiifiliste terminite ja nähtuste tõlkimisele, allesjätmisele või lahtiseletamisele. Peatutakse sellel, kas ja kus oleks parem tekst kodustada või võõrapärastada. Toodud on ka võrdlusi Eestis varem tehtud jaapani keelest tehtud ilukirjandustõlgetega, ning ka paar näidet mujalt maailmast. Magistritöö teeb ka lühikese ülevaate jaapani kirjanduse tõlkimisest eesti keelde. Jaapani kirjanduse eestikeelsete tõlgete täpse nimekirja leiab eraldi lisast. See sisaldab kirjaniku nime, teose pealkirja eesti ja jaapani keeles, originaali ja tõlke ilmumise aastaid ja tõlkija nime.

Andmed tabelis pärinevad osaliselt Esteri e-kataloogist, aluseks on võetud ka TÜ maailmakirjanduse doktorandi Kairi Jetsi 2014. aastal koostatud nimekiri, mille kasutamiseks on luba olemas.

Jaapani keel peidab sageli väga palju infot, eriti sellist, mis kannab endas kõneleja isiklikku arvamust või muud eripära, väga väikestesse partiklitesse või sõnadesse, mida lisatakse kas lause või sõna lõppu. Siiski, vaatamata nende kaalule, kaovad nad tihti tõlgetest sihtkeele grammatiliste piirangute tõttu. Näiteks, eesti keeles, kui kõneleja lausub sõna „mina“, loeb kuulaja välja sellest vaid neutraalse esimese isiku ainsuse asesõna. Kui sama tähendusega sõna ütleks jaapani keele kõneleja, oleks tal valida kümnekonna esimese isiku asesõna seast, ning tehtud valik ütleks kuulajale (peaaegu alati) ära kõneleja soo, sotsiaalse positsiooni ja suhtumise kuulajasse. Kuna eesti keeles nii laia valikut sõnavariatsioone pole, tuleb teha otsus – kas kaotada sellised eripärad, või leida mõni muu viis anda kõnes edasi sama sõnum.

Raskused töö kirjutamise juures olid mitmesugused. Esiteks oli takistuseks tõlgete sihtkeele keerulisus. Lisaks sellele moodustas probleeme varasema akadeemilise materjali vähesus. Töö autoril ei õnnestunud leida ühtegi tööd, mis oleks kirjutatud jaapani-eesti tõlkimise teemal, mistõttu tuli allikaid otsida inglise ja vene keeles ilmunud kirjutiste seast. Ka eesti keelde eelnevalt tõlgitud jaapani kirjanduse tõlkijad ei ole lisanud enda töödele põhjalikult kommentaare või eessõnu, kuid sellega võib olla seotud ka kirjastus, mitte tõlkija soov. Lisaks sellele on jaapani keele tõlkimist eesti keelde väga vähe uuritud. Töö autor suutis leida vaid ühe TÜ lõputöö, mis puudutas antud valdkonda, ning selleks oli 2002. aasta Elin Sütiste töö „Comparing translations: three approach-related studies of translations from Japanese literature“.

Töö teema idee tekkis autoril jaapani keele edasijõudnute tunnis/kirjanduse tõlkeseminaris. Jaapani kirjandus on Eestis seni vähe esindatud, ning noored tänapäeva autorid on eriti kasiinas seisundis selles osas. Töö autor puutus eelpoolnimetatud tõlkeseminaris ka esimest korda kokku Otsuichi teostega. Kuna tegu on huvitava stiili ning põnevate iseloomulike süžepöõretega autoriga, vääricks ta kindlalt esindatust maailma tõlkekirjanduse vallas.

Jaapani kirjandus eesti keeles

Aasia kirjandus, sealhulgas ka jaapani kirjandus, on seni eesti kirjandusmaastikul suhteliselt nõrgalt esindatud ja paljuski avastamata territoorium. Kuigi jaapani keelest on tõlgitud rohkem kui näiteks korea keelest, ei tea keskmine lugeja ilmselt peale Murakami ühtegi teist jaapani kirjanikku. Kuna nii tõlkekirjandust kui ka tõlkijaid endid on üpris väike arv, on raske rääkida mingitest tõlkekoolkondadest, kasvõi näiteks käesoleva töö kontekstis, kuid mõningaid üldisi paralleele võib proovida tõmmata.

Jaapani kirjanduse (antud kontekstis loetakse selle alla proosa, luule ja esseistika, kuna töö autor ei leidnud ühtegi eesti keelde tõlgitud jaapani draamateost) tõlkimine eesti keelde on käinud kahes laines, millest teine kestab siia maani. Siinkohal tuleb ära mainida, et selle töö raames räägime ainult tekstidest, mis on tõlgitud jaapani keelest otse eesti keelde, mitte mõne muu keele vahendusel. Esimene jaapani keelest tõlkimise laine algas 1950ndate lõpus ja kestis 1980ndate teise pooleni. Põhilisteks tõlkijateks sellel ajal olid Agu Sisask ja Ülle Udam. 1990ndatel oli pea täielik vaikuseperiood (kümne aasta jooksul ilmus vaid kaks luulekogu), ning 21. sajandi alguses algas tõlkimise teine laine, milles osaleb oluliselt rohkem tõlkijaid. Aktiivsemad nendest on näiteks Kati Lindström, Margit Juurikas, Margis Talijärv. Rein Raud on tõlkinud suure osa selles laines ilmunud luulest. Tõlgitavate teoste hulgas on põhiliselt 20. sajandi tuntumate autorite teoseid. Kui jätta kõrvale luule, siis vanem jaapani kirjandus jääb eesti lugejate eest endiselt varjatuks. Lisaks sellele, naisautorid on väga kasinalt esindatud (Jets 2014)

Esimese laine puhul saab rääkida sellest, et tõlkija(d) on enda tõlkeid korruga nii kodustanud kui ka võõrapärastanud. See väljendub näiteks selles, et isikunimede kirjpilt võidi muuta eesti keele pärasemaks (J muutus häälikuks dž jne), kuid samas jäeti palju võõraid termineid ka tekstidesse sisse ja seletati lahti joonealustes märkmetes. Nimekujude muutmine paistis olevat selle ajastu trend – ajal, mil piirid olid vähem avatud, ei pruukinud keskmisel lugejal olla piisavalt teadmisi, et osata hääldada võõraid nimesid. Mitmete näiteks algsest inglise keelest tõlgitud teostel võis taga olla ka nimekiri tegelaste nimedest ja nende hääldusest. Võõraste esemete lahtiseletamiseks olid ja on joonealused märkused kõige kasulikum viis, kui sihtkeeles puudub vastav termin. Siiski võib vanemaid tõlkeid

lehitsedes leida ka selliseid huvitavaid juhtumeid nagu Abe Kobo „Luitenaises“, kus oli kasutatud sõna „hasi“, mis oli eestindatud versioon jaapani sõnast *hashi* ehk söögipulgad, millele oli kohe lisatud joonealune märkus, et tegu on söögipulkadega. Raske öelda, miks tõlkija otsustas selle koha peal tuua sisse tundmatu võõrsõna, kui eesti keeles oli oma termin olemas. Uuemate tõlgete puhul on jäetud nii laensõnade kui ka nimede kirjpildid selliseks, nagu on nende ametlikud kujud ladina tähestikus. Teise laine puhul on tendentse raske märgata, kuna iga tõlkija paistab tegevat vastavad valikud enda äranägemise järgi ning isegi sama tõlkija valikud võivad varieeruda teosest teosesse. Siiski joonealused märkmed on laialt levinud ka uute tõlgete seas.

Kahjuks on nii varasemad kui ka hilisemad jaapani keele tõlkijad ühtemoodi sõnaaahtrad kui asi hakkab puudutama tõlkija ees- või järelsõna. Seda vaatamata erinevatele kirjastustele. Isegi kui need on olemas, sisaldavad nad üldjuhul vaid lühikest kirjeldust autorist endast, kuid mitte teosest või tõlkest. On muidugi ka erandeid – näiteks on Alari Alliku „Sada luuletust, sada luuletajat“ varustatud põhjalike kommentaaridega. Hea ees- või saatesõna võib raamatu teha oluliselt rikkamaks ja tekitada lugejas huvi, ent need nõuavad aega ja pühendumist, mida tõlkijad endale alati lubada ei saa. Tõlkija jääb enda tõlgitud tekstis tihti nähtamatuks, ning saatesõnad on võimalus anda nendele oma hääl. (Lange lk 17-18) Paraku kohtab eesti keelde tehtud tõlgetes palju tekste kas puuduva või minimaalse tõlkija eessõnata. Siiski, kui jaapani keelest tõlkija on näiteks otsustanud sisse jätta honoratiivsufiks, on nende lühiseletus tavaliselt välja toodud kas järelsõna või joonealuse märkusena. Seda tehnikat paistab eelistavat näiteks Kati Lindström enda tõlgetes Murakami teostest. Näiteks „Kafka mererannas“ viimasel leheküljel on mäрге ja lühike seletus pärisnimede ja nimede järgnevate sufiksita kohta. „Norra metsas“ on sama informatsiooni veidi kompaktsem versioon joonealuse märkusena esmakordsel honoratiivsufiksi esinemisel.

Ühes asjas võib kindel olla – kui vaadata teise laine tendentse, siis eesti keelde tõlgitakse aina rohkem jaapani kirjandust ning sellele lavale astub aina uusi tõlkijaid. Kuigi Jaapan asub Eestist väga kaugel, on tänapäeval selle riigi ja kultuuriga tutvumine palju lihtsam kui see oli Nõukogude ajal. Jaapani keelt õpetatakse nii Tartu kui Tallinna ülikoolides, ning ka mõnes gümnaasiumis on seda võimalik võtta valikainena (näiteks

Tartu Jaan Poska Gümnaasiumis). Töö autor võib isiklike kogemuste põhjal väita, et kuna Tartu Ülikooli jaapani keele algtasemete rühmad on läbi aastate olnud populaarsed, siis huvi keele vastu on noortel kindlasti olemas. Kuigi kõrgemate tasemeteni jätkub püsivust ainult väikesel hulgal tudengitest, kes liitusid esimese rühmaga, siis neid ikkagi on. Kuna Eestis selle aasta kevadel toimus juba kümnes jaapani animatsioonifilmifestival, siis julgeks väita, et inimestel on ka huvi kultuuri ja popkultuuri vastu. Arvestades, et viimaste aastate tõlked on tulnud mitmete uute tõlkijate sulest, võib ka uskuda, et aina rohkem noori keele- ja kirjandusarmastajaid otsustavad tuua osa jaapani kirjandusest siamaile. Sellise tempoga jätkates ei lähe ilmselt mööda palju aega, et oleks piisavalt materjali nii kirjanduse armastajatele kui ka tõlketeoreetikutele.

Tekstide autorist

Mõlemad minu tõlgitud lood on pärit samalt autorilt, küll erinevatest jutukogumikest. Hirotaka Adachi (安達 寛高) (1978) kirjutab lugusid mitme erineva pseudonüümi all, kuid mõlemad minu tõlgitud lugudest on ta avaldanud pseudonüümi Otsuichi (乙一) all. Tuleb eelnevalt mainida, et jaapani kultuuris on tavaks kirjutada esimesena perekonnanimi ja siis eesnimi, kuid antud töös ja lisana ilmunud jaapani tõlkekirjanduse loetelus on nimekujud lihtsuse mõttes muudetud läänepäraseks, välja arvatud tõlgitud juttudes, kus see on meelega jäetud jaapanipäraseks. Otsuichi enda sõnul ta kasutab pseudonüüme, kuna talle ei meeldiks olukorrad, kui teda tuntaks nime järgi avalikes kohtades ära, ning ta eelistab vältida soovimatut tähelepanu (otsuichi.com 2013). Selguse mõttes kasutan nime Otsuichi tema jaoks ka edaspidi.

Otsuichi sai kirjandusmaailmas tuntuks oma debüüdiga, kui ta võitis peaauhinna Jump Novel konkursil oma esikromaaniga 夏と花火と私の死体 (ametlik ingliskeelne tõlge: „Summer, Fireworks and My Corpse“) olles samal ajal vaid 17-aastane. Romaan valmis, kui ta oli alles 16. Ühes intervjuus avaldab ta, et tegelikult oli tegu teise tema kirjutatud romaaniga – esimene olevat olnud fantaasiaromaan, mille ta saatis konkursile kuid mis ei läbinud esimest valikuvoor. (otsuichi.com n/d) Autor ise ei ütle, mis aastal see toimus. Sellest ajast saadik on ta kirjutanud mitmeid romaane, lühijutte ja jutukogumikke. Tema teostest on tehtud ka filme, *mangasid* (graafilised romaanid) ning mitmeid neist on

tõlgitud inglise keelde. Nende seas on „Summer, fireworks and my corpse“, „Calling you“, „Goth“, „Zoo“. Euroopa keeltest on Otsuichit tõlgitud näiteks ka prantsuse keelde. Romaan „Kurai tokoro de machiawase“ tõlgiti 2009 prantsuse keelde (pealkiri prantsuse keeles „Rendez-vous dans le noir“ (babelio n/d)), tõlkija oli Myriam Dartois-Ako (lalitteraturejaponaise n/d). Otsuichi on ka varasemalt ilmunud eesti lugejate ette – 2011 aasta Värskes Rõhus nr 27 (sügis) avaldati tema lühijutt „Vanasti päikeseloojangu pargis“, tõlkijateks Kairi Jets ja Mari Kikerpill. (Värske Rõhk 2011)

Just Otsuichi pseudonüümi all on kirjanik juba oma esikromaani ilmumisest alates tuntust kogunud põhiliselt õuduskirjanikuna. Lisaks sellele avaldab ta ka õuduslugusid oma kasutades teist pseudonüümi – Asako Yamashiro (山白朝子) . Siiski pole õudusjutud ainus žanr mida ta viljeleb. Näiteks on ta avaldanud romantilisi lugusid veel ühe pseudonüümi, Eiichi Nakata (中田永一) all. (J’Lit Books from Japan 2016) Otsuichi on põhiliselt tuntud kui noortekirjanik. Tema teosed jäävad praktiliselt alati noorteromaanide kategooriasse. Tema teostes põimuvad paljud žanrid – lisaks õudusele ja groteskile, mis talle ilmselt on toonud kõige rohkem kuulsust, on seal esindatud ka ulmet, põnevust ja isegi huumorit. (otsuichi.com n/d)

Otsuichi esimesed teosed olid pigem suunatud teismelistele ja noortele lugejatele, kuid hilisemad jutukogumikud, näiteks „GOTH“ laiendasid ta publikut (J’Lit Books from Japan 2016). „GOTH“ Võitis ka maineka auhinna Honkaku Mystery Grand Prize 2003. aastal. Nimetatud auhinna annab igal aastal välja The Honkaku Mystery Writers Club of Japan, ning see antakse parimale teosele põnevus (*mystery*) kategoorias. Võitja kuulutatakse välja kahes kategoorias – ilukirjanduse ja kriitiliste teoste omas (teise kategooriasse kuuluvad ka ajakirjades avaldatud esseed). (Honkaku n/d) Otsuichi raamatute ja jutustuste põhjal on tehtud ka mitu filmi: romaan „Kurai tokoro de machiawase“ tehti täispikaks filmiks 2006 aastal (imdb n/d), jutukogumikust „Zoo“ on 2005 a tehtud seeria lühifilme, millest neli on mängufilmid ja üks on animatsioonifilm (imdb n/d). „Goth“ sai ekraniseeringu 2008 aastal. Tema koostöö filmiga on väljendunud ka muudmoodi. Näiteks võisid selle aasta JAFFi külastajad Tartus ja Tallinnas näha filmi „Hana ja Alice’i mõrvajuhtum“. Filmi süžee autor oli Shunji Iwai (imdb n/d). Otsuichi on kirjutanud filmi süžee põhjal selle raamatuversiooni (cinematoday 2.12.2014). Raamat ilmus 2015. aasta veebruaris (Shogakukan n/d).

Kaks lugu, mis mina tõlkimiseks valisin on mõlemas pärit 2000ndate algusest. 「しあわせは子猫のかたち」 ehk „Õnn on kassipoja kujuline“ ilmus esmakordselt 2001. aastal kogumikus 「質素 HOLIDAY」 (*Shisso Holiday*). Pärast seda on ta ilmunud ka teistes kogumikes. Seda kogumikku, ega ka seda lugu, pole ametlikult inglise keelde – ega teistesse võõrkeeltesse – tõlgitud. „Hidamari no shi“ ilmus jutukogumikus „Zoo“ 2003. aastal, avaldajaks oli Shueisha kirjastus. Hiljem on seda jutukogumikku avaldatud veel 2006. aastal, kuid siis ilmus kogumik kahes köites, „Zoo1“ ja „Zoo 2“. „Hidamari no shi“ jäi kogumikku „Zoo 1“. (Shueisha n/d) „Zoo“ on tõlgitud ka inglise keelde. See jutukogumik tõlgiti inglise keelde 2009. aastal, ning selles olid kõik algse „Zoo“ jutud. Kõikide lugude tõlkija oli Terry Gallagher ja avaldaja VIZ Media.

1. Grammatilised probleemid ja nende analüüs

1.1. Mitmus jaapani keeles

Mitmus jaapani keeles on isemoodi ja keerukas probleem. Ühelt poolt tundub see väga lihtne – grammatilist mitmuse väljendamist, nagu seda tehakse indoeuroopa keeltes, selles keeles lihtsalt pole. Keele jaoks ei ole ainsuse ja mitmuse vastandamine nii tähtis (Kutafyeva 2009). Mitmuse väljendamine pole ka universaalne – selleks pole ühte erilist sufiksit ega eessõna. Seda, kas sõna on ainsuses või mitmuses, tuleb välja nuputada kontekstist või sellest, kas sõna ees on mõni number. Siiski, kui mõnel korral on kindlalt vaja ära märkida kas kindlat ainsust või mitmust, kasutatakse näiteks selleks sõnamoodustavaid morfeeme たち (-*tachi*)、ども (-*domo*)、või ら (-*ra*). Loendatavad nimisõnad jaapani keeles ei pea tingimata olema markeeritud mitmuse tunnusega, isegi kui keeles tehniliselt on olemas mitmuse sufiks *-tachi*, ent seda liidet kasutatakse vaid elusolendite jaoks (Lee, Park 2013) Lisaks pole antud sufiks ka kohustuslik mitmuse märkimiseks. Pigem on erandiks eraldi mitmuse märkimine. (Bond, Ogura, Ikehara 1994: 32) Juhul, kui on vaja lisada mitmuse sufiks mitte hingestatunud sõnale, kasutatakse selleks mitte eelpoolmainitud lõppe, vaid hiina laene, enamasti eesliidete kujul (Kutafyeva 2009) Tegelikult pole olukord aga üldse nii lihtne ja loogiline kui võib paista. Ning ainsuse või mitmuse kasuks otsustamine võib olla palju keerulisem kui algul arvatud. Neid probleeme esines ka minu tõlgitud mõlemas jutus. Mitmust jaapani keeles saab väljendada mitmel moel. Esiteks saab sellest aru konteksti järgi. Nii et kuigi 子猫 võib tähendada nii ühte kassipoega kui ka mitut, kuid jutu kontekstist ei teki küsimust, kas tegu on ühe või mitme kassipojaga. On loogilisem uskuda, et majas elas vaid üks kass, mitte terve kari.

Veel on võimalik mitmust väljendada numbriliselt: kombinatsiooniga arvsõna+loendur. Loendurid on omapärane grupp sõnu, mida kohtab ka mitmetes teistes aasia keeltes. Nad tähistavad kategooriaid, mille alla loendatavad nimisõnad lähevad. Kui loendatavad sõnad peavad kuuluma mitmesse kategooriasse, tuleb ka nende loendamine jaotada mitmesse rühma. Selletõttu on originaal 二人と一匹 (*futari to ippiki*) loos „Õnn on kassipoja kujuline“ tõlgitav eesti keelde kui „meie kolmekesi“, kuid otsetõlkes tähendab see „kaks inimest ja üks väike loom“, täpsemalt: *futari* – kaks + inimeste loendur, ning *ippiki* –

üks + väikeste loomade loendur. Inimesi ja loomi ei saa panna kokku sama kategooria alla. Sellepärast oli vaja teha selline veidi pikem loetelu. Eesti keeles tunduks aga selline keelekasutus vähemalt antud lauses ebaloomulikuna. Lisaks numbri kasutamisele võib grammatiliselt mitmuse väljendada ka näiteks kasutades sõna 何 („mitu?“) ja lisada sellele kas loendur, 度 („kord“) või mõni muu sarnane sõna. Sellega saab luua mitmuse kindlalt ütlemata mitmest esemest on juttu.

Nii võib väita, et nimisõnadel on jaapani keeles olemas vaid ainsuse vorm. Niimoodi oleks ilmselt lihtsam mõelda, kui õppida keelt algtasemel. A. A. Holodovitš (1979: 185) on käinud välja veidi teistsuguse teooria, mille kohaselt jaapani nimisõnad ei ole isegi enda sisestruktuuri järgi ainsuse vormis, kuid samuti pole nad samasuguste kriteeriumide järgi ka mitmuse vormis. Jaapani nimisõna pole ei ainsuses ega mitmuses, kuid väldib ka mingit ebamäärast ühist kategooriat. Selle keele jaoks puudub ainsuse ja mitmuse vastandamine. Jaapani nimisõnas on esindatud terviku ja osa ühtsus. (Holodovitš 1979: 185) Sama arvamust paistab jagavat ka Vovin (2003: 39-40). Holodovitš paistab olevat seda meelt, et kui nimisõnal puuduvad täiendavad ainsust või mitmuse tähistavad markerid, on vaja vaadata selle konteksti, vaadata, kontrollida näitelause abil, kuidas küsimuse all olevas tekstis olevad vormid on tõlgendatavad nendes näidetes, kuid eeldada, et jaapani keele nimisõna sisemine vorm on mitmus. (1979:180-181)

Reduplikatsioon on veel üks võimalus näidata mitmuse jaapani keeles, ning antud olukorras oleks tulemuseks ebamäärane mitmus. Reduplikatsioon toimub, korrates sama sõna tüve. Antud moel käituvad nimi-, tegu-, omadus-, määrsõnad ja ideofoonid. Antud korduseks on olemas eraldi kirjamärk, nii et „inimesed“ ei kirjutata mitte 人人 vaid 人々. Siiski mitte kõik sõnad ei saa esineda sellises konstruktsioonis. Reduplitseeritud sõnad on enamasti ühe-kahesilbilised, praktiliselt alati mittehingestatud, on päritolult jaapani omasõnad ja tähistavad esemeid, millele on omane esineda grupina või on ajalooliselt austuse või aukartuse vääriline. (Kutafyeva 2012) Näiteks on selliselt moodustatavad mitmused 木々 („puud“), 神々 („jumalad“), 山々 („mäed“). Sõnu, mis moodustavad sellise mitmuse vormi, on üpris vähe, kuid see kategooria sisaldab näiteks lisaks nimisõnadele ka ase- ja määrsõnu. (Kaiser et al 2013:8) Semantiliselt mõttes on tegu mitmusega, mis manab silme ette mitu eraldi isendit, mis moodustavad ühe suurema

terviku (Kutafyeva 2012). Selline mitmus ei ole haruldane, tõlgitud loodest võib tuua näiteks kassipoja-loost 池へ飛び込もうとするような勢いで、枝葉をつけた森の木々。(Puud sirutasid lehti ja oksid näljaselt tiigi poole, justkui sooviks nad sinna sisse hüpata.) Lisaks siin mainitud viisidele on ka muidki võimalusi näidata, kas sõna on ainsuses või mitmuses, kuid need ei ole käesoleva töö raames vaadeldud tekstide kontekstis olulised.

Eesti keele grammatika järgi on mitmuse moodustamine üldjuhul loogiline, sõna tüvi + mitmuse tunnus. Eesti keel on vormilt aglutinatiivne – muutumatule sõnatüvele liidetakse mitmest selgelt eristuvast tunnusest koosnev formatiiv. Nende liidete hulka kuulub ka mitmuse lõpp. (Eesti keele käsiraamat: Morfologia n/d) Nagu eelnevalt sai seletatud, siis kuigi jaapani keeles on võimalik väljendada mitmust ka grammatiliselt, siis see pole kohustuslik, ning enamast tuleb järeldada kontekstist, mitme objektiga tegu on.

„Õnn on kassipoja kujuline“ räägib loo endassetõmbunud noormehest, kes ülikooliõpinguid alustades sõidab kodust kaugele elama. Ta saab peagi teada, et enne teda sama maja üürinud neiu tapeti umbes kuu aega enne tema sinna kolimist. Eelmisest üürnikust on jäänud maha tema kassipoeg, kes käitub, nagu oleks perenaine veel majas, ning ka peategelane ise hakkab peagi märkama seletamatuid sündmuseid. Pikapeale tekib tal kiindumus nii kassi vastu, keda ta algul ei soovinud majja jätta, ning ka kassi lahkunud perenaise vastu, kellega ta polnud kordagi kohtunud. Lõpuks võtab ta vastu otsuse, et ta peab selle neiu jaoks midagi tegema, ning antud olukorras oleks ainus võimalus lahendada tema mõrv, mille süüdlast polnud siinamaani leitud.

Just sellepärast, et nimisõnas on samaaegselt potentsiaal olla korraga nii ainsuses kui ka mitmuses tekkis nende tekstidega mitmes kohas küsimusi selle kohta, kas juttu oli ühest või mitmest esemest. Näiteks selles jutus tuli pikemat peamurdmist sõnaga 古着 (*furugi*). Otsetõlkes tähendab see vana riietuseset või vanu riietusesemeid. Selle sõnaga kirjeldati alati kassipoja magamisaset. Kuid see kirjeldus piirnes vaid selle üheainsa sõnaga. Selletõttu jäi tegeliku eseme visualiseerimine iga lugeja enese teha. Polnud mingit täpsemat selgitust, kas kass magas ühel kindlal riietusesemel (samuti pole öeldud, mis see võis olla – kas särk, kampsun, seelik, midagi muud?) või oli neid mitu? Tehniliselt väike kassipoeg mahuks ära ka ühele särgile, kuid suurele kassile jääks sellest juba väheseks. Lisaks sellele, kuigi koerad pigem lamavad ühe kindla vaibakese peal, siis kass ikka pigem armastab magada pesas. Tehniliselt võib neid kassipoja magamiskohti olla rohkem kui üks, kuid see

tõlgendus ilmselt ei pea paika. Ainus kindel koht, kus teda on korduvalt magamas kirjeldatud, on elutuba. Ilmselt siis seal on ka see lapp või lapikuhi, millel ta magab.

Kui järgida Holodovitši teooriat, et nimisõna sisemine vorm on mitmus, siis oleks antud lauses vaja tõlkida *furugi* „vanadeks riieteks“ või „kaltsudeks“. Kuigi mulle algul meeldis just suure riidepesa mõte ja alguses tõlkisingi selle algusest peale mitmusesse, siis hiljem tundus, et siin on ikkagi pigem vaja kasutada ainsust. Üheks mõjutavaks hetkeks selles osas oli kirjeldus, kus peategelane ütleb, et kui ta prooviks seda riietuseset maast võtta, oli kassipoeg valmis seda suus eemale tirima. Väike kass ei tiriks endaga kaasa mitut särki või kampsunit, ta saaks vaevu ühegagi hakkama. Seetõttu ilmselt oli siin ikkagi juttu ühest riideesemest.

Antud koha lisaraskuseks oli, et *furugi* on neutraalne sõna. Eestikeelsed sõnad vanade riiete kohta – kalts või nartsud – pigem kannavad endas kindlat negatiivset varjundit. Kui kutsuda aga vastavat eset ainult „vanadeks riieteks“, siis see tuleb kuidagi ebaloomulikult pikk. *Furugi* on lühike ja suupärane sõna, kuid eesti keeles sama pikkusega ja sama neutraalset sõna kahjuks polnud. Ma proovisin kasutada selle sõna erinevaid vasteid läbisegi, et proovida vältida nii pika lahtiseletamise tagajärjel tekkinud ebaloomulikkust kui ka mitte anda peategelasele negatiivset hoiakut millegi vastu, mida tal polnud originaalis. Tehniliselt oleks sellist olukorda võimalik lahendada ka nii, et tõlkija võtaks endale suurema vabaduse ja otsustaks nimetada originaali ebamäärase riietuseseme mingiks kindlaks objektiks, näiteks särgiks. Kui uskuda Schleiermachi edendatud teooriat, et iga tõlkija on ka autor, on see ilmselt mõeldav. Antud olukorras on töö autor otsustanud aga seda vältida.

Samast loost oli pärit ka näiteks järgmine ainsuse/mitmuse segadus. Neljandas peatükis näitab peategelane Muraile inkrimineerivat fotot, millel on tema auto mõrvapaigas. Või oli ka samasugune võimalus, et ta näitas talle mitu fotot. Me ei saa täielikult kõrvale heita kumbagi nendest võimalusest. Autor pole pidanud oluliseks öelda, et peategelane hoiab käes ühte fotot, või siis kindlalt kahte, kolme, või tervet patakat. Siiski on tõenäolisem, et juttu on vaid ühest fotost. Pärast lõiku, kus peategelane võtab kaadri välja, on lause *それは池を撮影した写真で、/--/ (See oli tiigist tehtud pilt /--/)*. Kuigi asesõna *それ* võib käia ka mitmuse kohta, siis suurema tõenäosusega käib ta ainsuses oleva aluse külge. Tõsi, võib vaielda, et vaadates sügavamale juttu sisse, siis fotograafiaga tegelev

inimene ilmselt ei teeks mingist heast vaatest vaid ühe kaadri vaid pigem ikkagi mitu, kuid võttes aluseks vaid sõnastuse, ning ka selle, et edaspidi jutus paistab, et kirjeldatakse vaid üht pilti, võib uskuda, et tegu on üksiku fotoga.

Küsimuse alla võib panna ka kirja, mille viimases peatükis Yukimura jätab peategelasele. Ümbriku sisu on kirjeldatud kui 一枚の写真と、便箋 samas kui number loenduriga käivad ainult kirjaga kaasneva foto kohta. Otsetõlkes loeme sealt, et ümbrikus oli „üks [loendur lehtede kohta] foto ja kirjababer(id)“. Meile pole antud ühtegi arvsõna kirja lehtede kohta. Ehk siis siin peab lugeja ise tegema vastavaid järeldusi. Ühelt poolt võib arvata, et ehk laieneb foto arv ka kirjale. Fotod ja paberilehed kasutavad sama loendurit. Selles olukorras võib ilmselt olla natuke abi ka sellest, millise pikkusega kõnealune kiri on ja kui suure tõenäosusega see mahub ära ühele lehele. Tuleb ka mainida, et Yukimura kasutas selle kirja jaoks värvilist ümbrikku, millega ilmselt kaasneb ka sama komplekti eriline kirjababer. Sellised kirjababerid on tavaliselt väiksemad kui tavaline A4-formaadis kirjababer, millega me oleme harjunud. Samuti ei kirjutata sellise paberi teisele küljele enamasti midagi. Tegu on üpris pika kirjaga ühe paberilehe jaoks. See on ilmselt võimalik, kui kirjutajal on väga väike käekiri, kuid ilmselt jääb see üsna piiri peale. Ehk on antud juhul parem astuda originaalist natuke kaugemale ja kutsuda seda lihtsalt kirjaks. See sõna ei ole nii tugevalt seotud kas ainult ainsuse või mitmusega.

„Hidamari no shi“ tegevus toimub Maal, mida on laastanud pikk epideemia, mille tagajärjel on inimkond peaaegu täielikult hävinud. Epideemia viimane ellujäänud ehitab endale androidi, mille eesmärk oleks aidata teda tema igapäevaste tegevuste juures ning mis hoolitseks tema eest ta viimastel elupäevadel. Lugeja jälgib sündmusi läbi androidi silmade, kes enda elu käigus hakkab pikkamööda mõistma ja hindama inimlikkust, ning tema katseid saada aru, mis tähendab surm ja surelikkus,

„Hidamari no shi“ ei jää ainsuse ja mitmuse küsimuse osas teisele loole alla. Ka seal on piisavalt hetki, kus kõnealuste objektide tegelik hulk jääb ebaselgeks. Seda vaatamata sellele, et selle loo tegelaskõne on ebaloomulikult faktiline ja konkreetne. Esimene sellistest kohtadest ilmub juba kohe jutu alguses. 天井の白い照明が私と彼を照らした tõlkisin mina kui „Laest säras minu ja tema peale valget värvi lamp“. Kuid siin võib küsida, mitu valgustit seal laes tegelikult oli. Keeleliselt pole selles kohas eriti palju abi, nii et tuleb abi otsida kontekstist. Kuna tegu oli tööruumiga, võiks arvata, et see vajab korralikku

valgustust. Selle järgi võiks arvata, et ühest lambist ehk ei piisa. Kuid kui tegevus toimub postapokalüptilises maailmas, siis ilmselt on elekter piisavalt hinnaline et seda raisata mitme valgusti peale korraga. Pärast mõningaid kaalutlusi otsustasin, et suurema tõenäosusega on siin ikkagi vaja kasutada ainsust.

Lisaks sellele, üks väheseid eluvorme, mida peategelane selles loos nimetab, peale tema omaniku ja aias käiva küüliku, on aias lendavad liblikad, mida mainitakse korduvalt. Näiteks esimene kord on juba esimeses peatükis, lauses 庭の地面を覆っている芝生の上を蝶が飛んでいた。(Aia maapinda katva muruplatsi kohal lendles liblikas.) Aias lendavaid liblikaid mainitakse ka hiljem, kuid kõik liblikate näited võib ilmselt ühte koondada. Kuna kõik sellised liblikate mainimised on pealtnäha juhuslikud ja nende mainimisele eelnevad ja järgnevad laused ei paku erilist abi fenomeni tuvastamisel. Liblikad tihti lendavad mitmekaupa koos, vahel just paaris. Kuid antud jutustuses pole kunagi nende juures arvu mainitud. Ainus tüüp elusolendeid, kellele jutus lisatakse mingi mitmuse tunnus, on linnud.

Liblikate mainimisega seoses tuleb meeles pidada, et tekst koosneb suures osas kirjeldustest ja tegelaste sisemisest monoloogist. See tegelane pole inimene, vaid robot, keda juhivad ainult loogika ja tema seaded. Enamasti annab kirjanik ümbritsevast küll mitte alati kõige täpsemaid, kuid siiski üpris tehnilisi kirjeldusi. Kui ta oleks näinud lendamas kusagil väikest liblikaparve või liblikapaari koos, siis see oleks ilmselt ka väljendunud tema antud kirjeldustes. Kuid seda pole, mille alusel võib ilmselt järeldada, et ilmselt on tegu üksikute isenditega. Lisaks sellele see sobib paremini kokku loo üldise, üksildase iseloomuga. Loo tegelased veedavad enamuse sellest üksi, vaimselt ja ka füüsiliselt. Vaimselt, sest üks nendest polnud pikka aega võimeline looma kellegagi lähedasemat sidet. Ning füüsiline üksildus on ilmselge, eriti kuna peategelasel on loo lõppedes ees ilmselt sajandi jagu eluaega, kuni ta mootor ei peatu. Ehk on ka mainimist väärt, et linnuparv ilmub taevasse alles viimase peatüki lõpus, kui peategelane on juba jõudnud piisava emotsionaalse arengutasemeni.

1.2. Partikli しまう tõlkimine

しまう lause lõpus omab mitmeid erinevaid tähendusi. Esimene neist on rohkem tegusõnaline. See tähendab, et mingi kindel tegevus on lõpetatud. See kasutus annab talle sarnase funktsiooni, kui tegusõna lõpetatud vorm vene keeles (совершенный вид). Kuid antud lauselõpul on ka teine tähendus, üpris erinev eelmisest, ning millele on raskem leida ekvivalenti indoeuroopa keelte seas. Nimelt väljendab see kõneleja kahetsust millegi toimunu suhtes. (Prjahina 2007, lk 74-75) Selle kasutamist sellisel kujul võib eesti keeles seletada lahti kui „paraku juhtus nii, et ma tegin järgmist/toimus järgmine tegevus“. See osake on peaaegu alati seotud kõneleja suhtumisega, ning selle puhul on alati suur kiusatus jätta see täielikult välja. Kuid just samal põhjusel, sest see kirjeldab kõneleja suhtumist, peaks see ikkagi kuidagi saama väljendatud. Vastasel juhul inimene lihtsalt konstateerib fakti, ilma et tal oleks mingi emotsionaalne seos sellega.

Lõpp しまう esineb jaapani keeles päris sageli. Seda võib lisada väga paljude tegusõnade külge, ning võttes arvesse selle mitmeid kasutusvõimalusi ja tähendusi, siis on teda võimalik kohata ka kõikvõimalikes erinevates olukordades. Mitteformaalses kõnes võib lõppu しまう | しまいました lühendada vormiks ちゃう | ちゃった.

Eesti keeles võib sellise partikli vajalikkus tunduda vähem tähtis. Erinevalt jaapani keelest, kus on meie kõrvale kaugelt liiga palju ümbernurgaütlemisi, on eesti keel ja ka euroopa keeled üldiselt piisavalt otsesed. Me ei pelga kindlaid jah-ei vastuseid. Jaapani keeles aga leitakse enamasti ikka viise kuidas öeldut pehmendada. Ka kõneleja suhtumist enamasti peidetakse partiklitesse ja sarnastesse asjadesse.

Partiklile しまう pole kindlat eestikeelset vastet. Väga lihtne oleks automaatselt see asendada sõnaga „paraku“ või „kahjuks“, mis on täiesti vastuvõetavad tõlked selle jaoks. Näiteks seda tehnikat kasutasin ma lauses 彼女はそのうち、行ってしまうのだろう, mille eestikeelne vaste oleks „Ükskord peab ta ju **kahjuks lahkuma**“.

Sarnane juhus oli ka lausega 知り合いの反抗というわけでもなく、ただ不幸にも、通り魔笛に、家へやってきた強盗に襲われてしまったらしい。 Selle lause sai ka tõlgitud, kasutades lihtsama vastupanu teed, kui „Tegu polnud tuttava inimese kätetöoga, lihtsalt öeldi, et **paraku langes ta maja juhuslikult valinud röövli ohvriks**“.

Kuid alati nad ei saa töötada mingi kindla lausetüübi või ülesehitusega. Näiteks kasutatakse lõppu しまう väga tihti tegusõnaga 死ぬ või 亡くなる (surema). Mul on tunne, et siin on pigem tegu vähem isikliku panusega öeldusse, vaid üldviisakuse nõuetega. Selliselt rääkival inimesel võib olla tegelikult väga vähe emotsionaalset seost sellega, kelle surmast ta räägib, kuid kuna tolle surm oli ikkagi kahetsusväärne, siis lisatakse sinna ka kahetsust väljendav lõpp. Nt: その人、もう死んでしまったんだけど、身よりのない人だったから、家具を引き取る人がいなくてね・・・ (Too inimene **on küll juba surnud**, aga tal polnud lähedasi, nii et ei olnud kedagi, kes mööbli ära viiks ...) Sellises kohas kõneleja ei pruugi tunda isiklikku kurbust seoses sellega, et tema eelmine üürnik tapeti ära. Kuid ikkagi polnud see sündmus meeldiv ega tema jaoks ka kasulik. Sellepärast ütleb ta 死んでしまった、mitte lihtsalt 死んだ. Poolvõõra inimese õnnetust surmast rääkides oleks ikkagi parem rääkida natuke viisakamalt. Sellel puhul et saaks igale しまう esinemise kohale lisada selliseid sõnu nagu „kahjuks“ või „paraku“. Näiteks jutus „Õnn on kassipoja kujuline“ kasutatakse seda lõppu taolistes olukordades piisavalt palju. Kui iga teine kord kui peategelane räägiks Yukimurast, loeks me sealt „kahjuks surnud Yukimura“, siis see päris kiiresti riivaks silma ja tunduks üleliigsena.

Sellistes kohtades mul oli kaks võimalust. Esiteks, päris mitmes kohas ma olin sunnitud selle lõpu jätma üldse tõlkest välja, kuna sellele lihtsalt ei leidnud antud kontekstis head vastet. Nt: 子猫はまるで、雪村が死んでしまっていたことに気付いていないようだった。(Kassipoeg justkui polekski märganud, et Yukimura oli **surnud** ja ei tule enam tagasi.) Antud lauses küll on olemas seesama surmaga seotud kahetsust väljendav lõpp nagu ülevalpool kirjeldasin. Kuid ma jätsin selle tõlkest välja, kuna esiteks selle kordamine tunduks mulle ülemäärasena ja teiseks ei tundunud kahetsus siin otsustavana.

Selliste kohtade jaoks on olemas ka alternatiivne strateegia. Tehniliselt, nagu paljude teistegagi jaapani keele lõppudega, on lõpu しまう eesmärk natuke pehmendada väljeõeldut. Sellepärast proovisin leida ka eesti keeles viise teha sama. Näiteks on siin võimalik kasutada „pehmendavaid“ sünonüüme. Näiteks tegusõna „surema“ asemel võib vahel kasutada sõnu nagu „lahkunud“, „surma saanud“ ja muid sarnaseid. Nt: 村井は、死んでしまった友人と話をする必要がある。(On vaja, et Murai saaks **lahkunud** sõbraga

rääkida.) Siin kasutasin ma otsese „kahjuks surnud“ asemel „lahkunud“, sest see tegusõna esiteks on pehmem või viisakam alternatiiv, ning teiseks selles on tunda ka kõneleja isiklikku panust öeldusse. Ta ei konstateeri pelgast tõsiasja, ta teab, et toimunud sündmus on kurb ja et sellest ei saaks niisama otseselt öelda kellegi tundeid riivamata.

Sarnast loogikat sai kasutatud ka siis, kui lõpp しまう oli lisatud muudele tegusõnadele. Vahel selline strateegia küll tegi lause oluliselt pikemaks. Siiski, kui see ei tundunud liigselt ebaloomulikuna, ma proovisin seda teha. See oli praktiliselt ainus viis öelda edasi seda, mida sai teha jaapani keeles vaid ühe lühikese partikliga.

Olukorra pikemat lahtikirjutamist sai kasutada näiteks lauses フィルムをうぼうだけのつもりだったが、暴れて言うことを聞かなかったので、指してしまった。(Kuigi plaanisite ainult filmi varastada, siis kähmluse käigus ei võtnud naine Teid kuulda ja olukord läks selleni, et **pussitasite teda**.) Antud olukorras sai see kirjutatud lahti päris pikalt, kuid see oli üks viis ühendada lõpu しまう kaks tähendust selles kohas – nii teo kahetsusväärse kui ka tahtmatuse. Kui me ütleme, et olukord viis kuskile, siis me väljendame sellega seda, et see polnud nii plaanis. Samuti kasutatakse seda, et viidata nii oma tahte väljenduse puudumist selles olukorras. Justkui oli mingi teine, kõrgem jõud, mis mõjutas toimunut. Sellepärast leidsin, et see on antud lõpu tähendusega piisavalt ühtiv ja antud olukorda sobiv tõlge.

Lõpp しまう võib lisaks kahetsusele tähendada ka tegevuse tahtmatust. Osaliselt see väljendus ka eelmises näites. Seda võib siis sellistel juhtudel näha ka kui võimalikku tõlget sõnale „kogemata“. Seda võib ka kirjutada lahti pikemalt. Nii ma teingi seda lauses きみがあんまりかわいい顔で眠っているものだから、つい撮ってしまったよ。(Lihtsalt sa nägid magades nii armas välja, et **ma ei suutnud vastu panna**.) Selles lauses rõhutab toimu tahtmatust ka liide つい, mis samuti on tõlgitav kui „kogemata“. Selles näites ma tegelikult sõnastasin öeldu päris põhjalikult ümber. Otsetõlkena oleks lause lõpp läinud umbes kui „juhtuski nii, et [ma] kogemata tegin [sinust] pilti“. Esiteks on selline versioon kaugelt liiga pikk ja lohisev. Kuigi jaapani keeles võib kõikvõimalikke juttu umbmäärasemaks ja viisakamaks tegevaid liiteid panna päris mitu üksteise otsa, siis eesti keel neid ei vaja. Ning kui neid sinna liigselt lükata, siis tuleb välja midagi arusaamatut ja üldse mitte eesti keelt meenutavat. Lisaks sellele võib lugejatel tekkida probleeme

arusaamisega, mis tähendab kellestki kogemata pilti tegema. Ilmselt suurema tõenäosusega me mõistaks selle all seda, kui pildistaja keskendub millelegi muule, ning talle märkamata jääb pildile ka midagi, mida ta ei plaaninud. Kuid siin oli lugu teisiti. Yukimura küll teadis, et kellestki loa küsimata pildi tegemine polnud eriti hea, kuid miski justkui sundis teda selleks. Sellepärast oli siin väljendatud millegi kogemata või tahtmatut tegemist. Sellepärast ma tundsiingi, et konstruktsiooni つい～しまう tõlkimine kasutades sõna „kogemata“ siia eriti ei sobiks. Sellel põhjusel ma antud lause tõlkes peaaegu täielikult lasin lahti algse konstruktsiooni sõnadest ja selle asemel keskendusin rohkem selle mõttele. Usun, et antud olukorras oli see parem.

Seni on kõik mu näited olnud pärit jutust „Önn on kassipoja kujuline“, ning sellel on ka põhjus. Tegelasõne selles loos ja jutus „Hidamari no shi“ on väga erinev. Kui esimese peategelane räägib täitsa tavalist jaapani keelt, siis teise omas enamuse loo vältel peategelane lihtsalt annab lühidaid ja faktilisi kirjeldusi oma ümbrusest ja oma tegevustest. Selles loos on ebaloomulikult vähe isiklikku arvamust väljendavaid liiteid, millest ma räägin täpsemalt teises peatükis. Lühidalt aga, sellel tegelasel, läbi kelle silmade me toimuvat näeme, ei anna meile edasi eriti palju emotsioonilist laengut oma sõnadesse, sest päris kaua tal lihtsalt ei ole neid emotsioone mida edasi anda.

Sellel põhjusel on „Hidamari no shi“ väga vaene taoliste liidete poolest ja ma ei saa neid eriti hästi analüüsida. Üks vähestest kordadest, kus しまう esineb, on lauses 彼が死んだらこのブロックはずっと分解したままになってしまう。(Pärast tema surma **jäävadki need klotsid siia alatiseks segiläbi lebama**) See on neljandas peatükis, ning varasemates seda üldse ei esine. Neljas peatükk on piisavalt oluline, kuna selles toimub mitmeid muudatusi peategelase kõneviisis, kuid paraku oli neid eesti keeles raskem väljendada. Kuna need tunnete näitajad on nii haruldased selle tegelase kõnes, siis tundus vajalik see kuidagimoodi välja tuua. Siiski ma ei tundnud end piisavalt kindlalt, et seda taaskord öelda välja eraldi sõnaga. See tundus kuidagi väga ebaloomulikuna. Ning kuigi selle tegelase kõne puhul selletaolised laused torkavad silma, siis see pole miski, mis oleks tavainimese jaoks ebatavaline keelekasutus, pigem on see haruldane samm tavakeele juurde. Ma arvasin, et selles kohas oleks ehk parem, kui ma lihtsalt rõhutaks seda olekut –ki lõpuga. See ei ole küll nii tugev väljatoomine kui eelmiste näidete puhul. Siiski, selles lauses oleks olnud väga lihtne jätta igasugune rõhk üldse välja. Ma tundsin, et mingit rõhku oleks siia

vaja, aga ei tahtnud teha seda liiga tugevaks. Lisaks sellele ma olin selles jutus kasutanud vähe -gi/-ki lõppe ja selle abil millegi rõhutamist. Eesti keeles on need liited väga tavalised. Ehk ka selline väikese sufiksi lisamine aitab kuidagi näidata, et selles lauses on mingi rõhk sees.

1.3. Sõnade *kehai* ja *sonzai* tõlkimise probleem

Kenkyusha sõnastik annab nendele sõnadele järgnevad vasted:

気配 (*kehai*) - 「何とか感じられる様子」 a sign, an indication.

存在 (*sonzai*) – existence, being.

Mõlemat sõna kasutab peategelane korduvalt jutus „Önn on kassipoja kujuline“, kirjeldamaks Yukimurat ja tema tegevusi. Mõlemat sõna võib enamikes nende esinemise kohtades eesti keeles tõlkida „kohaloluks“, kuid alati see sinna ei sobi. Samuti ei tohi need sõnad minna üksteisega vahetusse. *Kehai* on ainult seotud tundega või vihjega, millel puuduvad visuaalsed või muud tõestused. *Sonzai* on seotud mingi kindla olekuga. Antud jutus, kus jutus esinevad mõlemad sõnad korduvalt ja koos, ma ei suutnud leida ühest head tõlget mõlemale sõnale, mis töötaks kõigil juhtudel, kuid sellest hoolimata on siin ära toodud need juhtumid, kus need sõnad lausetes esinesid ja kuidas on nendega käitunud.

Lisaks, taolist probleemi ei esinenud tekstis „Hidamari no shi“. Seal polnud tunde ja kindlalt olemasoleva kõrvutamist. Suurem osa tekstist, mis jutustatakse peategelase vaatepunktist, on väga konkreetne, kus ta lihtsalt nimetab fakte ja kindlaid järeldusi. Jaapani keele jaoks on tegu üsna ebaloomuliku, masinliku kõneviisiga. Selles tegelaskõnes on vähe arvamusi ja kaalutlusi, ning ka vähe juttu tundmustest. Tõsi, peategelane korduvalt kasutab sõna *sonzai*, enamasti sõnaühendis 私のような存在 (minutaoline olend) või selle alternatiivsetes sõnastustes. Kuna sellel sõnal oli seal ainult üks kindel tähendus (olend, isend), siis seal sellega erilisi probleeme ei tekkinud.

Sõnale *sonzai*, oli natuke kergem head vastet leida. Allolevatest näidetest on jäetud välja kohad, kus *sonzai* esineb osana tegusõnast 存在する, mida saab lihtsalt tõlkida kui „olema“ ja millega erilisi tõlkeprobleeme ei kaasnenud.

毎日「大岡越前」をかかさずに見ている、子猫に慕われた何者かの存在を感じた。

Ma tundsin kassipoja tajutavat jumaldatava **olendi** kohalolu, kes ilmus iga päev, et mitte ilma jääda „Ōoka Echizenist“.

Antud juhul on mindud peaaegu otsetõlke teed pidi, kuna see oli üks nendest piisavalt haruldastest võimalustest, mis seda lubas. Päris otsetõlge oleks „kassipoja armastatud kellegi olemasolu tundma“. Nii et siin on ainult tehtud sõnastust eesti keelele sobivamaks. Muus osas oli see antud sõna esinemise lihtne koht.

しかし、ぼくを感じ取れる雪村の**存在**は、いつも結果のみだった。

Kuid **kohalolek**, mida tajusin, väljendus alati tagajärgedes.

See oli ilmselt kõige keerulisem koht, mis oli seotud nende sõnade tõlkimisega. Mitte nii väga seetõttu, et tegu oleks keerulise lausega või oleks selle sõnumit keeruline edasi anda. Tegelikult oli see üpriski lihtne lause. Kuid sellele eelnes lause 少しずつ、雪村の**気配**は、色彩を増していった, kus oli sees sõna *kehai*. Sõltuvalt olukorrast on nii *kehai* kui ka *sonzai* vahel tõlgitud „kohaloluks“. Ning nad tegelikult sobivad selleks päris hästi (inglise keeles oleks see tõlgitud kui *presence*). Nii jäävad *kehai* ja *sonzai* järjestikustesse lausetesse. See tähendab, et nendes kohtades ei saanud kasutada neid sama sõnu. Lisaks sellele, et need hakkaksid korduma järjestikustes lausetes, polnud isegi mingit põhjust miks nad peaks seda tegema – originaalis olid kasutatud erinevad sõnad. „Kohalolek“ oleks paremini sobinud selle lause kõrval olevasse, *kehai* sisaldavasse lausesse. Kuid siis poleks olnud midagi, mida ma kirjutaks siia. See tegigi käesoleva olukorra keerulisemaks kui ta peaks olema.

見えないけど確かにそばにいる雪村の**存在**は、暖かく、心にそっと触れるものがあつた。

Yukimura kohalolek, mida ma otseselt ei näinud, kuid mis oli kindlalt seal, oli midagi sooja, mis õrnalt puudutas mu südant.

しかし、彼女や子猫の**存在**は、だれにも言わずにいた。

Kuid ma ei rääkinud kellegi ei tema ega kassipoja olemasolust.

Kahe ülevalpool toodud lausega oli olukord väga sarnane nagu eelmistegagi. Kuid siin kordus järjest kahes lauses sõna *sonzai*. Ning kuigi siin originaalis kordus sama sõna, oli raske leida head eestikeelset vastet, mis sobiks mõlemasse olukorda. Ainuke ühtne strateegia oleks jätta see sõna siit üldse välja. Teise lause juures oleks see tehtav

(tulemuseks oleks „Ma ei rääkinud kellelegi ei temast ega kassipojast“). Selline lausestus oleks võib-olla isegi loomulikum, kuid põhjus, miks „olemasolu“ jäi alles ka teise lausesse, oli just sellepärast, et originaalis oli mõlemas lauses *sonzai* sees, nii et ma tahtsin seda kuidagi väljendada.

雪村における子猫の**存在**は、猫の首についた鈴と同じようなものだった。

Kassipoeg andis temast teada, nagu kell kassist.

Selles lauses ma jällegi lasin lahti originaali sõnadest ja proovisin tõlkida vaid mõtet. Otsetõlge sellest lausest oleks „Yukimura külge kinnitunud kassipoja olemasolu oli sama nagu kassi kaela kinnitatud kelluke.“ See pole üldse loogiline lause ja ilmselt vajab pikemat lahtiseletamist. Selle lausega peategelane tahtis öelda, et kassipoeg andis talle oma käitumise ja näugumisega teada sellest, kus asub Yukimura (keda ta ei näe), samamoodi nagu kassipoja kaelas olev kelluke annab helinaga teada sellest, kus asub kassipoeg, isegi kui peategelane ei pruugi teda otseselt näha – ta lihtsalt kuuleb kella tilinat kuskil majas. Sellel põhjusel oli raskem leida mõnda vastet, mis saaks kasutada originaalile sarnast sõnastust. Sellest hoolimata, et polnud võimalik leidma sellele täpsemat sõnastust, võib tulemusega rahul olla. Peab veel ütleva, et kaua aega oli selle lause alternatiivne tõlge „Kass rippus tema küljes nagu kell kassi küljes“, mis on kujundlikum ja kõlab päris hästi, kuid ei anna edasi just mõtet teavitamisest ilma näitamata. Antud lause juures on see päris tähtis.

でも、雪村のような**存在**になって、まだこの池で浮いたり沈んだりを繰り返しているのではないか。

Kuid kas ta võis siia jääda, nagu Yukimuragi, ikka ja jälle vajudes tiigisügavustesse ja sealt taas tõustes?

Selle lausega on mõningad probleemid. Ühelt poolt on siin täiesti võimalik välja jätta sõna *sonzai* ja selle võimalikud tõlgendused ja lausega ei juhtu midagi. Teiselt poolt oleks sama õige ka selle lause otsesem tõlge „Kuid kas ta võis muutuda samasuguseks nagu Yukimura /---/?“ Olen siiani kahevahel selles osas kumb oleks parem. Mõlemad on ühtmoodi õiged, kuid ei ole kindel, kas siin oleks parem jätta originaalile sarnasem sõnastus või mitte.

Sõna *kehai* oli suuremaks probleemiks. Seda ei saa nimetada vaid olendiks või olemasoluks. *Kehai* on alati seotud tunnetuse, kuid mitte millegi muuga.

はじめは**気配**を感じる度に戸惑っていたのも、やがてなれると、当たり前になった。

Alguses olin ma segaduses, kui seda tähele panin, kuid peagi harjusin ära ja see muutus loomulikuks.

Antud näite puhul on probleemne sõna välja jäetud. See on asendatud hoopis kokkuvõtva asesõnaga, mis viitab tagasi ja võtab kokku eelnevat lõiku. Lause esimese poole otsetõlge võiks olla „alguses ajas kohalolu/olemuse tunnetamine mind iga kord segadusse“, kuid kuna eelnevad mitu lauset olid kirjeldanud peategelase kogetud sündmuseid, oli siin võimalik ka võtta see asesõnaga kokku ilma, et lause midagi kaotaks.

夜、布団に入って目を閉じていると、廊下をだれかが歩く**気配**がした。

Öösel lamasin suletud silmadega oma *futonil* ja tajusin **kellegi** kõndimist koridoris.

まどろんでいると、雪村の歩く**気配**を感じた。

Poolunes tunnetasin Yukimura liikumist.

Nende kahe lause puhul on tegu sama konstruktsiooniga, mistõttu tuleb seletus nende kohta kokku. „Liikumise tunnetus“ ei ole eesti keeles stilistiliselt ilus, kuid antud lausete puhul on võimalik anda tähendust edasi mitte otsese tõlkega, vaid natuke kaudsemaga.

向かいの部屋で扉の歩く音がすると、**気配**はその中に消える。

Niipea, kui kõlas vastastoa ukse avanemise heli, see **tunne** kadus.

少しずつ、雪村の**気配**は、色彩を増していった。

Vähehaaval muutus Yukimura olemasolu aina tuntavamaks.

Nende ja järgnevate näidete puhul ei olnud võimalik minna lihtsat teed nagu eelnevate puhul, ning kas jätta probleemne sõna üldse välja või tõlkida ainult selle mõte aga teiste sõnadega. Antud näite puhul sai tehtud katse leida eesti keeles *kehai* võimalikult täpne vaste. „Tunne“ või „taju“, nagu ka „olemasolu“ on selle lähedased vasted. Tõsi, viimane tõlge paneb selle kattuma *sonzai* tähendusega (mis esineb ka kohe järgmises lauses pärast seda). Siiski, vaatamata sellele, et tähenduselt on need laused originaalile kõige lähemal, on need ehk ka stilistiliselt nõrgemad tõlkevasted.

生物の**気配**はなく、ただひそやかに雨音だけが池と森を支配していた。

Ümberringi polnud **ühtegi hingelist**, tiigis ja metsas valitses vaid vaikne vihmababin.

Selle ja ka järgmise näite puhul on jällegi lähtunud põhimõttest tõlkida mõtet, mitte sõnu. Originaali lause algus kõlaks „polnud elavate olendite kohalolu“, kuid kuna eesti keeles selline sõnastus jätab pehmelt öeldes soovida, on lähtunud selle lause sõnumist. „Hingelist“ on hea vaste selle koha jaoks. Esiteks kannab see edasi originaali mõtet, jättes ka alles „elusolendi“ kujundi – hingestatud olend on ka elus. Lisaks sellele, on see eesti keeles ka hästi kinnistunud väljend.

ただひたすらに、生きているという小さな温かい気配。

Ainult ei midagi muud kui **elavat olendit tähistav** õrn soojus.

Ka sellel puhul oli tegu mõtte tõlkimisega. Originaali otsetõlge kõlaks kui „elusolendi väike soe olemasolu“. Mõte, mida autor proovib edastada, on aga, et peategelane tunnetab soojust, või midagi sooja, mis viitab mõne elusolendi kohalolule, kuid soojuse enda allikat ta ei näe – seal on vaid *miski* millel puudub füüsiline vorm, kuid mida võib endiselt tunnetada. Seetõttu on siin tehtud valik võimalikult kompaktselt seesama sõnum kokku võtta ja edasi anda.

Nende kahe tähenduselt väga sarnase sõna tõlkimine tekitas ootamatu probleemi, mida ei olnud antud tööd planeerides isegi kavatsetud, kuid kuna mõlemad sõnad esinesid korduvalt, oli neid aina raskem ignoreerida. Mõlemad on seotud mingi olendi tunnetamisega, kuid ühe puhul on tunnetamine ainult vaimne, ilma ühegi muu meele toeta.

Kuna jaapani keeles on tegu erinevate mõistetega, ei tohiks nende jaoks tõlkeski kasutada ühesuguseid vasteid, et hoida tähendused lahus. Kuna eesti keeles puuduvad mõlemale sõnale head ja erinevad tõlkevasted, oli kasulikum vaadelda iga korda, kus need sõnad esinevad, kui eraldiseisvat juhtumit ja lähtuma kontekstist. Kõige paremad tulemused paistsid andma kohad, kus oli võimalik eemalduda sõnatasandist ja sõnastada mõte teistmoodi ümber.

1.4. たり (*tari-*) osake ja selle tõlkimine

Tari on partikkel jaapani keeles. Nendele on raske leida ekvivalenti indoeuroopa keelte seas. Partiklite tähendused varieeruvad. Mõned nendest omavad sama funktsiooni

kui ees- või järelsõnad, mõni on pigem sarnane käändelõpule, on ka teatud lauselõpu partiklid, mis lisavad lausele mingi rõhu või varjundi, või siis väljendavad kõneleja suhtumist millessegi. Ühel partiklil võib ka olla palju eri tähendusi, Võttes arvesse nende erinevat loomust, on partiklitel enamasti ka väga palju tõlkeid, sõltuvalt keelest, millesse neid tõlgitakse, ning ka täpsest olukorrast, kus nad esinevad. Enamasti leitakse partiklile mõni ekvivalent sihtkeele grammatiliste osakeste seas. Vahel võib partikkel jääda ka tõlkimatuks, nii vahel kipub juhtuma lauselõpupartiklitega. *Tari* ei ole sellel puhul erandiks.

たり osake ja sellega seotud lausekonstruktsioon moodustatakse tegusõnast, predikatiivsetest omadussõnadest ja sidetegusõnadest (です、である) . Seda kasutatakse loeteludes, kus nimetatakse mitmeid tegevusi millel on sama tegija. Loeteludes, kus nimetatakse mitmeid nimisõnu, on たり ekvivalendiks や(*ya*). Siiski ei tähista たり kasutamine loeteludes vaid nimekirja ja selle automaatselt asendamist komaga või mõne sidesõnaga, nagu „ja“ ning „või“. Selline loetlemine tähendab, et „kord juhtub üks, kord teine“, või siis „kord üks, kord teine“. Seda vormi võib kasutada, et näiteks kõrvutada kahte vastandliku tähendusega tegevust või olekut. たり võib esineda ka üheainsa tegusõna lõpus, ilma loeteluta. Sellel puhul tähendab see, et sellise lõpuga tegusõna on ainult näiteks ühest pikemast loetelust, mida lugejale siinkohal ei näidata. (Prjahina, Kolesnikova 2007 pp. 11-12) Loetelu ei pruugi olla päris õige, kuna たり-lõpp võib olla ka ainult ühel sõnal, kuid tehniliselt on tegu ikkagi nimekirjaga, ülejäänud selle punktidele on ainult vihjatud selle partikli kasutusega. (Kaiser et al, 2013: 656) Kenkyusha lisab たり partiklile veel tõlkeid. Nende seas on, „kord... kord...“, „kord... ja siis...“, „vahelduvalt“, „vahel... vahel...“, „alternatiivselt“ ja muid sarnaseid tõlkeid (1974: 1743) Kutafyeva nimetab partikleid たり, や ning sellega tähenduse poolest sarnase sidepartiklit など veel üheks võimaluseks väljendada jaapani keeles mitmust – täpsemalt sellist versiooni, kus mitmus väljendub läbi grupi liikme. (2009)

たり ja や omavad loeteludes veel üht tähendust, mis on ilmselt kõige levinum. Lühidalt võib seda selgitada kui „juhtub/on see, teine *ja midagi veel*“. Just see viimane osa on põhjuseks, miks neid osakesi ei tohi asendada vaid komaga. Konstruktsioonis A たり、 B たりする tähendab see osake, et toimus näiteks tegevus A, B, kuid see polnud kõik. Need olid vaid näited, tegelikult võis tegevusi olla palju rohkem. Selletõttu, kui taoline

konstruktsioon esines tekstis, proovisin selle vähemalt mõnes kohas rohkem välja tuua. Paraku iga kord see ei töötanud, kuna eesti keeles puudub sarnane lühike konstruktsioon. Selle võib seletada lahti pikemalt, kuid selle kordumine tekstis hakkab kiiresti muutuma liiga silmatorkavaks ja ka üpriski ebaloomulikuks. Tegelikult on see sagedane päris paljude jaapani osakeste juures. Lähtekeeles on nad lühikesed ja suupärased, kuid nendele tihti puudub sarnane lühike vaste. Ainus viis neid sisse jätta (kuna sageli on nad väljajäetavad) on kasutada nende asemel mõnda pikemat väljendit või seletust. Pikkamööda hakkab selle sage kasutamine kriipima kõrva.

Minu mõlemas jutus esines たり partiklit selle mitmes tähenduses. Toon vaid mõned näited selle esinemisest ja selle tõlkimisest või tõlkimata jätmisest.

Näitena:

以来、本を読んだり、食事をしている時、だれかの視線を感じた。

Edaspidi oli mul **raamatut lugedes või** siis söögi ajal tunne, et keegi vaatab mind.

ただ、買い物へ行ったり、所用で駅の方へ行く時など、彼の愛車であるミニクーパーに乗せてもらうだけだった。

Lihtsalt, **kui ma näiteks käisin poes**, või oli mul jaama lähedal asju ajada, sõidutas ta mind sinna oma armastatud Mini Cooperiga.

雪村も心配していたに違いない、つけたテレビを消さなかったり、出したものを掘り出してそのままにしていた。

Oli ilmselge, et ka Yukimura oli mures, **televiisor oli sisse jäetud** ja välja tiritud asjad olid niisama vedelemas.

Nagu nendest näidetest ilmselt on näha, siis mul polnud selle konstruktsiooni kohta ühest strateegiat. „Või“ on olnud selletaolistes konstruktsioonides vist kõige laiemalt levinud sidesõna. See pole küll kõige täpsem vaste sellele konstruktsioonile, kuid mul on tunne, et „või“ kasutamine lauseliikmete ühendamiseks jätab rohkem justkui neutraalset ala kui „ja“. Konstruktsioonis „A ja B“ on A ning B ainsateks võimalikeks variantideks ja nende vahele ei jää ei neutraalset aja ega ruumi kolmanda võimaluse jaoks. Kuid „A või B“ vähemalt tundub vähem piirav või selgepiiriline.

Ühes äratoodud näites on kasutatud sõna „näiteks“, mis on たり ilmselt täpsem tõlkevaste antud konstruktsioonis. Kuid ma ei tahtnud kasutada seda igal pool. Kolmanda

näite puhul poleks see sinna üldse sobinudki. Sellel puhul on näha, kuidas töötab taoline nimekirja loomine ilma mitut tegevust nimetamata. Kolmanda näite lihtsam tõlgendus oleks, et „Yukimura oli kindlalt mures, sest (muude asjade seas) oli televiisor sisse jäetud ja asjad olid laiali“. Siia ei saaks panna eelnevates näidetes töötanud konstruktsioone. Televiisori olek ei ole illustreeriv näide, see on lihtsalt osa loetelust, millest ülejäänu autor meile ette ei ütle. Samuti ei tööta siin „kas... või...“ konstruktsioon, nagu oli esimeses näites. Teine näide (ja osaliselt ka esimene) räägib erinevatel aegadel aga samastes tingimustes toimuvatest sündmustest. Kolmas näide puudutab samal ajal toimuvaid sündmusi. Aga öelda midagi stiilis „oli näha, et Yukimura oli mures, sest näiteks oli televiisor sisse jäetud“ ei sobiks kah eriti hästi. Tähtsuse poolest on see originaalile lähemal, kuid kogu konstruktsioon on nii ebaloomulik, et selletaolistes olukordades oleks ilmselt parem see partikkel välja jätta.

Loetelus:

雪村の姿見えなかったが、自分の知らない間に食器が洗われていたり、本のしおりが進んでいたりする。

Ma ei näinud Yukimurat ennast, kuid minule teadmata **said söögiriistad pestud ja järjehoidja mu raamatu vahel oli edasi nihutatud.**

でも、雪村のような存在になって、まだこの池で浮いたり沈んだりを繰り返しているのではないか。

Kuid kas ta võis siia jääda, nagu Yukimuragi, **ikka ja jälle vajudes tiigisügavustesse ja sealt taas tõustes?**

雪村から不可解な現象を見せられたり、悪いいたずらをされたりしていなければいいか、と心配して。

Lootsin, et ta **ei lange ühegi Yukimura halva nalja ohvriks, ega näe midagi seletamatut.**

勝手にわたしの部屋をのぞいたり、部屋を散らかしたりもしなかった。

Lisaks, sa **ei piilunud ilma loata minu tuppa ega tõstnud seal midagi ringi.**

ベットから立ちあがったり椅子のある窓辺まで歩いたりするのを手伝おうとしたが必要ないといって彼は私を遠ざけた。

Voodist tõustes ja kõndides akna all seisva toolini vastas ta mu abistamiskatsetele eitavalt ja hoidis minust eemale.

そのたびに彼は転んだり コーヒーをこぼして服を汚したりする。

Kui see juhtus, **kukkus ta pikali või** ajas kohvi maha, **määrides riided ära.**

私のように人間でないものは絵を描いたり彫刻をしたり音楽を作ったりすることはできない。

Minutaoline olend, kes polnud inimene, ei olnud võimeline **maalima pilte, valmistama skulptuure või looma muusikat.**

Nendes näidetes on kasutatud erinevaid strateegiaid, sõltuvalt iga lause kontekstist. Enamikel juhtudel olukord nõuab ja/või konstruktsiooni, mida kohtab enamikel juhtudel kui selline konstruktsioon esineb lähtekeeles. Nimekirja teine näide on aga üks võimalus kasutada teistmoodi konstruktsiooni. Antud näite puhul ei ole tegu paljude tegevustega, millest enamus on jäetud nimetamata, vaid kahe tegevusega, mis pidevalt järgnevad teineteisele. Selletõttu oli ka eesti keeles kasutades konstruktsiooni „ikka ja jälle“ anda edasi sama tähendust, mis oli ka originaalis. Selle abil oli võimalik liita kaks nimetatud tegevust ja originaalis esineva tegusõna 繰り仮す („korduma“).

Erinevalt esimesest näidete rühmast, võivad sellise konstruktsiooniga laused sisaldada päris mitut tegevust, nagu näiteks kõige viimane näide. Sellisel puhul oleks natuke sobimatu kasutada konstruktsiooni „näiteks tegevust A, B või C“. Mitme liikme olemasolu lausetes niigi laiendab seda välja, mida tegevused hõlmavad, nii et ei ole mõeldamatu, et sellise ülesehitusega laused võivad peita endas veel mingeid tegevusi. Seda vaatamata sellele, et nende kindlale olemasolule ei ole viidatud nii selgesti nagu jaapani keeles.

Kokkuvõttes võib öelda, et see lihtne jaapani keele konstruktsioon tekitas ootamatuid probleeme eesti keelde tõlkimisel. Selle esinemist ja tõlgete analüüsi vaadates võib väita, et kuigi sellele puudub täpne vaste eesti keeles, on võimalik proovida kasutada erinevaid konstruktsioone, et anda edasi midagi sarnast. Siiski, jällegi neid näiteid vaadates on näha, et paljudel kordadel jaapani keele varjatud lisad kaovad ning jäävad ainult kindlalt nimetatud tegevused. Kõige lihtsam on sellise partikli jaoks eesti keeles kasutada sidesõnu

„ja“ ning „või“, kuid need ei ütle, et nimekiri peaks veel jätkuma. Kahjuks, see lause osa läheb tõlkes enamasti kaduma.

1.5. Probleemid Otsuichi loo „Hidamari no shi“ pealkirja tõlkimisega

Selle loo tõlkimisel sattusin ma vastamisi ebatavalise probleemiga, mida mul polnud eelmise Otsuichi looga. Nimelt, ma ei teadnud, kuidas tõlkida kõige esimest asja mida loo puhul nähakse – selle pealkirja. „Hidamari no shi“ pealkiri jaapani keeles on 「陽だまりの詩」 – *kanji* 詩 kohale on kirjutatud selle alternatiivne hääldus *shi* (sõna teine hääldus on *uta*) ja veel *katakana* silptähestikus, mida kasutatakse enamasti laen- või võõrsõnade kirjutamiseks, või siis harvemal juhul omasõnade jaoks, kuid see on siis märgiks sellest, et lugeja pööraks sellele sõnale ja selle hääldusele rohkem tähelepanu. Selle ekvivalendiks meie tähestikus oleks mõne sõna kirjutamine kaldkirjas. *Katakana* silptähestik on tavatu valik *kanji* kohal kirjutatava häälduse (*furigana*) jaoks. Enamasti kasutatakse selle jaoks teist, *hiragana* silptähestikku, millega enamasti kirjutatakse ka jaapani omasõnu ja *kanji* märkide muutuvaid grammatilisi lõppe. *Furigana* kasutus tekstis pole iseenesest midagi ebatavalist – tavaline tekst võib seda sisaldada päris palju. Enamasti küll sõltub see sellest, millisele lugejaskonnale on tekst mõeldud. Mida noorem on eeldatav lugeja, seda rohkem kasutatakse ka *furiganat* (päris lastekirjandus on peaaegu täielikult või täielikult silptähestikus kirjas).

Igal juhul viitab kõik sellele, et antud olukorras kasutatav hääldus peakski kõlama tavatuna. Lisaks sellele, mõnikord kohtab ilukirjanduses ja graafilistes romaanides juhtumeid, kui autor on kirjutanud mõne pika sõna *kanji* märkides ja siis selle peale häälduse *katakanas*, ning selleks „häälduseks“ võib olla täiesti muu sõna (näiteks mõni võõrkeelne termin) või siis näiteks sõna umbes sama tähendusega, kuid mille hääldus on näiteks seotud mõne slängiga, ning siis mõlemal juhul *kanjides* kirjutatud sõna peaks andma lugejatele selle tähenduse, kuid *furigana* selle häälduse või ka alternatiivse tähenduse või tähendusvarjundi.

Iseenesest hääldus *shi* pole märgi 詩 jaoks üldse tavatu. Enamus liitsõnu selle märgiga kasutavad just seda hääldust. Võttes arvesse, et tegu on lihtsa märgiga, poleks sellele üldse vajagi hääldust peale kirjutada. Kuna esiteks siin see hääldus on olemas, ning teiseks on see *katakana* tähestikus, on selge, et sellele kohale on plaanitud tõmmata tähelepanu. Antud pealkirja puhul usun, et autori eesmärgiks oli kasutada homonüümial

põhinevat sõnamängu. 詩 tähendab luuletust või siis laulu. Kuid andes selle hääldusele erilise rõhu, võib eeldada, et siin on autor eeldanud, et lugeja seostab seda teise sama hääldusega sõnaga, täpsemalt *shi* sõnas 死 (surm).

See tähendab, et kui vaadata ainult pealkirjas kasutatavaid *kanji* märke, oleks pealkirja otsetõlge „päikesepaiste luuletus“ või „päikesepaiste laul“. Kuid kui võtta arvesse selle hääldust, lisandub sellele veel üks tõlgendus – „päikesepaiste surm“. *Shi* = surm teemal põhinev homonüümia on jaapani keeles üsna tuntud. Kõige tuntumaks näiteks on vist *shi* kui number nelja üks võimalik hääldus, mistõttu number nelja peetakse nii Jaapanis kui ka mitmes teises Aasia riigis halvaendeliseks numbriks, umbes nagu siin on selleks 13 (Brown 2006: 60). Jaapanis läheb selle numbri vältimine küll kaugemale kui siinses kultuuris number 13 vältimine. Näiteks paljude kortermajade korrused hüppavad üle neljandast korrusest, selle asemel tuleb pärast kolmandat kohe viies, või siis 3B (Brown 2006: 61). Lisaks sellele pigem kasutatakse keeles pigem selle numbri alternatiivset hääldust, *yon*.

Viited surmale loo pealkirjas ei ole juhuslikud. Surm ja surelikkus on ju selle jutu ühed põhilistest teemadest. Surmale viitab veel palju selles loos, mitmed sümbolid on küll palju silmatorkavamad kui teised. Ühena sümbolitest, mis võib jääda lääne lugejale kahe silma vahele, on väga rohke valge värvi mainimine. Kui peategelane kirjeldab lampide või päikese valgust, siis on see *valge* valgus, või siis see muudab ta nägemisvälja *valgeks*, tema ja tema omanik kannavad *valgeid* riideid, maja kus nad elavad on *valget* värvi, metsa all olev rist on *valgetest* puupulkadest, loo lõpus surma saav küülik on *valge* karvkattega. Ühelt poolt tundus selline ühe värvi kordamine liigsena, kuid paljudes aasia kultuurides on valge värv (erinevalt selle positiivsematest läänelikest tähendustest) surma ja leina värv (inspectorinsight 2012). Jaapani matusekombed on peaaegu alati seotud budismiga, ning traditsioonilistel matustel nii lahkunu kui ka leinajad kannavad valget (funerals and flowers n/d). Seetõttu võib öelda, et terve see poolteist kuud, mille jooksul see lugu aset leiab, on justkui pikk matusetseremoonia peategelase looja jaoks. Ning õigupoolest võib ka öelda, et ta just nii näebki seda. Siiski minu arvates on siin valget värvi rõhutatud natuke liiga palju.

Peale valge värvi on selles loos rõhutatud ka kaht teist värvi – esimene neist on roheline, mis küll Aasias tähendab mitmeid positiivseid asju, nende hulgas ka elu (Brown 2006: 59), kuid see on värv, millega kirjeldatakse ainult seda, mis jääb kahe tegelase

väikesest maailmast kaugemale. Loodust, mis elab ja elas ja jääbki elama, võttes tagasi enda alla ka selle, mis on jäänud kadunud inimeste tsivilisatsioonist. Ehk võiks sama loogikat kasutades ka väita, et kaduva inimsivilisatsiooni olemus on läbi imbunud läheneva surma sümbolismist, samas kui roheline loodus on otsatu konstant mis ei kao kuskile. Oli ka üks kord, kui rohelist värvi kasutati kontrastina valgele, kui peategelane kirjeldab oma looja leidmist roheliselt aasalt, kust keskelt särasid talle vastu valge rist ja ta looja seljas olevad valged riided.

Veel üks värv, mida on loos korduvalt mainitud ja mis debüteerib vaid umbes poole loo pealt on punane. Punase värvi saabumine enam-vähem kattub ajaga, mil peategelane hakkab ilmutama esimesi inimlikke iseloomujooni, mis ei tundu juhuslikuna. Kuigi Aasias tähendab punane värv küll muude asjade seas ka elu ja rõõmu, siis siin on see elu ja tärkavad emotsioonid segunenud millegi kurjakuulutavana. Tühi tuba, milles on vaid kuhi vanu mänguasju ja mille värvivad veripunaseks loojuva päikese kiired tekitab pigem õõvastava tunde. Punane värv võtab loo lõpupoole ka otseselt halvaendelise tähenduse – vere, nagu juhtus õnnetu küüliku surmaga. See oli ka koht, kui peategelane lõpuks saab aru tunnetest, nagu ta looja oli seda tahtnud, mistõttu on punane värv selles loos kindlasti seotud just sellega.

Mõlemad pealkirjas esinevad sõnad (*kanjid*) esinevad tekstis. Mõlemad laused on kohtades, kus peategelane taipab midagi olulist enda jaoks, seetõttu arvan, et nad polnud seal juhuslikult.

Esimene neist on peatükis kaks – しかし今の私が思う太陽はもっと深い意味を持ち、たぶん詩の世界でしか表現できない、心の内側と密接に結びついたものになっていた。„Praegu oli päikesel palju sügavam tähendus ning ta oli muutunud millekski, mis oli mu südamega palju lähedasemalt seotud ja mille kirjeldus jääks ilmselt juba vaid poeesia valdkonda.“

Teine on viimase peatüki viimasel leheküljel – 愛と死を学びながら育ち、世界の陽だまりと黒い陰を行き来しながら生きていたのではないのでしょうか。

„Nad kasvasid üles, õppides tundma armastust ja surma. Nad käisid eluteed läbi maailma päikeselaikude ja varjude.“

Ma tundsin, et need kohad on ka lähedasemalt seotud selle loo sündmuste endiga. Esimene neist saabub hetkel, kui peategelane on just taibanud, et ta on endale märkamata hakanud armastama paljusid asju tema ümber. Ehk väärrib ka äramärkimist see, et poeetiline kõne on üks väheseid oskusi, milleks tema, kunstliku eluvormina on võimeline ja mida ei piira tema eneseteostust tõkestavad seaded. Päikesevalguse kirjeldus tuleb ikka ja jälle tagasi jutu sisse osana mõnest rohkem või vähem tähtsast kirjeldusest. Nii et äkki võib pidada tervet seda lugu (või siis vähemalt suuri osi sellest) poemiks päikesevalgusele, peategelase vaatepunktist?

Igal juhul, nagu sai juba pikemalt seletatud, on sellel pealkirjal mitu erinevat tähendust, mis on kõik kuidagimoodi seotud loo sündmustega. Ma ei tahtnud võtta ainult ühe nendest ja jätta kõik teised tähendusvarjundid kõrvale.

Ainsaks võrdluseks võib võtta selle, et ingliskeelne tõlge läks just lihtsama vastupanu teed, kuna Terry Gallagher pani sellele loole pealkirjaks „Song of the sunny spot“. See tähendab, et tema pealkirjas kaob surma/surelikkuse topelttähendus. Lisaks sellele on 詩 tõlgitud lauluks, mis ei ole küll vale, kuid siiski mitte nii tavaline tõlge sellele sõnale.

Ma siiski sooviks jätta sellele pealkirjale originaaliga sarnase kahese tähenduse. Sõnamäng jääb kahjuks selles olukorras võimatuks – eesti keel lihtsalt ei võimalda seda. Kuid ma proovisin leida viise mängida luuletuse/laulu sõnaga ja kuidagi anda sellele süngem tähendus. Algselt oli pikka aega pealkirja juhtivaks tõlkeks „Päikesepaiste luigelaul“ või „Päikesepaiste leinalaul“. Luigelaul kombineerib küll muusika ja surma, kuid see mulle nii väga ei meeldinud. Põhiliselt sellepärast, et see oli liiga ilmselge. Lisaks sellele, sest 詩 on pigem luuletus kui laul.

Pärast mõnda järelemõtlemist, otsustasin lasta lahti laulust jutu pealkirjas (mis ilmus sinna pigem ingliskeelse tõlke tulemusena). Selle asemel proovisin katsetada erinevate luuletuse variantidega ja sellest tähendusest lahknevatega. Nii tuli näiteks alternatiivseks pealkirjaks „Elegia päikesevalguses“. Elegia on klassikaline luuletuse vorm, ning enamasti tähendab see just leinalaulu, või siis on selle süžee keskmeks kõneleja arutlus surma ja surelikkuse kohta. Seetõttu ma arvan, et selline sõna sobiks antud pealkirjas 詩 tõlkeks.

2. Keelelised probleemid ja nende analüüs

2.1. Viisakusest ja selle näidetest

Üks analüüsi osa, mida ma kindlalt tahtsin siia lisada, oli väike selgitus viisakusest Jaapanis, jaapani keeles ja selle esinemisest minu kahes tõlgitud jutus. Tõsi, viisakus jaapani keeles on juba piisavalt lai teema mille kohta on juba kirjutatud lugematu hulk raamatuid ning millest ikkagi pole piisav, et meie, välismaalastena, saaksime mingit aimdust viisaka kõne kõikidest peensustest. Isegi jaapanlastel endil võib olla sellega probleeme. Nii et ma pigem keskendun sellele, millist keelt kasutavad tegelased minu jutus ja kuidas see väljendab nende omavahelisi suhteid.

Ilmselt üks elementaarsemaid asju, mida inimesed teavad jaapani keele viisakusest on erinevad honoratiivsed järelliited, nagu *-san*, *-chan*, *-kun*, *-sama* ja teised. Enamasti need on esimesed asjad, mida algaja keeleõppija saab teada jaapani keele viisakuse kohta. Kuigi neid honoratiivseid sufikseid ei ole nii palju, on ka nende kasutamisel oma reeglid ja keerukused. Seda, millist järelliidet kasutada, määrab kõneleja olemus (sotsiaalne positsioon, vanus, sugu) ning see, kes on kõnetatav (oma/võõras, noorem/vanem, ülem/alam, mees/naine).

Jaapani keele sees tegelikult on mitmeid erinevaid „alamkeeli“. Meeste ja naiste keelekasutus kuuluvad sinna alla. Sooline kihistumine on siamaani Jaapanis väga tuntav ning tugev meeste ülemvõim on jätnud oma jälje nii selle riigi keelele kui ka ühiskonnale. Selle tagajärjel on jaapani keeles palju selgemini väljendatud sotsiaalne distants ja muudki sotsiaalsed faktorid, tugevamalt kui näiteks Euroopa keeltes (Itakura 2001: 7). Selles osas eesti keel omab eeliseid mõnede teiste keelte üle, kuna meil on sina-teie eristamine, kuid siiski eesti keel paljuski ei tule lähedale erinevate sotsiaalsete seisuste ja suhete väljendamise tasemele, nagu seda on jaapani keeles. Honoratiivsed järelliited näitavad kõneleja suhtumist isikusse, kellega või kellest ta räägib. Kõne objektiks oleva nime või seda isikut tähistava nimisõna lõppu lisataksegi see järelliide. (Alpatov 1973: 92-93)

Ilmselt üks tuntumaid ja levinumaid on liide *-san*. Peab ütlema, et selle kasutus erineb, sõltuvalt sellest, kas kõnelejaks on mees või naine. See osaliselt muudab ka selle tähendust. Meeste kõnes kasutatakse järelliidet *-san* endast kõrgemate võõraste või endaga võrdsete võõraste adresseerimiseks. Harvem võib seda kasutada, et pöörduda kõrgemate

omade (näiteks vanema perekonnaliikme) poole. Nii et oma kasutuse poolest, liide *-san* meeste kõnes omab selget honoratiivset funktsiooni. (Alpatov 1973: 93)

Naiste kõnes kasutatakse liidet *-san* palju rohkematel juhtudel. Üks naiste kõne omapärasid ongi, et see on palju viisakam ja alandlikum kui meeste kõne. Sellepärast naised kasutavad ka rohkem honoratiivseid järelliiteid. Eeldatakse, et naised näitaks kõnes välja rohkem alandlikkust, tagasihoidlikkust ja austust, eriti austust meeste vastu. Sellised ootused soolise keele suhtes ilmuvad juba varakult, ning on märgata juba väikeste laste keeles. (Itakura 2001: 7-9) Samuti pole taoline eristunud keel uus nähtus – juba 10. sajandi õuedaam Sei Shonagon kirjutas oma päevikus meeste ja naiste kõnest kui millestki erinevast. Tõsi küll viimastel aastakümnetel on jaapani ühiskonnas toimunud piisavalt muudatusi mis on ka hakanud väljenduma soorollide muutumises. Kuid kuigi jaapani naiste keel võib muutuda vähem austavamaks ja formaalseks, on vähetõenäoline, et keelelised erinevused lähiajal kuskile kaovad.

Lisaks nendele kategooriatele, kus ka mehed kasutavad liidet *-san*, kasutavad naised seda ka viidates võrdsetele omadele, alamatele võõrastele, vahel ja alamatele omadele. Nii et naiste kõnes võib lisada seda liidet peaaegu iga kord. See omakorda tähendab, et see liide kaotab palju oma honoratiivsest võimust, kuna see praktiliselt muutub isikut tähistavaks sufiksiks. Selle asemel naiste kõnes kasutatakse rohkem näiteks veel viisakamat liidet *-sama*. (Alpatov 1973: 93-94)

Mitte kõik järelliited jaapani keeles on honoratiivsed. Näiteks liidetega *-kun* ja *-chan* kutsutakse alamaid. *-kun* võim käia nii alama oma kui ka alama võõra kohta, ning enamasti viidatakse sellega meessoost isikutele. Tõsi, tänapäeval võib sellega viidata ka naisterahvale, kuid sellised juhtumid on harvemad. Samuti pikka aega liide *-kun* ei esinenud naiste kõnes, kus see asendati liitega *-san*, kuid tänapäeval on ka see muutunud. Enamasti kohtab seda tüüpi pöördumist töökeskkonnas. Liide *-chan* käib peaaegu alati naiste kohta, ning selle abil pöörduakse omade alamate poole. (Alpatov 1973: 94-94)

Lisaks kõikidele võimalikele järelliidetele on jaapani keeles ka suure tähtsusega nende puudumine. See oli ka üks põhjustest, miks ma jätsin need liited oma tekstide tõlgetes sisse. Liite puudumine tähendab, et inimene räägib kellestki nooremast ja alamast (Alpatov 1973: 95). Vastasel korral on tegu üpris ebaviisaka kõnega või üleoleva suhtumisega kõnealuse inimese vastu. Käesoleva töö raames tõlgitavate tekstide tegelased

kasutavad järelliiteid üsna vähe. Loo „Õnn on kassipoja kujuline“ peategelane lihtsalt ei taha teistega suhelda, ning „Hidamari no shi“ on üldse suhtlemise erijuhtum, kus kummalgi tegelasel pole tegelikult nime.

Siiski „Õnn on kassipoja kujuline“ annab meile päris mitu head näidet selle kohta, kuidas tegelaste omavahelised suhted ja nende suhtumine kolmandatesse isikutesse väljenduvad selles, milliseid viisakusvorme nad kasutavad. Selle jutu peategelane ei räägi eriti palju teistega. Ega armasta seda teha. See oli ilmselge juba loo algusest saati, kus ta seda lugejatele teatas. Sellest hoolimata, kui a suhtlebki teistega, ei räägi ta eriti ebaviisakas kõnes. Selle asemel kui ta pöördubki teiste poole, on see enamasti neutraalses-formaalses stiilis. Näiteks kasutab ta peaaegu kõikidest inimestest rääkides liidet *-san*. Seda kõige rohkem Murai kohta, kus ta selle asemel, et pöörduda tema poole mõne teise isiku asesõnaga, pöördubki tema poole kui „Murai-san“. Tema keelekasutus dialoogides Muraiga on üldse väga viisakas ja ta peaaegu kordagi ei lase lahti neutraal-formaalsest *です | ます* stiilist. Lisaks sellele, et see inimene eriti ei soovi end siduda teistega, mitte luua lähedasi suhteid ega muud säärast, on tema väga viisakas suhtumine Muraisse (kes on temast vaid aasta vanem ja justkui on ta sõber või vähemalt nii lähedale kui sellele saab) tingitud sellest, et Murai on tema ülemkursuslane ehk *senpai* tema ülikoolis, mistõttu tal on peategelasest kõrgem sotsiaalne staatus. Sellel puhul ühiskonna reeglid nõuavad viisakamat suhtumist. Kirjeldasin selletaolist suhet põhjalikumalt teises peatükis. Kuna selline keeleline viisakusaste vajab päris tugevat väljendamist, panin ma oma tõlkes peategelase alati pöörduma Murai poole teie-vormis ja proovisin anda talle veidi korralikuma keelekasutuse. Kuigi lääne kontekstis on ebatavaline, et vaid aastase akadeemilise „vanusevahega“ noored hoiavad sedavõrd ranget distantsti, siis see on normaalne nii originaalteksti keelekasutuse kui ka lähtekultuuri puhul üldiselt. Nii õpilaste kui ka ettevõtete töötajate vahel hoitakse *senpai-kouhai* suhete hierarhilisusest rangelt kinni, isegi kui vestluskaaslate vanusevahe on vaid aasta või paar (Zvyagin 1998). Mõnevõrra huvitava kontrasti võib siin tuua Eesti ja muude Euroopa riikide kultuuriruumiga. Kui siinmail inimesed alustavad mitte veel päris sõprusuhet, siis suurema tõenäosusega alustavad mõlemad rääkimist teie-vormis. Hiljem, kas siis seda vastavalt kokku leppides või sõnatult minnakse üle ühisele sinatamisele. Selles jutus jääb väga selgelt eristatuks peategelase viisakas kõne ja *です | ます* stiil, millele Murai alati vastab lihtstiilis. Üks näide kolmandast peatükist:

„/---/Kass on valget värvi, Murai-san, kas te olete ehk teda näinud?“ | 白い色のやつなんですけど、村井さん、どこかで見かけませんでしたか？

„Esimest korda kuulen, et sul on lemmikloom. /---/“ | きみがペットを飼っているなんで初耳だ。

Siin peategelane esitab küsimuse lausa grammatikaõpikuliku korrektse lausena, millele vastus tuleb informaaalses た -vormis. Selles pole midagi grammatiliselt ega stilistiliselt valesti, ning Murai ei käitu selles olukorras ei ebaviisakalt ega ebamugavalt lähedaselt. Lihtsalt tema *senpai*-staatus annab talle vabaduse mitte kasutama formaalsemaid vorme. Pigem oleks antud loo ja kultuuri kontekstis ebatavalisem, kui peategelane hakkaks rääkima Muraiga samas informaaalses stiilis.

Kuid samuti kasutab peategelane liidet –*san* rääkides teistest inimestest, näiteks oma vestluses Muraiga neljandas peatükis viitab ta pidevalt Yukimurale kui „Yukimura-san“ ja oma naabrile kui „Kino-san“. Need kaks inimest üldiste ühiskonna reeglite järgi ei tohiks olla temast kõrgemal tasemel. Naabrinaisel on mõjutavaks faktoriks veel see, et ta on ilmselt meie peategelasest vanem, mis samuti mängib rolli ühiskondlike ja sotsiaalsete staatuste määramisel. Kuid me teame, et Yukimura oli piisavalt noor, ilmselt umbes sama vana kui peategelane ise. See tähendab, et peategelasel ei ole justkui kohustust tema kohta viisakalt rääkida, kuid ta teeb seda siiski. Me samuti teame tema vähestest „jutuajamistest“ Yukimuraga, et ta ei kasuta sama viisakat keelekasutust tema vastu kui ta räägib Yukimuraga otse. Kuid siiski, rääkides oma majakaaslasest Muraile, otsustab ta viisakama ja neutraalsema kõne kasuks.

Vastukaaluks jutu peategelasele, kelle kõne on pigem viisakas ja korrektne, Murai räägib inimestega ja inimestest pigem kergelt üleolevalt ja selgelt mehelikus kõneviisis. Samuti ta ei kasuta teistest, võõrastest inimestest rääkides honoratiivseid lõppe. Võtame näiteks selle lõigu dialoogist:

„Näiteks, miks rikkus Yukimura-san fotopaberi ära, jättes selle valguse kätte?“

„Yukimura – see on too inimene su jutus, kes peaks olema surnud?“

Siin räägivad kaks samast soost, peaaegu sama vana inimest samast kolmandast isikust. Mõlemad ei tunne teda eriti hästi. Huvitaval kombel see, kes tunneb teda paremini,

räägib temast austavamal moel. Murai kõneviis on selles näites vähem viisakas ja vähem formaalne.

Kogu jutu jooksul pole ühtegi kohta, kus Murai kasutaks kellegi jaoks honoratiivset lõppu. Peab küll lisama, et jutus pole situatsioone, kus temalt oleks viisakamat suhtumist vaja (kõrgem oma/võõras, võrdne võõras). See ka näitab, et Murai suhtub teda ümbritsevasse inimestesse mõneti üleolevalt. Kui jutu peategelane räägib teda ümbritsevate inimestega võib-olla isegi veidi viisakamalt kui olukord seda nõuab, siis Murai seda kordagi ei tee.

Vaatamata tema sotsiaalselt kõrgemale staatusele ja aeg-ajalt kergelt üleolevale loomusele kõnepruugis, Murai kõne jääb endiselt viisakuse piiridesse, vaatamata selle informaaalsusele. Ta läheb otseselt ebaviisaka imperatiivse vormi peale vaid paaril korral, kui peategelane neljandas peatükis teda aina rohkem ja rohkem nurka surub oma süüdistustega. Selle näidetest võib välja tuua 「やめてくれ」 ehk „Lõpeta juba”, nagu see tõlkes tuli. Jaapanikeelne originaal kasutab siin て | で + くれ vormi. Sellist vormi loetakse keerulistest imperatiivsetest vormidest enam ebaviisakamateks, ning selle kaudu inimene näiteks käsutab kedagi endast alamat või teenijat. くれ vorm pole kõige ebaviisakam imperatiiv, lihtimperatiivi peetakse sellest ebaviisakamaks, kuna praktiliselt iga pikem vorm võib olla vaadeldav kui mõnevõrra viisakam. Ilmselt pole vajagi pikalt seletada, et sellised vormid kuuluvad ainult meheliku kõneviisi juurde. (Alpatov 1973: 75-77) Võib-olla ei tulnud tõlkes antud väljendi karmim väljendusviis nii hästi esile. Alternatiivne variant oleks ka „Aitab juba“. Valisin igal juhul pikema väljendi, kuna nagu eelnevalt sai mainitud, on jaapani keeles tegu keerulise vormiga, ning ühesõnaline vaste („Aitab“ või „Lõpeta“) tundunuks kohasem kui algvariandis oleks näiteks やめて.

Samast jutust me leiame ka näite naiselikust *-san* kasutusest. Kui peategelase naaber räägib Yukimurast, ütleb ta järgmist: „Yukimura-san sai nii äkitselt surma.”. Naaber tundub olevat vanem kui meie peategelane (ja ilmselt ka Yukimura), ning tal pole erilist põhjust näha temas kedagi endast ülemat. Siiski ta kasutab siin viisakamat kõnet. On raske määrata, kas Yukimura oleks naabrite jaoks oma või võõras. Pole teada, kui kaua ta seal elas. Me teame, et ta oli piisavalt tuntud selle koha elanike seas, kuid samuti teame ka, et ta ei olnud kellegagi eriti lähedane. Kuid kuna tegu oli kindlalt noore naisterahvaga, siis

naaber poleks teda endast kõrgemaks pidanud. See, et ta siiski kasutas siin viisakamat kõnet, näitab meile naiselikust –*san* kasutusest.

Interpersonaalseid suhteid jaapani kultuuris reguleerib rühmaidentiteet, mis määrab ka sotsiaalse distantssi suhted. Jaapani kontekstis võib seda defineerida kui *uchi* – *soto* eristust. (Itakura 2001: 11) *Uchi* tähendab jaapani keeles „sees“ samas kui *soto* tähendab „väljas“. Mingi sotsiaalse rühma „sees“ olevad inimesed on võrdsed näiteks vanuse, soo, õppeasutuse, perekonna, töökoha vm järgi, ning selles olevad inimesed pigem kasutavad omavahelises vestluses keelt, mis tekitaks neis vastastikuseid solidaarsussuhteid ja eristaks neid „väljas“ olijatest. Rühmasiseselt on selleks välja töötatud hierarhilised järjestused, millesse kuulub ka teises peatükis põhjalikumalt kirjeldatud *senpai/kouhai* suhe. Hierarhia väljendub ka lingvistiliselt – *senpai* kasutab kõnes lihtstiili samas kui *kouhai* on kohustatud kasutama viisakaid vorme. (Itakura 2001: 11-12)

Lisaks *uchi* – *soto* eristusele mängib jaapani keele registri valikul tähtsat rolli ka vastandus „alam – ülem“. See on seotud ühiskonna ajalooliselt välja kujunenud hierarhiliste suhetega. See tähendab, et viisakaid vorme (です | ます- stiili) kasutatakse isiku suhtes, kes on kõnelejast sotsiaalselt kõrgemal tasemel, kõnelejast vanemad ja kes antud hetkel täidavad kõnelejast tähtsamat funktsiooni. (Alpatov 2003) Sellisel juhul on jällegi loogiline, et kaks samast soost, peaaegu ühevanust inimest, kellest siiski üks on samas ülikoolis aasta rohkem käinud, kasutavad teineteise suhtes erinevat registrit. Peategelase *uchi* (kui tal see olemas on) ei hõlmaks temast sotsiaalselt kõrgemal olevaid vanemakursuslasi. Kuna peategelase enda sõnul tunneb ta end võrreldes ülikoolikaaslastega alama olendina, võib arvata, et ta kasutab sama kõnet ilmselt kõikide kohta. Siiski sama ei pruugi kehtida Yukimura kohta. Kuigi peategelane viitab temale viisakalt (*Yukimura-san*), siis temaga kõneledes kasutab ta familiaarsemat た-vormi. Oma rolli mängib siin kahtlemata ka see, et Yukimura on naine, ning kuigi me kunagi ei saa täpselt teada kui vana ta oli peategelasega võrreldes (ilmselt olid nad umbes sama vanad) või millega ta peale oma fotograafiahobi tegeles, pole teada midagi, mis kindlalt seaks ta peategelasest kõrgemale tasemele. See on ka hea näide sellest, kuidas registrivaliku reeglid lähevad omavahel konflikti. Yukimura on naine – meessoost peategelasega võrreldes paneb see ta „alama“ positsiooni. Samas pole nad peategelasega tuttavad, mis teeb ta „võõraks“. Sellest hoolimata paistab peategelane nägevat teda omamoodi kaasüürnikuna või korterikaaslasena, mis omakorda võib viia ta

„oma“ tasemele. Tänapäeva Jaapanis võib „oma – võõras“ / *uchi – soto* eristus olla isegi tähtsam kui „ülem – alam“ (Alpatov 2003), kuid pole kindel, mis paneb peategelase suhtuma Yukimurasse familiaarsemalt kui kõikidesse teistesse. Huvitav on ka see, et kui Yukimura kirjutab talle, kasutab ta sama registrit (た-vormi), mitte viisakamat kõneviisi, mis oleks temalt eeldatud, kui ta näeks ennast sotsiaalselt madalamal. Ka tema ise mainib, et nende vahel oli mingil hetkel tekkinud mingi arusaamine ilma et kumbki oleks seda välja öelnud, ning et nad elasid, vaikselt teineteist toetades. Nii et Yukimura jaoks on nad ilmselt sama *uchi* liikmed. Ehk arvas peategelane sama.

Sama sotsiaalse grupi liikmed kasutavad omavahel pigem familiaarset kõnet. Kui aga omavahel suhtlevad kahe erineva sotsiaalse rühma ehk erineva *uchi* liiget, kasutavad nad suurema tõenäosusega viisakat kõnet, et rõhutada nendevahelist distantssi (Itakura 2001: 12). Need kaks eristust võivad olla omavahel konfliktis (Alpatov 2003), kuid igapäevases kõnes peavad jaapanlased intuiitiivselt leidma õige viisi kõnetada oma vestluskaaslast. Samas võivad sellised keelelised suhted ka muutuda. Esmakordsel kohtumisel võivad vestluskaaslased kõneleda viisakas stiilis, kuid minna üle lihtstiilile kui tuleb näiteks välja, et neil on midagi ühist (päritolupiirkond, dialekt). (Itakura 2001: 12) Kuigi sotsiaalsed distantssid on kõige selgemini nähtavad ja kirjeldatavad loos „Õnn on kassipoja kujuline“, ei saa selles märgata siin nimetatud kõnemaneeeride nihkumist. Kuigi peategelase iseloom, motivatsioon ja ellusuhtumine teeb läbi korraliku muutuse, ei järgne sellele ta kõne. Huvitaval kombel on aga seda fenomeni märgata teises loos. „Hidamari“ viimases peatükis saab selle loo peategelane teada, et tema valmistaja pole maailma viimane inimene, vaid hoopis androidi-taoline olend nagu tema ise. Tema kõne (nii otsekõne kui tegelaskõne) oli algselt väga tehnilikust ennegi aeglaselt nihkunud „inimlikuma“ kõne poole, aga ilmselt on tähtis see, et pärast eelpoolmainitud on mõned tema laused selgelt mitte masinlikud ning võivad viidata kas sellele, et ta tunneb end kas valmistajale lähedasemana, või siis alternatiivselt, et ta valmistaja on tema silmis osa enda staatusest kaotanud. Näitaks, kui ta eelnevalt formuleeris oma küsimusi täislausetena, siis nüüd hiilivad sinna sisse mõned poolikud või elliptilised: 「そして、あなたも・・・」 („Nii et ka sina...“) 「なぜ人間のふりを？」 („Miks sa teeskesid inimeseks olemist?“) Nendest teises kahjuks eesti keele grammatika ei võimaldanud teha enam-vähem ekvivalentset stiilimuutust. Sellel juhul on ära jäetud pool tegusõnast ふりをする, mis jaapani keele lause SOV ülesehituse reeglite

järgi asub lause lõpus. Alternatiivne tõlge sellele lausele, mis töötaks sarnaselt, oleks näiteks, „Miks sa teesklesid, et oled...?“ Igal juhul, nagu eelnevalt mainitud, võib öelda, et kuna peategelase valmistaja tegelikult kuulub temaga sama rühma või *uchi* sisse, ta paaril korral laseb enda viisakas-ametlikul kõnel libiseda lihtsamale. Muutus pole läbiv ja pigem piirneb üksikute näidetega (enamuse tema otsekõnest jääb ilusti です | ます stiili), on need näited eelneva taustal väga silmapaistvad.

„Hidamari“ on viisakuse aspektist väga huvitav juhtum. Kuigi mõlemad tegelased räägivad „korrektselt“ (peategelane です | ます stiilis, tema valmistaja lihtstiilis), siis võib ka vaielda, et siin ei saa eriti rääkida tavalisest viisakusest, kuna puudub selle emotsionaalne aspekt. Peategelane kõneleb nii, nagu teda on programmeeritud, mitte teadlikult. Vähemalt ei saa sellest rääkida loo alguses. Lõpupoole, kui tal hakkavad tekkima ka isiklikud tunded, mis vahel väljenduvad ka lingvistiliselt, võib hakata rääkima millestki sotsiaalset distantsi meenutavast ja hiljem selle kahanemisest. Valminud tõlkes on töö autor jooksvalt pannud „Hidamari“ peategelast omanikku sinatama, välja arvatud esimesel korral kui nad kõnelesid. Kuid see valik oli tehtud ainult töö autori isikliku maitse järgi.

Veel üks huvitav teema jaapani keele viisakuses on asesõnad. Kui kõige suurem probleem mis võib tekkida mõnel euroopa keele kõnelejal on see, kas teietada inimest või mitte, siis jaapani keeles on palju suurem valik erinevaid asesõnu. Nende abil saab kõneleja näidata mitte ainult oma suhtumist teistesse, vaid ka seda, kuidas ta näeb ennast. Et muuta olukorda veel keerulisemaks, siis osa asesõnu on soospetsiifilised, kuid nendele on olemas ka neutraalsed alternatiivid.

Eesti keeles (ning euroopa keeltes üldiselt) on ainsuse esimese isiku kohta ainult üks asesõna, „mina“. Seda võib kasutada iga kõneleja ilma vastavate eelnõueteta ning pole ohtu, et selle kasutamine muidu grammatiliselt õiges konstruktsioonis tõmbab ikkagi kõrvalseisjate üllatunud või segaduses pilke. Jaapani keeles olukord nii lihtne pole. Hea tahtmise korral võib leida ligi kümmeasõna asesõna, mis varieeruvad selle poolest, kui vana ja mis soost inimene neid kasutada saaks, kuid mis tuleb kõik tõlkida eesti keelde kui „mina“.

Asesõnade arvukusest hoolimata jäävad nad tihti tavakõnes tekstist välja, kuna keele grammatika lubab seda. Liiga sagedast isiklike asesõnade kasutamist võidakse lugeda hoopis kohatuna. Selline lingvistiline fenomen näitab keelelist enesekesksust ja

eneseteadlikkust, mis on omane jaapani keelele – kõneleja isik on lugejale piisavalt ilmselge, et seda ei ole vaja isegi eraldi välja tuua. (Hasegawa 2012: 163)

Kõige viisakamat „mina“-vormi (わたくし) kummaski jutus ei esine. See on ka ainus esimese isiku asesõna, mida nii mehed ja naised kasutavad ühtemoodi ja sama viisakusastme väljenduseks (Alpatov 2003). わたし (私) on sellele formaalsuselt järgmine, ning üldiselt sooneutraalne, kuigi mõnes olukorras on see eelistatult mehelik. Meeste kõneviisis järgnevad esimese isiku asesõnadest ぼく (僕) ja おれ (俺), mida kasutatakse, kõnetades kedagi endaga võrdset või madalama staatusega ja millest viimane eeldab suuremat familiaarsust (Ishiyama 2008: 3). わたし on üks enim levinud naiste kõne esimese isiku asesõna, kuigi sellele lisaks kasutatakse palju ka sõnu あたし ja わたくし, mistõttu võib seda pidada tüüpiliseks naiste esimese isiku asesõnaks, samas kui ぼく on tüüpiline meeste esimese isiku asesõna. Olukorrad, kus selliseid asesõnu on kasutatud, ei nõua ei eriliselt välja toodud viisakust ega eriliselt välja toodud ebaviisakust. (Alpatov, Kryuchkova 1980) Neid asesõnu me kohtame ka meie tekstides. „Õnn on kassipoja kujuline“ peategelane räägib endast ぼく -vormis, sama teeb ka „Hidamari“ loos endale androidi ehitanud mees. Sellest, kuidas nad end lugejale esitlevad, võib kohe välja lugeda mõned asjad – iseloomu kohta näiteks seda, et tegu on pigem familiaarse, aga mitte üleoleva tegelasega, ning muidugi ka seda, et antud tegelased on meessoost. Kui „Hidamari“ puhul on selle mitte mõistmine ilmselt päris raske, siis „Õnn on kassipoja kujuline“ peategelane viitab endale kui „kasutule pojale“ vaid üks kord reas, mille saab jätta ka kahe silma vahele. Kuna eesti keeles puuduvad soolised asesõnad, võib see tekitada ohu, et lugeja ei pruugi täpselt aru saada, kas selle loo peategelane on mees- või naissoost.

Sellele vastukaaluks kasutab Murai läbinisti enda kohta asesõna おれ, mis sobib tema mehelikuma ja üleolevama kõneviisiga. Murai vanus ja staatus antud õppeasutuses (vanemakursuslane) annab talle selleks lubatud sotsiaalselt kõrgema positsiooni.

Kui vaadata tänapäeva jaapani nooremat ja keskmises vanuses põlvkonda, siis üldlevinud ja standardsed esimese isiku asesõnad on mehe jaoks 僕 ja naise jaoks 私. Need on omavahel viisakuselt ka umbes samal tasemel. (Alpatov 2003)

Naissoost tegelased mõlemas loos kastavad asesõna わたし . „Hidamari“ peategelase puhul see lisab natuke neutraalsust, kuna tegu on kõige

universaalsema ja sooneutraalsema asesõnaga. Suurema tõenäosusega ka tegelane ise ei tunneta end täpsemalt mingi soo esindajana, kuigi ta on selgelt teadlik sellest, et ta näeb välja kui üks. Kuid nagu ta ise märkis, on tegu vaid pinnapealse dekoratsiooniga. Ka Yukimura kasutab enda kohta sama asesõna, mis on natuke huvitavam juhtum, kuna tema võiks ju enda kohta kasutada ka naissoost „mina“ (あたし). Ometi ta seda ei tee, ning ka enda kirjades ta ei kasuta selgelt naiselikku kõneviisi, kuigi ta kirjutab mitte formaalsel kujul. Peategelane oli mitmel korral kirjeldanud Yukimurat „poisilikuna“, ning ilmselt on tema keele- ja asesõnade kasutus osa selle väljendusest.

Teise isiku asesõnad pole sugugi kergemad. Eesti keeles on olukord üldiselt lihtne – meil on üks teise isiku asesõna (sina) ja üks viisakas teise isiku asesõna (teie/Teie). Nende kasutusviisid on üldiselt piisavalt arusaadavad. Samuti (nagu ka kõikide teiste eesti keele asesõnadega) võivad neid kasutada kõik inimesed sõltumata nende soost, vanusest ja positsioonist. Jaapani keel ei anna puhata ka sellel juhul. Kui alustada kõige vähem viisakast, siis alustada võiks asesõnast おまえ. Seda kasutavad üldjuhul ainult mehed, kuigi seda võib kohata ka vanemate naiste kõnes. (Alpatov 2003) Seda kasutatakse, kui meessoost kõneleja viitab isikule, kes on temaga samal või temast madalamal sotsiaalsel positsioonil (Ishiyama 2008: 3). Antud tõlgitavates tekstides seda asesõna ei esinenud. Viisakuses aste ülevalpool (familiaarne, aga viisakam) on asesõnad きみ | 君 ja あんた, millest esimene on kõige levinum teise isiku asesõna meeste kõnes samas kui あんた on liikumas pigem ainult naiste asesõnaks. (Alpatov 2003) 君 saab kasutada nii endast alama kui ka võrdse vestluskaaslase jaoks. Asesõna あなた oli varem neutraalne-viisakas, kuid paistab viimasel ajal enda staatust tasapisi kaotamas (Alpatov 2003). Huvitav aspekt jaapani keele isiklike asesõnade, eriti teise isiku asesõnade juures, on nende viisakusastme degradeerumine ajaga, mis on ka kiirem kui teistes keeltes – mitmed asesõnad, mis algselt olid austavad kõneleja suhtes on nüüd muutunud ebaviisakaks (Barke, Uehara 2005: 306) Sellest hoolimata on あなた teise isiku asesõnadest kõige viisakam kasutatav vorm, sellest austavam on kasutada asesõna asemel kas isiku positsiooni nime (nt *sensei*) või isiku nime koos honoratiivsufiksiga. (Ishiyama 2008: 3) Seda esineb nii meeste kui ka naiste kõnes (Alpatov, Kryuchkova 1980). Siiski tuleb taoliste adressiviide juures meeles pidada, et pöördumisena saab kasutada ainult sellist sõna või tiitlit, mille kandja oleks kõnelejast

kõrgemal tasemel. Sellel põhjusel võib pöördumisena kasutada *sensei*, *senpai*, *onee-san* (vanem õde), *onii-san* (vanem vend), kuid ei saa kasutada näiteks *imouto* (noorem õde) või *otouto* (noorem vend). (Ishiyama 2008: 95)

君、あなた ja nime+honoratiivi versioone kohtab ka tõlgitavates tekstides. 君 kasutavad loos „Õnn on kassipoja kujuline“ teiste suhtes Murai peategelase suhtes, peategelase onu peategelase suhtes, peategelase ülikoolikaaslased peategelase suhtes, Yukimura peategelase suhtes ja peategelane ise Yukimura suhtes. Sellest nimekirjast ilmselt Murai ja peategelase onu lähevad „ülem – alam“ suhte alla, samas kui ülikoolikaaslased ja võib-olla Yukimura võrdse/familiaarse alla. Arvestades, et nad kasutavad teineteise suhtes samu asesõnu ja ka muidu sama registrit, on see veel üks tõestustest selle kohta, et nad näevad teineteist võrdsetena. „Hidamari“ peategelase valmistaja kasutab sama asesõna peategelase suhtes. Tema kõne peategelase suhtes on familiaarne, aga ta ikkagi räägib temaga ülevalt alla.

Asesõna あなた kasutavad „Õnn on kassipoja kujuline“ peategelane Murai suhtes, ning „Hidamari“ peategelane enda valmistaja suhtes. Need mõlemad suhted sisaldavad endas kindlat austuse taset. Lisaks sellele, jutu „Õnn on kassipoja kujuline“ peategelane sageli kasutab Murai suhtes ka pöördumist „Murai-san“, isegi sagedamini kui asesõnaga pöördumist. Ta alustab Murai poole asesõnaga pöördumist alles siis, kui ta süüdistab teda pimikus millegi otsimises. Ta ei lähe küll üle täielikult asesõnadele ümber, vaid kasutab seda vaheldumisi nime + honoratiiviga. Viimane on isegi viisakam moodus viidata kellelegi, ning seda on võimalik kasutada nii teise kui ka kolmanda isiku asesõna asemel. Sotsiaalne distants nende vahel säilib, isegi kui üks süüdistab teist kahes mõrvas. Enda tõlkes panin peategelase läbivalt kasutama Murai suhtes asesõna „teie“. See ei muutunud ka jutu lõpupoole. See tekitab olukorra, kui peategelase ja Murai vahelistes dialoogides tekib olukord, kui üks pool jätkuvalt sinatab ja teine teietab vastaspoolt. Lääne kultuurikontekstis võib see tunduda ebatavaline, kuna antud kõnepruuk on omane suure sotsiaalse distantsiga inimeste kõnele, ning enamasti inimesed lähevad ühiselt teietamise pealt sinatamisele üle.

Kui antud töö eesmärgiks oleks muuta dialoogid sihtkultuurile suupärasemaks, siis oleks olnud mõistlikum panna mõlemad pooled sinatama, sest see on siinsele lugejale lähedasem. Kuid kuna nende kõne erinevus originaalis oli nii suur, otsustasin antud olukorras see alles jätta. Lisaks sellele on jaapani-eesi tõlkekirjanduses muidki näiteid, kui

vestluskaaslased kasutavad üksteise suhtes just sellist vormi. Näite võib tuua Kawabata „Lumisest maast“, mille jooksul peategelase dialoogides tema armukesega mees pidevalt sinatab naist, kes vastu pidevalt teietab meest.

„Hidamari“ peategelane kasutab sama asesõna pöördumiseks enda valmistaja poole. Kuna viimasel ilmselt nime polegi (vähemalt ei avalda ta seda kunagi peategelasele), ei saa too tema pole vastavalt pöörduda. Peategelane kindlalt tunnetab distantsi enda ja enda valmistaja vahel. Loo vältel ta korduvalt oma mõtisklustes toob välja, et ta pole inimene ja seetõttu ei ole kunagi võimeline tegema samu asju kui nemad, ning seda ilmselge kahetsusega. Kui ta saab teada, et tema looja pole see, kelleks ta teda pidas, ei muuda ta sellest hoolimata tema poole pöördumise vormi, hoolimata sellest, et nad on liikunud teineteisele lähemale. Võimalik, et siin mängib oma rolli ka see, et ta valmistaja on saavutanud tema jaoks emotsionaalselt kõrgema positsiooni.

Kuigi tegu on sama asesõnaga, otsustasin antud juhul panna peategelast enda valmistajat sinatama. Põhimõtteliselt pole see vale, ning *あなた* on kasutatav olukordades, kus meie keeles ja kultuuris kasutatakse „sina“. Antud juhul sai otsustavaks see, et eesti keeles on teietamiseks ikkagi vaja mingit austust, ning see väljendub emotsiooni tasemel. „Hidamari“ peategelasel puudub selline emotsionaalne seotus enda loojaga. Ta räägib neutraalset ja korrektset keelt, kuid ta ei lisa erilisi viisakusi ega pehmenda enda sõnu, vaid ütleb asju nii nagu ta neid näeb, või siis enda otseseid järeldusi. Just selle emotsionaalse seose puudumise tõttu otsustasin antud kontekstis tõlkida *あなた* kui „sina“. Lisaks sellele, tänapäeva eesti keel liigub sinnapoole, et antud asesõna leiab aina laiemat kasutust, ning ei ole enam nii markeeritult familiaarne kui see võis olla mõnda aega tagasi.

2.2. Tegelaskõne

Paraku jäävad euroopa keeled sageli alla jaapani keelele, kui asi puudutab küsimust, kui palju võib kõneleva tegelase kõnest saada teada teavet tema kohta ilma, et seda oleks vaja välja öelda. Isegi lühike dialoog või monoloog võib meile anda tegelase soo, maailmavaate ja sotsiaalse positsiooni. Selletõttu tundus õige mainida natuke ka tegelaskõnet ja seda, kui palju see meile tähtsamate tegelaste kohta räägib.

Teises peatükis oli eraldi mainitud jaapani keele asesõnu, kuid need ei ole ainus viis grammatiliselt või stilistiliselt näidata tegelase sugu. Olin juba eelnevalt arutanud meeste ja naiste erinevate kõneviiside olemasolu kohta. Kahes tõlgitud jutus kohtab nii mõndagi keelevarianti. Kuigi ka euroopa keeltes on mõningaid väljendeid või sõnavorme, mis on seotud pigem ühe või teise sooga, ei ole see eristus siinmail siiski nii suur, ja sageli võib piirduda vaid individuaalse kõnepruugi erilisusega. Jaapani keeles on olukord teistmoodi. Soolised erinevused väljenduvad peaaegu kõikidel keelesüsteemi tasemetel (Alpatov 2003). Naiste ja meeste kõne erinevust sai mainitud juba ennegi. Siiski ei saa sellest mööda ka selle peatüki teemas, kuna sellised väikesed asjad nagu sõnalõpud võivad kanda edasi palju informatsiooni. Kahjuks kuuluvad soospetsiifilised lõpud selliste asjade hulka, mis tõlkes täielikult kaovad, kuna sihtkeele grammatikas lihtsalt puudub vastav ekvivalent.

Huvitaval kombel, kuigi mõlemas tõlgitavas jutus on piisavalt tähtis roll naistegelastel, ei kohta me kummagi puhul head näidet puhtast naiselikust kõneviisist. „Hidamari“ peategelase puhul on see arusaadav, kuna ta kasutab läbivalt sooneutraalset kõnet. Üllatav oli aga, et Yukimura ei kasuta enda kirjades naiselikke lõppe nagu わ、の、のね ja nii edasi. Peategelane korduvalt nimetab Yukimurat poisilikuks, samas me ei saa kunagi mingit kinnitust selle kohta, et ta seda oli. Peategelasel piisas ühest pilgust tema toale, et saada aru, et selles elas noor naine. Lisaks on Yukimura majasisene tegevus samuti vastav jaapanilikule naiselikule käitumisele – ta valmistab süüa, toob peategelasele sooja teed ja kohvi, koristab, sätib vaasidesse lilli. Aeg-ajalt mängis ka mõningaid vingerpuse. Keelekasutuselt oli ta aga ootamatult sooneutraalne. See võis olla viide kas tema iseseisvale loomusele või „puhtale“, peaaegu lapselikult siirale suhtumisele kõigele tema ümber.

Ainus tegelane loos „Õnn on kassipoja-kujuline“, kes kasutab naiselikke lõppe, on peategelase naabrinaine, kus seda näeb tema paari lühikese dialoogirea ajal. Näiteks kasutab ta naiselikku lõppu lauses 「彼女の子猫、突然、雪村さんがいなくなって、きっと困っているでしょうねえ。」 (Tema vaene kassipoeg. Yukimura-san sai nii äkitselt surma.) ja samuti kasutab ta enamasti naiseliku keelekasutusega seotud küsimuse partiklit 「私の自転車、ブレーキが壊れかけているかしら？」 (Ei tea kas mu jalgrattapidurid on otsi andmas?). Me ei saa kunagi eriti palju teada naabrinaise kohta, peale tema probleemide jalgrattaga, aga ta paistab olevat tüüpiline kodus istuv

koduperenaine, mistõttu on tema jaoks ka loomulik kasutada tavalist naiselikku kõnet. Lisaks sellele, see võib olla ka märk sellest, et ta on peategelasest vanem. Jaapani naiste ja meeste kõne piirid on viimase paari aastakümnega nihkunud seoses ühiskonnas toimuvate muutustega, mistõttu küsitlused on näidanud, et jaapani noorema põlvkonna suur osa ei arva, et naised peaks kasutama alandlikku kõnet. Lisaks sellele, mõned nooremad naised meelega väldivad spetsiifiliselt naiselikke sõnavorme. (Alpatov, Kryuchkova 1980) Ehk kuulus ka Yukimura taolise maailmavaatega inimeste hulka.

Naiselik kõne väljendub ka selles, et naised kasutavad meestest rohkem viisakaid vorme. Isegi uuringud on näidanud, et naised üldiselt valivad sama olukorra jaoks meestega võrreldes viisakamaid vorme, et hoida üleval sama viisakuse või ametlikkuse taset (Barke, Uehara 2005: 311). Naiseliku kõne piirid kohustavad selleks – puuduvad naiselikud ekvivalendid meeste kõne kõige ebaviisakamate vormide jaoks. Honoratiivsufiksitate kasutuse erinevust ma juba mainisin mujal. Aga lisaks nendele kasutavad naised laiemalt honoratiivset eesliidet お- | ご-. (Alpatov 2003) Nendes tekstides küll selle näiteid ei leia. Veel üks naiseliku kõne tunnus on, et selles võivad puududa mõningad siduvad partiklid (näitena võib jälle kasutada küsimust jalgratta kohta), samas kui meeste kõnes on need tugevamini kinnistunud (Alpatov 2003).

Mehelikud ekvivalendid naiselikele lõppudele on näiteks ぜ、ぞ、や. Kuigi kassipoja-jutu peategelane ei kasuta neid enda dialoogides eriti, kuna ta pigem räägib ümbritsevate inimestega neutraalses-viisakas kõnes, on seda paremini näha Murai jutus. ビールでも飲みたいな。景気づけにさ。(Tahaks juua õlut või midagi. Ajab elujõu uuesti sisse) Sellised lõpud sobivad koos tema asesõnade ja üldise kõnega tema esindatud kõneliiki.

Murai kõnes väljendub mehelik kõneviis lisaks isiklikele asesõnadele ka näiteks selles, et ta kasutab küsiva partikli か asemel selle varianti かい. Näiteks: 「証拠はあるのかい」. See partikli variant on kasutatav mitteformaalses kõnes ja sellel on väga selge meheliku kõne alatoon (Hinds n/a). Keeleteadlaste arvamused selle partikli päritolu kohta erinevad, Hinds tsiteerib autorit, kes peab partiklit かい partiklite か ja ね kokkusulamise tulemuseks, samas kui mõned allikad on pakkunud selle päritoluks partikleid か ja よ.

かい- lõppu kasutab mõnel korral ka „Hidamari“ peategelase looja (Nt: 死について、わかったかい? (Oled sa aru saanud, mis surm on?)). Huvitaval kombel väldib ta aga mehelikke sufikseid tavavestluses. Ta küll kasutab peategelasega vesteldes informaalset た-stiili, kuid ka tema kõne on üldiselt sooneutraalne. Arvestades, et tema puhul on tegu sama olendiga, kui seda on peategelane ise, võib ka pakkuda, et ta ei pruugi üldse osata sellist kõnet kasutama.

„Hidamari“ peategelase kõne, nii otsekõne kui ka tema silme läbi lugejani jõudvad kirjeldused, on omamoodi ebaloomulik. Isegi tekstile kiirelt pilgu peale visates on näha, et see on üpris *kanji*-rohke, ning eriti loo alguse poole koosneb üldjuhul lühikestest, ilma komadeta lausetest, mis sisu ja ülesehituse poolest pigem meenutavad mõnda masinlikku juhendit. Mis on ka loogiline, arvestades et lugejale kirjeldatakse maailma mitte inimese silmase läbi. Selle loo nimetu peategelane edastab fakte, nende üle pikemalt järele mõtlemata.

Jaapani keeles on üldjuhul kasutusel palju rohkem oletamist ja asjade mitte otse välja ütlemist. Seetõttu tavatekstis kohtab väga palju selliseid lõppe nagu らしい (millegi moodi)、だろう (ilmselt)、かもしれない (võib-olla)、と思う (mulle tundub...), そう (justkui...) ja nii edasi. Kõik need lõpud on olemas, et kõneleja saaks vältida kategoorilisust, kuid nad pole võrdse tugevusega. Näiteks, かもしれない on kasutusel, kui kõneleja tõepoolest ei saa olla kindel, kas mingi tegevus päriselt toimub, ning tahab vältida millegi kindla väljaütlemist. Kõneleja enesekindluse tase selle lõpu puhul on palju madalam kui näiteks だろう puhul, kuigi nad tähendavad sama asja. Samas, らしい puhul on see kõrgem ja viitab sellele, et edastatav teave pärineb mingist allikast. (Prjahina, Kolesnikova 2007: 6, 21) Jaapani keelele on iseloomulik selle lakoonilisus, ning selle keele grammatika ja süntaks sobivad väga hästi selleks, et oma tegelikke mõtteid varjata. Selle jaoks võib kõnes näiteks mitte kasutada siduvaid lülisid, muutes öeldu pigem millekski vihjet meenutavaks. Jaapanlased pelgavad liiga otseseid väljendeid, või kategoorilisi arvamusi. See selgitab, miks keeles on niivõrd palju „laialivalguvaid“ lauseid. (Frolova 1997) Võõrkeelde tõlkimisel on ilmselt möödapääsmatu osa neist välja jätta, sest vastasel juhul läheks mõne euroopa keele- ja kultuuriruumi lugeja jaoks tekst liiga ebaloomulikuks.

Faktide liiga otsene konstateerimine jaapani keeles, nagu ka liiga otsesed jah/ei vastused on miski, mida üldjuhul peetakse ebaviisakaks, mistõttu võib selliseid „kaheldavaid“ lõppe kasutada ka juhul, kui kirjeldada olukorda, mille olekus on kõneleja tegelikult kindel aga ei taha seda otseselt välja öelda, sest see pole viisakas.

„Hidamari“ tegelaskõne paistab silma lisaks muudele asjadele selle poolest, kui vähe sellist kahtlust selles esineb, eriti alguse poole. Näiteks, esimeses peatükis (algse jaapanikeelse teksti pikkus – 9 lk) esineb lõpp だろ う ainult kahel korral peategelase kõnes (kolmas kord on tema valmistaja jutu sees). See ei pruugi tunduda eriti veidrana, kuid kui näiteks võrrelda seda looga „Õnn on kassipoja kujuline“, siis selles esineb „kahtlevaid“ lõppe igal leheküljel ja mitmel korral, eriti kui peategelane kirjeldab midagi. Nii et sellist valikut ei saa ka pidada autori eripäraks. Siin on kindlalt tegu tahtliku valikuga, mille eesmärk on näidata lugejale, et selle maailma kirjeldus ei pärine inimeselt, kes hooliks sotsiaalsetest normidest. Kassipoja-jutu peategelane, vaatamata tema enda korduvatele kuulutamistele, kuidas ta ei kuulu ülejäänud inimkonda, kõneleb täiesti loomulikult moel. „Hidamari“ peategelane seda ei tee. Tema raporteerib seda, mida ta kogeb, ta ei kahtle ega tee liiga ette ruttavaid järeldusi. Vähemalt teksti alguse poole. Nagu ka otsekõne stiiliga, muutub tema kõneviis ajapikku loomulikumaks, mida ilmestavad muuhulgas ka jutustavamad laused ja sõnastused, mis lähevad kaugemale juhendi tekstist. Samuti hakkavad tema kõnesse aina rohkem tulema eelpool nimetatud arutlust ja kahtlust väljendavad lõpud, mis näitavad tema aeglast liikumist inimlikkuse poole. Koos rohkem familiaarse kõnega, muutuvad need eriti märgatavaks viimases peatükis. Palju tema öeldust jätab endiselt automaatse mulje, kuid see on nüüd palju loetavam kui enne.

„Hidamari“ peategelase kõne paistab silma veel ühe aspekti poolest, milleks on asesõnad. Täpsemalt, nende rohkus. Nagu ka asjade selgesti välja ütlemisega, on jaapani keeles mitte kõige viisakam kasutada palju isiklikke asesõnu. Asesõnade vältimiseks on mitu moodust, alustades sellest, et „sina“ või „tema“ asemel võidakse näiteks pöörduda inimese poole kas nime või tiitliga, või kolmanda isiku puhul kasutada „see inimene“, ning lõpetades sellega, et asesõnad jäetakse lihtsalt välja. Jaapani keele grammatika lubab või isegi soodustab elliptiliste lausete moodustamist, kuid kahjuks võib asesõnade välja jätmine

viia selleni, et isegi emakeele kõnelejad võivad vahel kahelda, kes täpselt on mõne lause subjekt või objekt.

„Hidamari“ peategelane kasutab väga palju asesõnu, täpsemalt isiklikke esimese ja kolmanda isiku asesõnu 私 (mina) ja 彼 (tema). See ei ole grammatiliselt vale. Sellest hoolimata jätab see tekst jällegi ebaloomuliku mulje. Erinevalt eelmise punktiga, see osa peategelase kõnest ei muutu eriti loo vältel, kuid lisaks nendele kahele lisandub sellele mõningast variatsiooni, millest ilmselt kõige tähtsam on, kui ta neljandas peatükis kasutab enda ja oma valmistaja kohta asesõna 二人 (二人が着た数日分の白い服を洗い庭先に干しました。Ma pesin puhtaks **meie** mitme päeva jagu kantud valgeid riideid ja riputasin nad aeda kuivama.) mis on tõlgitav kui „meie“, kuid vaadates seda moodustavaid *kanjisid*, on selle täpsem tähendus „kaks inimest“, mis on veel üks märk sellest, et ta ei tunne end enam masinana vaid enda loojale lähedasema, kui mitte võrdse olendina. Eelnevalt oli ta „meie“ jaoks kasutanud 私と彼 „mina ja tema“, mis jällegi pole vale, kuid pärast selle kordumist ikka ja jälle jäi see kõrva kriipima (nt: 私と彼の生活がはじまった。Algas **minu ja tema** ühine elu.). Lisaks viitas see sellele, et peategelane ei pea end kuuluvat samasse klassi kui tema valmistaja.

Asesõnade rohkus selles loos osutus üllatavalt raskeks asjaks mida edasi anda tõlkes. Üks põhjustest oli muuhulgas see, et euroopa keeltes pole isiklikud asesõnad tabu ja kui neid kasutada umbes sama tihedalt kui „Hidamari“ algtekstis, tuleb tegelikult välja enam-vähem normaalne tekst. Kardetavasti läks sellest osast päris palju kaduma nii keelte grammatiliste erinevuste kui ka minu enda valikute tõttu. Näiteks, eesti keeles kahjuks täielikult kadus 二人 erilisus. Paraku puudub eesti keeles vastav asesõna, mida saab kasutada ainult inimeste kohta. Seda oleks võimalik väljendada pikemalt, kuid see rikuks teksti loomulikkuse, mis selles kohas on kahtlemata tähtis. See sõna sai tõlgitud kui lihtsalt „meie“, ning sama sõna alla nihutasin ka osa 私と彼 kasutatavaid kohti. Peab tunnistama, et erilist loogikat või plaani selle juures polnud. Pigem oli lähtutud sellest, mis kõlaks eesti keeles paremini.

„Hidamari“ peategelase kõne teeb eriliseks ka see, et eriti alguse poole ta kirjeldab palju asju kas liiga faktiliselt või siis mitte inimese meelte läbi. Näiteks kirjeldab ta punkrit

peitvat küngast peaaegu matemaatiliselt (丘はおそらく直径一キロメートルの休憩の上部三分の一をカットしたものと同一形状と大きさをしていた。Künka kuju ja suurus ilmselt vastasid kilomeetrise läbimõõduga kera ülemisele kolmandikule.). Ka tema kirjeldus näiteks esimest korda millegi joomisele on faktiline, mitte emotsionaalne. Lisaks sellele, paljud tema kirjeldused ei põhine sellel, mida ta tunneb või arvab (ilmselt läheb vähene oletavate lõppude hulk ka sinna alla), vaid pigem kas faktilistel järeldustel, või mehhaanilistel andmetel. Näiteks: 私はそれを設計図だと認識した。Tuvastasin, et see koosnes joonistest. 認識 on tegusõna, mis tähendab „ära tundma“, kuid seda kasutatakse pigem kontekstis, et masina andur tunneb millegi ära. Selle loo peategelane kasutab seda enda kohta korduvalt. Loo edenedes sellised kirjeldused ja tegusõnad vaikselt taganevad veidi loomulikumate ees. Ei saa öelda, et peategelane räägib lõpuks täiesti loomulikult, kuid areng on väga märgatav. Selle tõlkimisel leidsin end sellise probleemi ees, et kuigi kus võimalik siis jätsin terminid ja viited maailma tunnetusele läbi andurite alles, aga kuna eesti keeles on vähem registreid kui jaapani keeles, tundus päris palju peategelase jutust eesti keeles liiga normaalsena. Proovisin seda korvata, muutes teksti alates umbes teise peatüki lõpust aeglaselt ilukirjanduslikumaks, lisades aeg-ajalt sisse poeetilisemaid väljendeid, et vahe alguse ja lõpu vahel oleks tuntavam.

3. Kultuurilised nähtused ja nende analüüs

3.1. Jaapani kultuuriruumile omased terminid ja nähtused Otsuichi loos „Õnn on kassipoja kujuline“

Nii kaugel ja võõra maa nagu jaapani keele ja kultuuri tõlkimisel puutub tõlkija paratamatult kokku nähtustega, mida sihtkultuuris kas pole olemas või mis oleks lugejaskonnale arusaamatud. Sellisel puhul on tõlkijal enamasti kaks valikut – üks oleks tuua esile võimalikud erinevused ja liikuda kaugemale etnotsentrisest hoiakust, mis nõuaks teksti kodustamist, või tõlkida eksootilise maa tekst nii, et võõrapärased nähtused sellest kas kaovad või saavad kohandatud. Mõlemad valikud paratamatult toovad endaga kaasa vastuolu ja vaidlusi. (Cortés 2006: 43) Seda teemat on põhjalikumalt uuritud angloameerika keele- ja kultuuriruumi kontekstis, mille kohaselt on tõlgitud tekst

vastuvõetav ainult sellisel juhul, kui see on ladus, ning selle läbipaistvust ei häiri mingid keelelised eripärad (Venuti 1995: 1). Kui vaadata, mida angloameerika kontekstis ladusaks peetakse, lähtub sellest, et ladus tõlge tähendab kodustatud tõlget. Võõrapärastavad, mitte läbipaistvad tõlked, mis valivad ladususe asemel heterogeense hulga erinevate diskursuste segu, on võõra teksti tõlgendamisel sama erapoolikud, kuid erinevalt kodustavast tõlkest, nad toovad selle selgelt esile. (Venuti 1995: 34)

Schleiermacher, kes esimesena hakkas edendama teooriat tõlke kodustamise või võõrapärastamise kohta, sisaldas selles korraga nii üleolevat suhtumist lähtekultuuridesse, kui ka anti-üleolevat suhtumist nende erinevustesse, ning tunnet, et sihtkultuur vajab neid, et areneda. Selline kahepoolne suhtumine tähendab, et võõrapärastav tõlkimine võib nii aidata kultuuril areneda, kui ka mõjuda hävituslikult sihtkultuuri väljakujunenud kaanonitele (viidatud Venuti 1995: 99-100 kaudu).

Ajalooliselt on eksootiliste elementide olemasolu või puudumine tõlkes ikka olnud seotud domineerimise ja võimuga, mistõttu jääb see endiselt tundlikuks teemaks ka praegu. Läänes on siiani tugev uskumus, et tõlge on praktiliselt sama mis originaal, ning peakski seda olema, ainult teistsuguses kuues. Tõlkimine on taasloomine või ümberkirjutamine. Siiski muutub selline lähenemine küsitavaks, kui lähte- ja sihttekstid on pärit väga erinevatest kultuuridest, kuna puudub üks kõikehõlmav kultuuridevahelise tõlkimise teooria. (Cortés 2006: 47-48)

Eestis jaapani keelest tõlgitud kirjanduses ei tundu olevat ühist konsensust selles osas, kas jaapani kultuurispetsiifilisi termineid peaks kodustama või mitte. Nagu ka nimede ja pöördumistega, paistab see valik olla tõlkija enda teha. Tendents paistab olevat, et eelmise sajandi teises pooles tehtud tõlgetes jäeti võõrad sõnad küll sisse, aga nendega oli ka alati kaasas seletav joonealune märge ja sõnade kirjalpilti prooviti teha eestipärasemaks. Niimoodi on näiteks Agu Sisaski tõlkes Abe Kobo „Luitenaisest“ kohtab sõna „hakaamad“ jaapani riietuseseme *hakama* kohta (mitmus eesti keele versioonis tuleb ilmselt sellest, et tegu on omamoodi laiade pükstega), pikkusühik *jō* muutus džooks, söögipulkade jaapanikeelne sõna *hashi* asendus hasiga ning näiteks eesnimi Junpei muutus Džunpeiks, matkides selle hääldusvormi. Hilisemad tõlked jätavad nimed alati nende algsele kujule, enamasti jäävad alles ka pikkusühikud, samas kui joonealune märge ütleb lugejale kui palju see meetrisüsteemis tähendab (näiteks võib jälle tuua Akutagawa novellid).

Nõukogudeaegse jaapani-eesti tõlkekirjanduse seas kohtab ka võõrapärastavaid tõlkeid. Hea näide selle kohta oleks näiteks 1989. aastal Ülle Udami tõlgitud Kawabata „Lumine maa“. Antud romaanis on tõlkija kasutanud palju jaapani keele laensõnu, näiteks riietusesemete, aga ka *chijimi* siidkangast. Praktiliselt kõik on jäetud sellisele kujule, nagu nad jaapani keelest foneetiliselt transkribeerituna oleks olnud, ainus erand sellel puhul on obi, ehk lai kimono vöö, mida tõlkija nimetas ümber oobiks, ilmselt proovides imiteerida jaapani keele hääldust (rõhk esimesel silbil). Selles romaanis on säilinud ka honoratiivsufiks, kuid seletust nende kohta antud ei ole. Tõlkija ei kasutanud joonealuseid märkuseid, kuid mõned keerulisemad kultuuri või ajaloo seotud terminid olid lühidalt lahti seletatud raamatu lõpus. Tõlkija ei ole ise sellist võõrapärastavat lähenemist seletanud, kuid võib pakkuda, et maailma avarumisega ei olnud enam vaja teha nii põhjalikku eestistamist nagu varasemate tõlgete puhul.

Mõne kindla termini või nähtusega on otsustamine üldiselt tõlkija taga, kuid isegi kui tõlkija otsustab kasutada võõrsõna, ei kohta me 21. sajandi tõlgete seas enam häälduse eestistamist. Kuigi eesti tõlkijad on kitsid tõlkija ees- või järelsõnade osas, paistavad nad üpris laialt kasutatavat joonealuseid märkmeid. Kusjuures märkmed võivad olla üles ehitatud kahte moodi – tõlkija võib kas seletada tekstis esinenud võõrsõna, või kasutada tekstis endas kas mingit kultuurilist ekvivalenti või seletada midagi lahti, ning seejärel joonealuses märkmes nimetada midagi selle õige jaapanikeelse nimega. Seda paistab näiteks tegevat Kati Lindström Akutagawa novellikogumiku enda tõlgetes. Kuigi mõnede arvamuste kohaselt näitavad joonealused märkused tõlkija saamatust leida millelegi piisavalt leidlik vaste (Lange 2008: 33), paistab selline valik olevat enim levinud praeguste jaapani keele kultuurispetsiifiliste terminite tõlkel.

Kui võrrelda seda näiteks valikutega, mida on teinud tõlkijad jaapani kirjandusega teistes lääneriikides, siis tendents paistab olema, et kui minevikus seda pigem kodustati, siis nüüd seda pigem võõrandatakse. Samas aga kui jaapanlased tõlgivad oma keelde lääne kirjandust, peavad nad praegusel ajal ennekõike meeles lugejasõbralikkust ja tendents on pigem kodustav. (Numano 2013: 149) Jaapani keele tõlgetes (suunal inglise-jaapani) on näha ka sagedast võõrsõnade kasutamist, mida kirjutatakse *katakana* tähestikus. Samas, tõlgetes vastupidisel suunal (jaapani-inglise) on seda raskem rakendada, kuna angloameerika lugeja ei pruugi jaapanikeelset sõna ära tunda või mitte olla teadlik selle

täpsest tähendusest. Seetõttu, isegi kui jaapani-inglise tõlkija jätab teksti sisse jaapani omasõna, järgneb sellele laensõnale tihti ka mingi seletus (näiteks sõnast *shiitake* võib saada *shiitake* seen). (Hasegawa 2012: 169)

Oleks samas vale kasutada suundade võõrkeel-jaapani keel tõlkestrateegiate kirjeldamiseks samu termineid, mida on kasutanud Venuti või Schleiermacher euroopa strateegiate kirjeldamiseks. Kuigi Jaapan on ükskeelne riik, paistab sellel puuduvat samasugune ükskeelne etnotsentrism mille vastu Venuti on võidelnud. 16. sajandil ilmunud strateegiad, mida jaapanlased hakkasid kasutama euroopa keeltes olevate tekstide tõlkimiseks, põhinesid juba varem eksisteerinud ajaloolisel kirja- ja kirjandustaval. Kui Venuti teooria võõrapärastamisest kannab paljuski poliitilist või ideoloogilist vaimu, siis jaapani traditsioonis see puudub. (Meldrum 2008: 48-49)

Lisaks sellele võib teha ka väikese kõrvalepõike, et näha kuidas on lugu ühe Jaapani naaberriigi ning selle suhtumisega tõlkesse. Hiina tõlkekirjanduses esineb nii võõrapärastavat kui ka omastavat valikut. Kuna viimaste aastakümnete jooksul on Hiina muutunud rohkem avatuks läänemaailmale, on see tõstnud ka ühiskonna huvi võõra kultuuri vastu, mis tähendab, et tõlkes on eelistatud võõraid lingvistilisi kui ka kultuurilisi elemente. Siiski, hiina terminid omastamise ja võõrapärastamise kohta ei ole 100% ekvivalentsed sellega, mida kasutatakse lääne tõlketeoorias ja mis põhinevad Venuti teorial. Venuti keskendub oma töös „The Translator’s Invisibility“ vaid tõlkesse inglise keelde, kus ta eelistab võõrapärastavat tõlget, mida ta näeb muuhulgas ka sammuna angloameerika kultuuri etnotsentrimini, rassismi ja imperialismi vastu (1995: 20). Hiina tõlkijaid motiveerib midagi muud – nad soovivad edendada kultuuridevahelist kommunikatsiooni, tõsta lugeja teadlikkust võõrast kultuurist ja arendada hiina keelt. Seetõttu on viimastel aastakümnetel juhtivaks strateegiaks olnud võimalikult palju kodustada tõlkeid inglise keelde ja võõrapärastada tõlkeid hiina keelde, minnes seejuures vastu Venuti soovitudele. (He Xianbin 2005) Selles osas läheb hiina traditsioon ka vastu jaapani ja jaapani keele tõlketraditsioonidele. Samas ei lähe ka Hiina tõlketava kokku lääne tõlketooriaga. Sellele tendentsile on ka erandeid, näiteks on märgitud, et Hongkong, tõlkides lääne teoseid, eelistab neid kodustada. Ka selles näevad tõlketoreetikud võitlust domineeriva kultuuri vastu, kuid antud juhul on domineerivaks kultuuriks riik, mille osaks ollakse, mis kasutab ka sama keel. (Chen 2012: 209)

Kuigi ei autor ega peategelane kordagi ei ütle meile, kus täpselt asub „Õnn on kassipoja kujuline“ tegevus, siis sellest hoolimata võib teha kergesti järelduse, et tegu on tänapäevase Jaapaniga. Väiksemad detailid, nagu täpne aasta ja piirkond ei mängi mingit rolli. Kuna tegu on tänapäevase Jaapaniga, satub vahel kirjeldustesse termineid ja sõnu, mis on ilmselt kohe arusaadavad ja loogilised iga jaapani lugeja jaoks, kuid eesti keeles nende jaoks kas puudub täpne vaste või siis on tegu millegagi, mis vajab pikemat lahtiseletamist. Enamasti on tegu kas üldiste ühiskonnale omaste nähtustega, kuid osa neist tulevad jutu sisse, kuna meie peategelane paistab elavat traditsioonilises jaapani majas.

Dünaamiline ekvivalentsus ja täpsus, mida paistavad hindavat mitmed angloameerika teoreetikud, kaasa arvatud Nida, tähendab, et tõlkija peab tõlkes tekitama lugejale samasuguse mulje, ning efekti, nagu originaal tegi seda lähtekultuuri lugejale (1964: 163, tsiteeritud Venuti 1955: 21-22 kaudu). Olen siin toonud ära valitud ühiskonnale omased nähtused ja terminid, selgitan neid, toon ära enda kasutatud tõlkevasted ja põhjendan oma valikut.

Ptk 1:

正座する (*seiza*) (居間に座っていて、子猫がトコトコ目の前を通ると、つい正座してしまった。) *Seiza* on formaalne viis istuda põrandal jaapani traditsioonilises kodus. Jaapani traditsioonilises kodus on vähe mööblit, ning toolide asemel istutakse põrandal. *Seizas* istutakse üldiselt *tatami*-matiga kaetud põrandal või siis padjal. *Seizas* istumine tähendab põlvitamist, põlved koos ja sirge seljaga. Niimoodi istutakse formaalsetes ja traditsioonilistes olukordades, tänapäeval näeb seda suurema tõenäosusega teetseremoonia demonstratsioonil või võitluskunstides. *Seiza* positsioon viitab sellele, et istuja väljendab austust oma külalise vastu (Lee 2007), kuid samuti see rõhutab olukorra formaalsust. Mitteformaalses olukorras *tatami*-matil istuv mees istuks rätsepistes (Japan-guide 2008). Antud olukorras ja selles lauses tähendab peategelase *seizas* istumine seda, et ta tuvastab oma majas jalutavat kassipoega võõra või külalisena, mistõttu ta ei tunne end piisavalt mugavalt, et istuda mitteformaalselt, nii et ta alateadlikult ajab end püsti, kui kass tema nägemisvälja satub.

Valitud tõlkevaste: „Ma istusin elutoas edasi, ning iga kord, kui kassipoeg mu silme eest mööda tatsas, ajasin end alateadlikult korralikult istuma.” Antud olukorras oleks parem võimalusel rääkida originaal ära oma sõnadega ja võimalik, et ka natuke pikemalt. Selles

olukorras kasutasin *seiza* asemel „korralikult istuma“, sest esiteks poleks jaapani omasõna kasutamine niikuinii eriti palju lugejale öelnud, kuid ka sellepärast, et antud olukorras oli tegu mõnevõrra ülekantud tähendusega, nagu ma eespool juba seletasin. Tähtsam on peategelase tunne, et ta peab end püsti ajama ja korralikult istuma, kui see, mismoodi ta täpselt põlvitab.

縁側 (*engawa*) *Engawa* esineb tekstis korduvalt, kui peategelane kirjeldab enda maja. Tegu on omamoodi terrassi või lahtise koridoriga, mis on omane jaapani traditsioonilisele arhitektuurile. Enamasti on *engawa* ühendatud *tatami*-ruumiga. Selle kohal võib, aga ei pruugi olla varikatus. (JAANUS 2001) Samuti võib *engawa* minna ringiga ümber terve maja, või siis olla ühendatud ainult ühe toaga. Arvestades, at peategelase maja on üpris väike, siis suurema tõenäosusega on tegemist väiksema variandiga. Kuigi tegu polnud eriti keerulise arhitektuurinähtusega, osutus sellele tõlkevaste otsimine ootamatult keerukaks. Sõnastik annab sellele mitmeid vasteid, nende hulgas veranda, rõdu, lahtine koridor, terrass ja varikatus (Kenkyusha 1974: 235). Need kõik on üheaegselt õiged aga mitte päris täpsed. Veranda on õige selles osas, et *engawa* on maja osa. See pole eraldiseisev ruum, vaid on sama katuse all nagu maja ise ning sooja ilmaga võib sellega ühenduses oleva toa liuguksed eemaldada ja sellisel juhul muutub *engawa* selle toa osaks. Kuid oli olemas oht, et veranda ei sobiks antud konteksti sellel põhjusel, et siinmail elavatel inimestel kerkivad sõna „veranda“ peale silme ette kohe siinsete suvilate klaasverandad, mis aga ei sobiks kokku *engawa* olemusega. Esiteks, *engawa* pole kunagi klaasistatud. Teiseks, suvila klaasverandat võib pidada eraldiseisvaks ruumiks, kuna ta võib ka olla sama suur kui teised ruumid. *Engawa* on üldiselt üpris kitsas. See tõlkevaste langes seega ära, kuna meie kultuuris on juba kinnistunud stereotüüpne veranda.

Rõdu pole samuti täpne vaste. Esiteks, rõdu enamasti ikkagi tähendab, et see on vähemalt teisel korrusel. *Engawa* on esimesel korrusel ja avaneb enamasti aeda või õue. Kolmandas peatükis on isegi hetk, kui peategelane läheb sealtkaudu otse aeda. *Engawa* küll on maapinnast natuke kõrgemal, kuid see pole piisavalt kõrge, et lugeda seda rõduks. Lisaks sellele, vähemalt Eestis pole rõdu kohal tavaliselt katust, samas kui *engawa* peaaegu alati on katuse all.

Varikatus jääb samuti kõrvale, sarnasel põhjusel. Kuigi selle sõna peale tõepoolest kerkib silme ette majaga sama katuse all olev üpris kitsas ala, siis see jätab jällegi kõrvale

engawa teise tähtsa osa. *Engawal* on alati laudpõrand, ning see on puhas ala, millel ei käida välisjalanõudega. Meil tähendab varikatus enamasti just katust, tihti muldpõranda kohal. Võib öelda, et see on kas majast väljas asuv esik või siis lihtsalt ala, kuhu saab näiteks panna midagi vihma alt varju. See peaaegu kunagi ei tähenda toa osa.

Lahtine koridor on tegelikult päris hea tõlkevaste. Võimalik, et kui jutus oleks kirjeldatud natuke suuremat maja, siis ilmselt oleks see osutunud valituks. Kuid nagu juba eelnevalt sai mainitud, elab jutu peategelane isegi ta enda sõnade järgi väikeses majas. Loogilisem oleks, et taolise maja *engawa* on ainult ühe seina vastas ja pigem ainult avaneb aeda. Lahtine koridor sobiks, kui tegu oleks suurema majaga, mida *engawa* ümbritseb ringina. Muude kriteeriumide poolest see sobiks päris hästi – me mõistame koridori kui maja osa ning eeldame, et ta on pigem katuse all ja põrandaga. Suurema tõenäosusega keskmine lugeja saaks aru, mida tähendab lahtine koridor. Kuid kuna antud maja puhul oli tegu vaid ühe toa laiendusega, mitte koridoriga, siis jääb ka see variant kõrvale.

Terrass oli ilmselt kõige parem vaste. Me eeldame, et terrass on esimesel korrusel, kuid maapinnast kõrgemal. Samuti me võtame seda kui maja osa, mitte väljas asuvat esikut. Terrassil on ka enamasti laudpõrand ja see on ühendatud (vähemalt) ühe ruumiga, mille kaudu käiakse terrassile sisse-välja. Kahjuks ka see vaste küll pole päris täiuslik. Meie stereotüüpne terrass ei ole katuse all, mida on aga *engawa* jaoks vaja. Lisaks sellele, terrassi olemasolu maja juures pigem eeldab, et tegu on kõrgema klassi kalli majaga, millega antud juhul tegu ei saaks olla, kuna tegu on väikese ja vana majaga, mida üksi elav töötu tudeng saab endale lubada.

Lõppkokkuvõttes ma pigem kipun kalduma teksti jaapani võõrsõna sisse jätmist. Kuigi mitmel tõlkevastel oli potentsiaali olla peaaegu täpne, siis polnud ühtegi neist, mis sisaldaks kõiki kriteeriume. Lisaks sellele, tegu on ühe jaapani traditsioonilise arhitektuuri osana. Nii et antud kohas võõrsõna kasutamine õigustab ennast. Võõrapärastamise otsus sõltub suures osas tulevaste lugejate ootustest. Kui tõlkija julgeb eeldada, et lugejad soovivad alateadlikku kinnitust selle kohta, et tegevus toimub Jaapanis, siis on võõrapärastamine sellel korral õigustatud.

時代劇 ja 大岡越前 (*jidaigeki* ja „*Ōoka Echizen*“ (だれもない部屋の中に時代劇が流れていた。しかも、「大岡越前」の再放送である。)) *Jidaigeki* tähendab otsetõlkes „ajastudraama“ või „ajastunäidend“, mis pajuski võtab kokku selle, mis tüüpi

žanriga on tegu. Kuigi enamasti viidatakse sellega ainult filmidele või sarjadele, võib *jidaigeki* käia ka näidendite või näiteks graafiliste romaanide kohta. *Jidaigeki* žanri süžeed leiavad aset Jaapanis enne Meiji restauratsiooni 1868. aastal, mil riik muutus palju läänelikumaks ja industrialiseeritumaks. See žanr on sama vana kui jaapani kinokunst üldse, kuna esimene jaapani draama („Momijigatari“, 1899) oli samuti *jidaigeki*. (Sharp 2011: 110) Enamasti mõistetakse *jidaigeki* all pigem samuraifilme. Süžeed nendes filmides või sarjades võivad olla kas tõsielul põhinevad või siis välja mõeldud. Sisu, stiil ja sihtgrupid võivad erineda. Põhilisteks perioodideks, kus *jidaigeki* võib aset leida on kas Heiani periood (794-1185), Sengoku periood (1450-1603) või siis Tokugawa ehk Edo periood (1603-1868), samuti on eraldi perioodiks Tokugawa perioodi viimane osa, mida tuntakse Bakumatsu perioodi nime all (1853-1867) (Sharp 2011: 110). Kõige sagedasemad on Edo perioodi draamad. *Jidaigeki* tegelasteks on ajastu samuraid, aadlikud, kaupmehed, talunikud jne. Peaaegu normiks on ka mõõgavõitlussteenid, millele ameerika okupatsiooni tsensuur küll vahepeal pani lõpu, kuid mis ajapikku ikkagi naasid. Žanri on ka kutsutud jaapani ekvivalentiks vesternile (Yoshimoto 2000: 226, 231).

Kuigi seda võib vabalt tõlkida ainult ajastu- või perioodidraamaks, ning see poleks vale, ma ikkagi tundsin, et antud kohas vajaks see natuke täpsustamist. Sõna „ajastudraama“ või „kostüümidraama“ võib tähendada ükskõik millise riigi ükskõik millist perioodi. Meie jaoks on tegu üpriski laia mõistega, samas kui *jidaigeki* on kindlalt piiratud – see leiab aset ainult Jaapanis, ning suurema tõenäosusega 17-19 sajandil. Termin „kostüümidraama“ oleks ilmselt kõige lähedasem ekvivalentsuse vaatepunktist, vaatamata sellele, et sellel puudub kindel viide ühe kindla riigi kindlale ajastule. Valisin sellel põhjusel tõlkevasteks „*jidaigeki* kostüümidraama“. Ajastudraama on samuti hea vaste, kuid paistab, et „kostüümidraama“ on eesti kontekstis laiemalt levinud. See on küll pikem, kui originaalis, kuid ma tunnen, et see oli ainus viis säilitada selle tähendust. Nagu eelnevalt sai mainitud, siis kuna kostüümidraama mõiste on laiem, lisan ette ka täpsustava võõrsõna *jidaigeki*, järgides antud korral taktikat, kui tõlkija kasutab jaapani omasõna ja lisab sihtkeelse veidi laiema termini kui seletuse.

„Ōoka Echizen“ on tegelikult eksisteeriv pikka aega kestev draamasari. Sarja tegevus toimus 18. sajandi Edos (tänapäeva Tokyos) ning selle peategelane on kohalik asevalitseja ja kohtunik. Sari oli ehitatud üles kui ajalooline detektiivdraama. See jooksis

televisioonis aastatel 1970-1999 ja kestis 15 hooaega (cal-net n/d). Seda on selle lõppemisest saati ka korratud. Pealkirja ei ole tõlgitud, kuna tegu on nimega.

Ptk 2:

先輩 (*Senpai*) (それが村井だった。ぼくより一年上の先輩にあたる。) *Senpai* tähendab eelkäijat või vanemat. (Kenkyusha 1974: 1491). Tegu on jaapani kultuurile omase staatusesüsteemiga. Kuigi tänapäeval on seda rohkem märgata näiteks õppeasutustes, kontorites või klubides (Scott 2014), kuid tegelikult on seda tüüpi suhted tunginud sügavale kultuuri juurtesse. *Senpai*, nagu sai juba öeldud, tähendab inimest, kes on samas organisatsioonis või asutuses, kuid kõrgemal tasemel ja kauem seal olnud. Tegu pole täpselt ülemuse ja alluva suhtega, kuna samasuguseid suhteid on koolides vanemate ja nooremate klasside õpilaste vahel samuti. *Senpai* vastand on *kouhai* (後輩), ehk siis keegi, kes on tulnud hiljem.

Terminil on pikk ajalugu, ning see on ilmselt tulnud Jaapanisse koos konfutsianismiga, milles üheks põhiväärtuseks on allumine vanematele. Terminit *senpai* kasutati inimeste kohta, kes on vanemad ja/või ülevad mingis oskuses. Tänapäeval see laieneb ka näiteks ka sama kooli vanemate lendude õpilastele (Davies, Ikeno 2011: 187). Selline auastme süsteem on jaapanlastele loomulik, nii et vanemate klasside õpilased või ettevõtte vanemtöötajad võtavad enesestmõistetavana seda, et nooremad peaksid neid austama. Üks *senpai-kouhai* suhte näiteid on muude asjade seas ka see, et kui inimesed pidutsevad koos, siis *kouhai* ei tohiks lõpetada joomist enne kui *senpai* seda teeb (Scott) või siis võib *senpai* ka sundida teda jooma, kui ta tahab. Nii et kui jutu peategelane viitab sellele, et Murai ei sundinud teda endaga jooma minema, või sundis sellele oma sõpra, siis ta viitab selle suhte just sellisele aspektile.

Konfutsianism tuli Jaapanisse Hiinast 6-9 sajandil, kuid kõige rohkem mõjutas Jaapanit neo-konfutsianism, mis muutus valitsevaks doktriiniks Tokugawa šogunaadi ajal (1603-1868). Sellel ajal muutus vanemate (ka esivanemate) austamine, ning ka pere- ja riigitruudus eriti tähtsaks, ning selle mõju on ühiskonnas tunda tänapäevani. Konfutsianistliku perekonnamudeli järgi on kogu võim meessoost perekonnapea käes, keda kõik teised peavad austama. Pärjaks oli vanem poeg, nooremad pojad ja tütreid seda teha ei saanud. Lisaks ideoloogiale ja peremudelile aitas samasuguste alluvussuhete väljakujunemisele ka 1898 vastu võetud tsiviilseadustik, mis samuti rõhutas lojaalsust

vanematele ja perekonnapea-süsteemi. Seadustik lõpetas kehtivuse 1947, kuid sellest hoolimata on jätnud sügava märgi riigi kultuuri ja väärtushinnangutesse. (Davies, Ikeno 2011: 188-189)

Üks *senpai-kouhai* suhte näiteid on, et kui vanem või ülem pool võib rääkida mitteformaalselt või isegi üleolevalt, siis alluv peaks pöörduma selle inimese poole kasutades viisakamaid sõnu või formaalsemat kõnet. *Keigo* ehk viisaka kõne alla jaapani keeles lähevad kolm stiili, *sonkeigo*, mida kasutatakse, et rääkida kellestki ülistaval moel; *kenjogo*, milles väljendatakse enda alandlikkust; ning *teineigo*, mis on üldisem viisakas kõne, mida näiteks kasutatakse lihtsalt võõra inimesega rääkimiseks (Hammond 2011). Minu jutu peategelane pöördub Murai poole kasutades formaalset です | ます stiili, ning austavat partiklit *-san*. Kuid tema ja teiste tegelaste kõnepruugist tuleb juttu rohkem mujal.

Valitud tõlkevaste: „Ta oli minust üks kursus eespool“. Antud olukorras ma ei tundnud, et oleks vajalik kasutada jaapani sõna. Esimene põhjus oli, et suurema tõenäosusega ei saaks kultuuriga mittetuttav inimene sellest aru. Teiseks, erinevalt mõnest muust juhtumist, kui ma jätsin jaapani omasõna sisse, ei tundunud olevat see piisavalt tähtis, et määrata selgeks peategelase ümbritsevat maailma või siis ta suhtumist sellesse. Nii et antud olukorras ma otsustasin kasutada olukorra lihtsamat lahtiseletamist oma sõnu kasutades. Lisaks sellele antud olukord lubab seda. Paraku osa tähendusest kaob. Siiski on see kõige lähedasem kultuuriline ekvivalent, mida antud olukorras kasutada saab. Ma jätsin sisse peategelase jätkuva viisaka kõneviisi Murai suhtes, mida ta ei kasuta teiste tegelastega suheldes, nii et võib tunduda natuke ebaloomulik, et esimese kursuse tudeng teietab teise kursuse oma, kuid see oli midagi, mida ma tundsin, et ei tohi välja jätta.

ピースする (*piisusuru*) (子猫の写真や、子供たちがピースした写真から、彼女のやさしさが伝わってきた。) Tegu on sõrmedega tehtavast V- või rahumärgist. Meie jaoks ei paista see võib olla nii tavaline, kuid Jaapanis on, eriti nooremate inimeste seas, teha seda märki, poseerides pildi jaoks. Tõlkisin selle kui „rahumärki tegema“, kui pole kindel, kas lugeja sellest täpselt aru saab. Võib-olla oleks võimalik lisada laiendav täpsustus, näiteks „poseerides rahumärki tegema“, kuid see ikkagi ei anna täpselt edasi toimuvat. Meie mail pole taoline žest pildile poseerides tavaks, ning sellega pigem kaasneb sellega ajaloost külge jäänud maik. Rahumärk Jaapanis ei ole nii sügava tagamõttega, lihtsalt midagi, mida ollakse harjunud tegema kaamera ees.

布団 (*futon*) Traditsiooniline jaapani maja ei sisalda voodit, vaid *futonit*, madratsit mida võetakse ööseks välja ja siis päeval pannakse kappi tagasi. Kuid *futoni* all mõistetakse nii madratsi- kui ka tekiosa, mis teeb selle tõlkimise natuke raskeks. Lisaks sellele, kõik tegusõnad, mis meil on seotud voodis olekuga on seotud *futoniga*. Sõna esineb tekstis korduvalt, ma toon mõned selle tõlkimise näited. Polnud ühte kindlat tõlkestrateegiat selle jaoks, pigem määras olukord selle, mis ma selles kohas kasutasin.

夜、布団に入って目で閉じていると、廊下をだれかが歩く気配がした。

Öösel lamasin suletud silmadega oma *futonil* ja tajusin kellegi kõndimist koridoris.

See oli ainus koht, kus ma tundsin, et võiks kasutada jaapani võõrsõna. Samas ka see pole kohustuslik, kuna võõrsõna võib vabalt asendada kas sõnaga „madrats“ või „voodi“, ning mitte midagi tegelikult ei muutu. Jällegi, strateegiaks oli eeldada, et lugeja ootuste kohaselt toimub tegevus Jaapanis, nii et võõrsõna sisse jätmine on õigustatud.

二日間、布団の中にですごすはめていた。

Järgmised kaks päeva olin ma sunnitud veetma pikali.

Kuigi jaapani keeles on kasutatud 布団の中 (meie analoog oleks „voodis“), siis siin minu jaoks ei olnud vaja välja tuua, kuskohas ta pikali oli. See on niigi arusaadav ja ma arvan, et võõrsõna lisamine siia muudaks selle koha keerukamaks ja ilma mingi põhjuseta. Lisaks sellele, kuna enne oli tekstis mainitud, et peategelane magab *futonil*, oleks võib-olla mõne lugeja jaoks arusaamatu, miks ta nüüd voodisse ümber kolis.

布団の上から子猫の小さな四本足を感じ、・・・

Läbi teki oli tunda ta nelja väikest kápakest, ...

Antud olukorras tõlkisin *futoni* tekiks. Nagu eelnevalt mainitud sai, võib selle sõnaga viidata nii tekile kui ka madratsile. Kuid antud olukorras saab olla juttu ainult tekstist. Jällegi, ei olnud soovi teha lõiku ebavajalikult keerukamaks.

布団に上半身を起こし、頭を抱え、何度も嗚咽をもらした。

Ma tõusin istukile, haarasin peast kinni ja nuuksatasin mitu korda.

Loogika on sama, kui pikaliolemise juures. Võõrsõna sissetoomine ei ole vajalik, kuna ka ilma selletagi on kõik selge. Kui inimene eelnevalt magas ja ärgates tõusis poolistukile, siis pole ilmselt pikka mõistatamist, kus see istukiletõus toimus.

涙がぼろぼろ落ちて、布団に吸い込まれて。

Pisarad langesid üksteise järel ja imbusid teki sisse.

Otsustasin kasutada samu põhimõtteid mis ka varem, tõlkides *futoni* tekiks. Suurema tõenäosusega kui inimene istub voodis ja nutab, langeva ta pisarad pigem tekile. Tõsi, see ei ole nii kindel nagu eelmisel korral, kui *futon* tõlgiti tekiks. Need võivad ka langeda madratsile. Kahjuks eesti keeles pole ühtegi head sõna, mis ühendaks need kaks.

布団を出て、家の中を見て歩く。

Tõusin üles ja kõndisin mööda maja.

Loogika sama mis eelmistelgi kordadel, kui jätsin sõna *futon* üldse välja. „Tõusin üles“ ja „tõusin voodist“ on piisavalt lähedased.

布団 on ka ainus sõna selles nimekirjas, mida võib leida teises loos, „Hidamari no shi“. Maja, kus selle loo tegevus areneb, on kirjeldustest lähtuvalt pigem läänepärane ja jaapanilikke reaaliaid seal pole. Siiski, viimases peatükis kasutatakse sõna *futon*, seda pigem natuke poeetilisemas kui otseses tähenduses:

そしてあなたを寝かせて、布団をかぶせるように土を載せるように思います。

Sängitan su sinna ja katan su mulla, justkui tekiga.

Antud kohas ma ei kasutaks võõrsõna. Esiteks, nagu eelnevalt sai mainitud, ei toimu lugu traditsioonilises jaapanipäras keskkonnas. See tähendab, et kui ma äkki, eelviimases lõigus tooks sinna sisse mõne ootamatu jaapani võõrsõna, siis see ei tunduks sinna sobivat. Eelnevalt, kui tekstis oli juttu magamisest või pikaliolekust, kasutati jaapani originaalis laensõna ベット (*betto*) „voodi“. Teine põhjus on selles, et selles lauses räägitakse sellest ülekantud tähenduses, ega peeta silmas kindlat objekti ennast. Pigem oli see veel üks neist kohtadest, kus tegelase kõne muutub loomulikumaks. Seetõttu tõlkisin selle koha samuti nii, et see kõlaks loomulikumalt ka eesti keeles.

落語 (*rakugo*) *Rakugo* on omapärane jaapani esitlus. Tegu on koomilise jutustusega, mida räägib üks laval istub inimene, abiks vaid lehvik ja taskurätt. (桂三輝 2011) *Rakugo* on iidne lavakunsti liik, mistõttu peategelane ilmselt nimetaski nende lugude kuulamist stiilseks hobiks. Eesti keeles ja kultuuris puudub taolisele nähtusele otsene ekvivalent. Kuuldemäng sinna ei sobiks, kuna kuuldemäng on enamasti seotud raadioga ja seal räägib enamasti rohkem kui üks näitleja. Otsustasin kasutada oma tõlkes „*rakugo* jutustuste plaat“,

laiendades originaali natuke, lootusega, et see võib-olla aitab lugejatel seda paremini mõista. Kui mitte midagi muud, siis vähemalt viib sellele tee, et tegu on tõepoolest jutustustega, mitte lauluga, mida oli peategelane kuulanud varem. Sellest hoolimata on mul tunne, et *rakugo* oleks üks nendest jaapani kultuuriruumile omastest nähtustest, mida peaks ehk täpsemalt selgitama joonealuse märkuse kujul. Lisaks sellele on tegu ühe jaapani kultuuri nähtusega, mis ei ole eriti liikunud Jaapanist välja, mistõttu on inimesed sellest veel väiksema tõenäosusega kuulnud. Taktika oli sama mis *jidaigeki* tõlkimisel.

成仏 ja 神様 (*joubutsu, kamisama*) Järgmise kahe sõnaga kerkis esile hoopis uus, religioosne dilemma. *Joubutsu* on jaapanikeelne sõna nirvaanasse mineku või rahu leidmise kohta. *Kamisama* võib tähendada kas ühte või mitut jumalat. Kuid see ei ole seotud ühe kindla religiooniga. *Kamisama* võib samamoodi tähendada nii kristlikku Jumalat kui ka ühte väga paljudest *shinto* jumalustest. Eesti on olnud viimase aastatuhande kristlikus kultuuriruumis, mis on ka mõjutanud meie keelt. Suurem osa meie väljenditest, mis on seotud kõrgemate jõudude või kohaga, kuhu suunduvad lahkunute hinged, on tugevalt seotud kristlusega. Samas jaapani originaalis tugineti pigem selle riigi põhilistele uskudele, budismile ja šintoismile. Nii et kui kasutada budistlikku terminoloogiat, oleks selles lõigus juttu hingest, kes pole veel sisenenud nirvaanasse või siis kes pole veel leidnud rahu. Samas kui meie kultuuriruumis elav inimene räägiks ilmselt Taevasse minekust. Samas, väljend „rahu leidnud“ on selles olukorras piisavalt neutraalne, kuid ta võib olla ka liigselt neutraalne.

Kamisama ja jumalate teema osas on ebaselge, kelle poole palvetamisest peategelane räägib. Antud sõna võib tähendada nii lihtsalt jumalat – ükskõik millise religiooni üht jumalat – aga ka kristlikku Jumalat, või siis mitut erinevat jumalat, kuna mitmust sellisel kujul keeles pole. Tuleb ilmselt mainida, et teise näite puhul paistab peategelane rääkivat pigem hüpoteetiliselt, nii et see lause ei pruugi põhineda ta enda kindlatel uskumustel. Kristlus on viimase sajandi jooksul olnud Jaapanis tõusuteel, nii et paljud riigi elanikest võivad omaks võtta näiteks osa selle tavadest, kasvõi nii kaua, kuni see neile kasulik on. Antud valik põhines pigem lähteteksti tähenduse sihtkultuuri lugejale lähemale toomisel, nii teksti ladususe mõttes kui ka seetõttu, et kummalgi valikul ei paistnud olevat eriti tugev mõju jutu sisule.

Ptk 3:

水差し（枕のそばに水の入った洗面器があり、水差しと頭痛薬が置かれていた。） Kuigi selle sõna üks (ja põhiline) tähendus on lihtsalt veekann, siis on alust arvata, et selles kontekstis on mõeldud veidi teistmoodi veeanumat. Jätta haige inimese voodi kõrvale lihtsalt kann vett ja tabletid ilma klaasi ega millegi taoliseta poleks eriti loogiline. Sellepärast on põhjust arvata, et antud juhul käib jutt mitte kannust, vaid lapikust traditsioonilisemast jaapani joogianumast, mis oli just vastava kuju ja sügavusega, et lamav inimene võiks sellest juua end liiga palju kergitamata. Peaaegu nagu sügavam alustass, mille ühes otsas on tila, nagu kannul. On põhjust arvata, et kuna peategelane elab suhteliselt vanamoodsas majas, on võimalik arvata, et selles majas oleks ka traditsioonilisemaid majapidamistarbeid.

Ma ei suutnud leida sellele paremat vastet kui lihtsalt jooginõu. Meie kultuuriruumis sarnaseid joogianumaid pole, ning nimetada see ümber klaasiks või kannuks tundus vale ja liigse kodustamisena.

おかゆ(*okayu*)（階下でおかゆをつくる彼女、階段をあがってくるかすかな音。） *Okayu* on jaapani vedel riisipuder. See on toit, mida enamasti antakse haigetele, lastele või vanuritele, kuna arvatakse, et selline toit on kergesti seeditav ja aitab neil paremini kosuda. *Okayu* ei sisalda palju enam kui lihtsalt riis ja vesi (kuigi tänapäeva kokaraamatud pakuvad selle juurde erinevaid lisasid), nii et tegu on üpris maitsetu, ning ka visuaalselt mitte kõige meeldivama toiduga.

Oma tõlkes kasutasin selle jaoks vastet „riisikört“. Võib-olla polnud see kõige täpsem tõlge, kuid selle valimiseks oli mitu põhjust. Esiteks, eestlaste riisipuder ja jaapanlaste riisipuder on väga erinevad road. Nagu eelpool sai mainitud, *okayu* sisaldab riisi ja vett, vahel ka soola. Võimalikud lisad sellele on kas erinevad maitsetaimed, seesamiseemned või näiteks *umeboshi* ehk marineeritud ploomid. Samuti võib sinna lisada muna. Kuid vaadata kõiki võimalikke lisasid, siis nad on kõik soolased, ning *okayu* ei ole magus. Samas eesti riisipuder on väga paks ning nagu paljud meie pudrud, keedetakse seda piimaga ja see on magus. Muude koostisainete seas võib sinna panna isegi rosinaid. Lisaks sellele söövad eestlased putru palju sagedamini kui jaapanlased. Kuna meie laual on erinevad pudrud tavaline nähtus, ei pruugi lugeja siduda pudru söömist kindlalt haige olemisega.

Samuti ei tahtnud ma minna teise äärmusesse ja kutsuda seda toitu riisisupiks või riisipuljongiks, kuigi oma konsistentsi poolest sobiks *okayu* sinna paremini. Küsimus oli jällegi selles, mida peaks sinne lugeja supiks. Meie jaoks on supp peaaegu kindlalt miski, mis on keedetud lihapuljongiga ja kus on mitmeid koostisaineid, nii taimseid kui ka loomseid. *Okayu* on enamasti ikkagi taimne toit, kuigi seda võib keeta kasutades ka puljongit vee asemel.

Otsustasin kutsuda seda toitu „riisikördiks“ mitmetel põhjustel. Nagu eelnevatest kirjeldustest tuli välja, on *okayu* miski, mida peaks kutsuma kas vedelaks pudruks või paksuks supiks, mis sobib kõrdi kirjeldusega. Samuti keedetakse kõrdi jahust või tangust, mis annab meile ka sarnased koostisained. Kõrd on ka toit, mida võidakse anda imikutele. Kõrd loob mulje vanast, mitte eriti kõrgtaseme talurahvaköögist, ning kuna *okayu* on osa jaapani rahvusköögist, kuigi selle söömine ei viita sellele, millisesse sotsiaalsesse klassi keegi kuulub. Ning viimaks, kõrd pole miski, mida lugeja seostaks kohe isuäratava toiduga, isegi kui ta täpselt ei tea, millest see keedetud on. Sarnaselt, *okayu* paljude tänapäeva jaapanlaste jaoks eriti maitsev toit. Seetõttu oli mul tunne, et see annab ka mõneti edasi rahva hoiakut mingisse toitu. Selle valiku võib lugeda kultuurilise ekvivalendi leidmise katseks, mida on edendanud Nida.

Ptk 5:

板の間 (*itanoma*) (素足に板の間が冷たい。) See on küll palju väiksem ning võimalik, et ka vähemtähtis punkt kõigist siin nimetatutest, kuid tundsin, et see oleks välja toomist väärt, kuna tegu on peategelase ümbruse kirjeldamisega. *Itanoma* tähendab laudpõrandat, ning selleks ma ta ka jätsin (täpsemalt, põrandalaudadeks), kuid tegu pole lihtsalt laudpõrandaga. *Itanoma* on laudpõrand traditsioonilises majas, tubades mille põrandad ei ole kaetud *tatami*-mattidega. Siit jutust on teada, et peategelase majas vähemalt ühes toas on *tatami*-põrand. Seda on mainitud, kirjeldades elutoas kaltsupesas magavat kassipoega. Mis tähendab, et kuigi *itanoma* tähendabki laudpõrandat, siis on see laudpõrand mis viitab *tatami* puudumisele. Jällegi, siin sai valitud lugejale sihtkultuuris tuntud reaalia, kuna sellel ei paistnud olevat tekstile eriline mõju.

Ma otsustasin selles kohas jääda eestikeelsete sõnade juurde. Kui *tatami* võib isegi olla sõna, mis oleks siinsetele lugejatele tuttav, siis *itanoma* kohe kindlasti ei oleks. Sõna „põrandalauad“ kasutamine küll näitab, et põrand on katteta, kuid võimalik, et see ei seostu

selle maailmajao lugejatel piisavalt kindla majatüübiga, kus seda oleks kasutatud. Võrdluseks, „Hidamari no shi“ kasutab põranda jaoks vaid sõna *yuka* (床). Aga lõpuks jätsin siia sisse omasõna ka põhjusel, et seda sõna sai mainitud vaid ühes kohas ja sellele polnud pandud erilist rõhku.

Teine tõlgitud jutt, „Hidamari no shi“ ei ole selles analüüsi osas eriti mainitud. Erinevalt esimesest jutust, ei ole päris selge, kus selle loo tegevuspaik asub. Lisaks sellele kaks tegelast elavad läänepärase arhitektuuri ja sisekujundusega majas. Seetõttu selles loos puuduvad mingid kultuurispetsiifilised terminid. Arvestades, et tegevus toimub maailmas, kus inimsivilisatsioon on juba ammu kadunud, on see ka loogiline. Olustikus, kus vana tsivilisatsiooni kultuur on juba peaaegu hävinud, tunduks mingi kindla kultuuriga seotud sõnade rohkus ilmselt kohatuna.

Veel üks jaapani reaalia, mille tõlkimine tekitas mõningaid kahtlusi, polnud mitte midagi materiaalselt vaid pigem keelelist, ning selleks oli jaapani nimede kirjutamise viis. Jaapanis, nagu ka paljudes teistes aasia riikides, kirjutatakse esimesena inimese perekonnanimi, nii et nimes nagu Yukimura Saki on neiu eesnimi Saki ja perekonnanimi Yukimura. Lisaks sellele, Murai on noormehe perekonnanimi, eesnime lugeja teada ei saagi. Mõlemad tõlgitavad lood ei sisalda eriti palju nimesid. „Hidamari no shi“ ei sisalda ühtegi, mis on jutu kontekstis päris oluline. Selliste asjade tõlkimise osas ei tundu olevat kindlaid kirjapandud reegleid. Selle asemel jääb see pigem tõlkija enda otsustada, ning kui vaadata eesti tõlkijate tehtud tõlkeid jaapani ilukirjandusest, paistab kõik sõltuvat tõlkijast. Vahel võib selline valik ka varieeruda teosest teosesse. Margit Juurikas paistab olevat üks eesti tõlkijatest kes tundub läbivalt eelistavat jaapanipärast nimede kirjutamise järjekorda. Samas, vanemates (jutt on 60ndate – 80ndate aastate tõlgetest) jaapani keelest tehtud tõlgete seas (tõlkija enamasti Agu Sisask või Ülle Udam) on nimede järjekord läänepärane. Asi võis olla ka selles, et siis ei pruukinud keskmine lugeja teada, et aasia nimekujud erinevad lääne omadest. Nii et sellel võib olla ka lihtsam põhjendus.

Praeguse sajandi tõlkijad kasutavad mõlemat varianti, ja valik võib sõltuda kindlast teosest. Näiteks Kati Lindström on Murakami „Norra metsa“ tõlkes kasutanud läänelikku nimede järjekorda, kuid Akutagawa novellikogumikus „Mandariinid tihnikus“ on nii tema kui ta kaastõlkijad (Margit Juurikas ja Ülle Udam) kasutanud jaapanipärast järjekorda nii tekstis endas kui ka joonealustes märkmetes. Samasse kategooriasse paistavad minevat ka

honoratiivsufiksid. Nende täpsemat tähendust vestluses ja rollide määramisel on juttu mujal. Nagu ka muud võõrapärasemad elemendid, on vanemates tõlgetes neid väga vähe. Uuemate tõlgete puhul jääb palju indiviidi otsustada. Ka vanemate tõlgete puhul paistab sagedamini säilivat honoratiiv/pöördumine *sensei*, samas kui sufiks –san paistab olevat see, mis kaob. Paistab, et tõlkijad on läbivalt pigem eemaldanud honoratiivsed sufiksid, asendades need eesti keeles esineva viisakusega, enamasti teietamisega. Sufiksid –chan või –kun vahel säilivad, ehk ka sellepärast, et eesti keeles nendele head vastet pole. Näiteks on need sufiksid säilinud Kati Lindströmi tõlkes „Norra metsast“. Need tõlkijad, kes on otsustanud honoratiivid tõlkesse alles jätta, üldiselt lisavad (näiteks raamatu alguses) väikese seletuse selle kohta, mida nad tähendavad. Otsus valida kas jaapani või lääne pöördumised ei pea olema kõikehõlmav. Näiteks Hiromi Kawakami „Õpetaja portfelli“ tõlkes kasutab kõneleja pealkirjas nimetatud õpetaja kohta sõna *sensei*, samas kui tekstis kohtab muude tegelaste kohta lääne pöördumisi „härra“ või „proua“. Pöördumised võivad olla ka läbivalt kodustatud, näiteks Margis Talijärv kasutab Murakami „1Q84“ tõlkes näiteks sõnu „professor“, „perenaine“ ja nii edasi.

Sufiksid paitavad säilivat, kui need on osa kellegi hüüdnimest. Nii on Akutagawa novellisse jäänud nimed nagu Hat-chan ja Shun-san, või Shu-chan Kawabata „Mäe häälest“, või Koma-chan „Lumisest maast“. Seda isegi siis, kui ülejäänud teosest nad puuduvad. Antud juhul on ilmselt tegu möödapääsmatusega – tõlkija ei ole hakanud leiutama eesti keele pärast hüüdnime versiooni jaapani täisnimest, mistõttu on ta jätnud alles originaalversiooni. Huvitaval kombel pole sellisel puhul iga kord aga antud liidete tähendust seletatud. Ei ole päris selge, miks on tõlkija nii käitunud.

Jutustuses „Õnn on kassipoja kujuline“ on honoratiivid kõik alles jäetud. Antud valik põhines otsusel, et kuna peategelase suhtumine teda ümbritsevasse inimestesse on suure tähtsusega, aitavad ka jaapani keele sufiksid seda tähendust edasi anda. Kui antud tõlget õnnestub tulevikus kusagil avaldada, peaks ka selle alguses mainima jaapani keele honoratiivide (või nende puudumise) tähendust, nagu on seda teinud ka näiteks Lindström enda tõlgetes.

Venuti sõnul võib inglise keeles valitsevale kodustavale tõlkimisele vastu hakata ainult eneseteadlikum ja enesekriitilisem praktika võõrapärasitava kirjandustõlke vallas. Etnotsentriline vägivald tõlketeksti suhtes on vältimatu – see peab paratamatult läbima

mingi transformatsiooni. See, mida ja kuidas tõlkida, jääb tõlkija otsustada. Võõrapärastava tõlkimisega kaasnevad riskid, eriti angloameerika kultuuriruumis, mistõttu see pole ka nii levinud, kuid tõlkijal on nüüd võimalus eksperimenteerida võimalustega lähteteksti erilise välja toomisega. (1995: 309-311) Eesti keele kohta ei ole nii põhjalikku teooriat kirjutatud, kuid võrreldes omavahel nõukogudeaegseid ja tänapäevaseid tõlkeid, võib pakkuda, et praegused tõlkijad ilmutavad palju rohkem julgust selles osas, kuidas nad suhtuvad nii võõrasse lähteteksti kui ka lugejaskonda.

Kokkuvõte

Käesolev magistritöö puudutab ainult väikest osa võimalikest probleemidest, millega jaapani keele tõlkijad võivad kokku puutuda, isegi piisavalt tavalises tekstis. Siiski võib kokkuvõtteks öelda, et suuremad teemad antud tekstide juures said läbi arutatud ning võimaluse korral said nad ka vastuse. Grammatika osas tuli paraku küll mitmel korral tõdeda, et jaapani keele partiklite nüansirohkus võib väga lihtsalt minna tõlkes kaduma. Keeles, kus peetakse ebasobivaks öelda enda arvamust välja selgelt, ilma seda kuidagi pehmemdamata või varjamata, ilmneb kõneleja tegelik tahe tihti ainult väikestes lõppudes.

Selline keeleline „ümburnurgarääkimine“ on seotud ka üldise grammatilise viisakusega ning selle erinevate väljendusviisidega. Nagu sai enne mainitud, ütleb kõneleja jaapani keeles enda arvamuse välja, kasutades vorme „ma arvan“ või „paistab, et...“ mitte ei tee seda otse, nagu on seda harjunud tegema näiteks keskmine eurooplane. Siiski, kuigi sellised keele aspektid on lähtekeelele väga omased, kaovad nad tõlkes sageli. Põhjuseks on sihtkeele ja –kultuuri teistsugune suhtumine eneseväljendusse, ning sellel põhjusel muutuvad kaudsemad laused tõlkes sageli otse välja öelduks.

Paratamatult kaotab natuke tõlkes ka meeste ja naiste alamkeelte erinevus. Antud näidetes ei hakka see nii tugevalt silma, kuna naiste kõne on selles piisavalt kesiselt esindatud. Vastukaaluks võimaldab „Õnn on kassipoja kujuline“ ilusti võrrelda familiaarsemat-üleolevat kõnet (Murai) ja viisakamat, alalhoidlikumat kõnet (peategelane). Sotsiaalne distants nende vahel sai taasloodud sihtkeeles, kasutades selleks Murai kõnes sina-vormi ja veidi kõnekeelsemaid väljendeid, samas kui peategelane vastab talle alati

teie-vormis ja korrektselt. Selline taktika on töö autoril jäänud silma ka varasemates jaapani-eesti tõlgetes. Sellest tulenevalt võib järeldada, et tegu on piisavalt kasutust leidva tõlketaktikaga viisakuse edasi andmises, ning see ei tundu kohatuna ka sihtkultuuris.

Võõraste sõnade ja reaaliatega on töö autor eelistanud pigem võõrapärastavat stiili. See valik jääb enamasti tõlkija enda taha, kuid kui minevikus oli jaapani tõlkekirjanduse seas levinud kodustav stiil, siis tänapäeva tõlkijate seas üldine tendents puudub, kuid võõrapärastamine on levinud palju rohkem. Selline võõrapärastamine ei puuduta ainult laensõnu, vaid ka näiteks haakub viisakusega ning kas jätab alles või eemaldab jaapani keele honoratiivsed järelliited. Eesti tõlkijate seas ei paista olevat ühist trendi ei ühe ega teise suuna kohta. Antud olukorras on töö autor otsustanud need alles jätta, kuna need aitavad kaasa sellele, kuidas lugeja mõistab tegelastevahelisi suhteid.

„Hidamari no shi“ puhul olid selle tõlkimise peamisteks probleemideks selle loo mitmetähenduslik pealkiri ja loo alguses peategelase ebaloomulik kõne, mis jutu edenedes muutub aina inimesele sarnasemaks. Pealkirja küsimuse osas sai läbi analüüsitud ja seletatud selle erinevad tähendused ning miks võis autor kasutada siin *shi* = laul / surm topelttähendust. Töö autor pakkus ka välja mitu erinevat võimalust, kuidas antud pealkiri võiks kõlada eesti keeles, et selline mitmetähenduslikkus ka säiliks. Siiski, ühte kindlat parimat versiooni nende seast valitud polnud, ning see polnud ka antud peatüki eesmärk. Peategelase kõne muutumist oli edasi anda raskem. Originaalis puudub tema öeldust peaaegu täielikult see keele aspekt, mida sai mainitud enne – emotsioonide peitmine lõppudesse ja grammatilistesse vormidesse, ning asjade pehmemalt ütlemine. Tema sõnad ja kirjeldused on paljuski minimalistlikult avameelsed. Jaapani keele ja kultuuri jaoks on see ebaloomulik, kui eesti keele puhul see ei tekita samasugust efekti, kuna see on pigem tavaline eneseväljendusviis. Teksti said sisse jäetud kõik kohad, kui peategelane kirjeldab tema ümber olevat maailma väga tehniliste või anatoomiliste sõnadega. Selleks, et originaali efekt saaks natuke rohkem edasi antud, kompenseeris töö autor seda sellega, et muutis loo lõpupoole peategelase kõne kirjanduslikumaks kui ta oli originaalis, et algusega oleks kontrast olemas. Siiski tuleb tõdeda, et saavutatud tulemus ilmselt ei avalda lugejale täpselt sama mõju.

Uurimistöö käigus osutus ootamatult keeruliseks leida juba olemasolevat teooriat mõnede punktide kohta. Eesti tõlkijad ei lisa tihti oma tõlgetele palju kommentaare (põhjused võivad erineda), kuid ka välismaistest allikatest oli vahel raske abi leida. Kui viisakuse ja kodustamise/võõrapärastamise debati kohta on materjali piisavalt, siis väga vähe teoreetikuid kirjutavad grammatikast, veelgi enam sellistest küsimustest, nagu on nimetatud antud töös. Sellel põhjusel oli nendel teemadel raske toetuda eelnevalt tehtud uurimustööle.

Valik, kas teha tõlge kodusemaks või jätta võõrapäraseks, on paratamatult seotud sellega, kumba kultuuri tõlkija kasvõi alateadlikult ülemuslikuks peab. Kui nüüskogudeaegses tõlkekirjanduses hakkas silma pigem kodustav või vähemalt osaliselt kodustav tõlkimine, siis praegused tõlkijad on palju julgemad selles osas, et eksperimenteerida ja tuua esile teksti omapärasid. Raske öelda, kas minevikus levinud kodustamine oli seotud kuidagimoodi tsensuuriga, või sellega, et siis inimestel oli raskem ise midagi eksootilisemate kultuuride kohta midagi teada saada. Selle kohta kahjuks akadeemiline materjal puudub. Võimalik, et mõlemad aspektid olid sellega seotud.

Võõra kultuuri nähtuste seisukohast on töö autor erinevates kohtades kasutanud nii kodustavat kui ka võõrapärastavat tehnikat. Näidisenäiteid ei saa seega lugeda ei kodustamise ega võõrapärastamise stiilipuhtaks näiteks. Siiski, selline lähenemine jaapani keele tekstidele paistab olevat eesti tõlkijate seas levinud, kuna ükski töö autorile kätte sattunud jaapani keelest eesti keelde tõlgitud proosateos ei järgi absoluutse täpsusega ühtegi neist võtetest, kuid selle asemel kasutab neid läbiseigi – mõne näite puhul üht, teise puhul teist.

Jaapani keele viisakuse tõlkides kaovad sellest mitmed tasemed, sihtkeele vastava grammatika puudumise tõttu. Kuigi meeste ja naiste kõne eripärad on need, mida edasi anda on paraku kui mitte peaaegu, siis pea täielikult võimatu. Sellest hoolimata on eesti keeles piisavalt vahendeid, et tekitada mitu viisakuse taset. Kõige lihtsam neist on sinatamine ja teietamine, mis funktsioneerib kui lihtne viisakas-formaalse ja lähedasema ning vähem formaalse kõne vahel. Lisaks sellele on võimalus formaalsust suurendada või vähendada lisades tegelase kõnele näiteks kõnekeelsemaid väljendeid. Kui vaadata eesti keelde varasemalt tõlgitud jaapani kirjandusteoseid, siis selline lähenemine paistab olevat

üldlevinud. Lisaks teietamisele väljendavad mitmed varasemalt tõlgitud kirjandusteosed viisakust, pöördudes kõnetatava poole kui „härä“, „proua“ või „perenaine“, kuid antud töö raames analüüsitud tekstide kontekstis ei tekkinud vajadust sellise võtte järele.

Antud töös olev analüüs puudutab ainult väikest osa jaapani keele keerulistest aspektidest. Eesti keeles on sellel teemal kirjutatud kaugel liiga vähe teooriat, ning mitmed teemad on täiesti puutumata. Tulevikus annaks jaapani keele analüüs ilmselt ainekku veel paljudele uurimistöodele. Lisaks sellele, oleks tulevikus meeldiv näha rohkem kirjandust tõlgituna jaapani keelest eesti keelde. Võib-olla toob jaapani keele laienev õppimine ja kasvav huvi kultuuri vastu kaasa ka tõlkekirjanduse hulga kasvu. Oleks tore, kui saaks esindatud laiem valik autoreid ja nende teoseid, näiteks võiks eesti lugejateni tuua rohkem klassikalist või keskaegset kirjandust, või naisautorite loomingut, kuna mõlemad kategooriad on seni väga vähe esindatud.

Resüme

The purpose of this thesis is to discuss some difficulties of translating Japanese to Estonian, using as an example the translations of two short stories by Otsuichi—*Happiness Is Shaped Like a Kitten* (not the official English title—the story has not been officially translated and therefore does not have one) and *Song of the Sunny Spot*. The Japanese language is difficult in itself; therefore all potential issues arising from translating this language are not covered. Nevertheless, the analysis includes topics from the field of grammar, the specifics of language as well as objects or phenomena not present in the target culture.

The grammar chapter focuses on the issues of plural form (or its absence) in Japanese, the translation of some small grammatical particles that have no set equivalent word or grammatical form in the target language, as well as some specific words that similarly lack a proper translation. It also dedicates some time to the translation of the title of the second translated story *Hidamari no shi* (or *Song of the Sunny Spot* in English), which includes in itself a double meaning based on an alternative reading of *kanji* characters used to write the title.

The second chapter (specific characteristics of language) touch upon the topic of politeness in Japanese language and culture, explaining how the way various characters speak about others or themselves is useful to help the reader identify the way they see others and themselves in society. Another “sub-language” mentioned in this chapter is male and female speech in Japan, and what cultural meaning it conveys. It is also explained, how these various language forms can be translated into the target language or culture, and in which cases they remain lost in translation.

The final chapter deals with foreign elements found in the texts and the various possibilities to deal with them. The main themes in this are domestication and foreignization. In addition, a short overview of how previous Japanese-Estonian translators have chosen to deal with these situations throughout different times. Japanese literature has not been translated into Estonian too much, however, the last decade has seen many new translators come on stage and bring to Estonian readers new works of different times and status—from new and modern authors to Nobel Prize winners.

The author will attempt to explain some of the choices made when faced with the abovementioned translation problems, and if it exists, then also compare them with the previously existing theory or choices by other translators. There has been next to no research done and published on translating Japanese into Estonian, therefore theoretical works in other languages (here, English and Russian) are used.

Lisad

Jaapani kirjandus seisuga kevad 2016

Kobo Abe (1924-1993)

„Neljas jääaeg“ (*Dai yon kan pyouki*, 1959; ek 1966, tlk Agu Sisask)

„Luitenaine“ (*Suna no onna*, 1962; ek 1968, tlk Agu Sisask)

„Härra S. Karma kuritöö“ (*S. Karuma-shi no hanzai*, 1951; jutustus, ek 1984, tlk Agu Sisask)

Hirotaka Adachi (Otsuichi) (1978-)

„Vanasti päikeseloojangu pargis“ (*Mukashi yuuhi no kouen de* 2006, lühijutt, kogumikust ZOO 2, ek. 2011, tlk Kairi Jets, Mari Kikerpill)

Ryunosuke Akutagawa (1892-1927)

„Hammasrattad“ (*Haguruma*, 1927; novellid, ek 1978, tlk Ülle Udam)

„Mandariinid tihnikus“ (valikkogumik novelle, ek 2011, tlk Margit Juurikas, Kati Lindström, Ülle Udam)

Osamu Dazai (1909 – 1948)

„Inimeseks kõlbmatu“ (*Ningen shikkaku*, 1948, ek: 2011, tlk Margit Talijärvi)

Shusaku Endo (1923-1996)

„Meri ja mürk“ (*Umi to dokuyaku*, 1958; ek 1965, tlk Agu Sisask)

„Ajaj, mil ma vilistasin“ (*Kuchibue wo fuku toki*, 1974; ek 1988, tlk Agu Sisask)

Takeshi Kaiko (1930-1989)

„Jaapani kolmekrossiooper“ (*Nihon sanmon opera*, 1959; ek 1983, tlk Agu Sisask)

Yasunari Kawabata (1899-1972)

„Mäe hää“ (*Yama no oto*, 1949-54; ek 1980, tlk Agu Sisask, Ülle Udam)

„Lumine maa“ (*Yukiguni*, 1935-37, 1947; ek 1989, tlk Ülle Udam)

„Tuhat kurge“ (*Senbazuru*, 1949-52; ek 2001, tlk Agu Sisask)

„Vana pealinn“ (*Koto*, 1962; ek 2001, tlk Agu Sisask)

Hiromi Kawakami (1958-)

„Õpetaja portfelli“ (*Sensei no kaban*, 2001; ek 2014, tlk Elin Trelon)

Seicho Matsumoto (1909-1992)

„Mäng sõiduplaaniga“ (*Ten to Sen*, 1958, ek 1974, tlk Agu Sisask)

Yukio Mishima (1925-1970)

„Pärast banketti“ (*Utage no ato*, 1960; ek 1969, tlk Agu Sisask)

„Kuldne tempel“ (*Kinkaku-ji*, 1956; ek 2009, tlk Margit Juurikas).

Haruki Murakami (1949-)

„Lõuna pool piiri, lääne pool päikest“ (*Kokkyō no minami, taiyō no nishi*, 1992; ek 2003, tlk Kristina Uluots)

„Norra mets“ (*Noruwei no mori*, 1987; ek 2006, tlk Kati Lindström)

„Kafka mererannas“ (*Umibe no Kafuka*, 2002; ek 2008, tlk Kati Lindström)

„Elevant haihtub“ (*Zō no shōmetsu*, 2005, ing.k 1993; novellid, ek 2011, tlk Margis Talijärv)

„1Q84“ (*1Q84*, 2009–2010; ek I-II 2013, III 2014, tlk Margis Talijärv)

„Värvitu Tazaki Tsukuru ja tema palverännaku aastad“ (*Shikisai o motanai Tazaki Tsukuru to, kare no junrei no toshi*, 2013, ek: 2016, tlk Margit Juurikas)

„TV-inimesed“ (*TV piipuru*, 1989; ek Vikerkaar 2003, nr 1-2, lk 87-106, tlk Margit Juurikas)

Ryuu Murakami (1952-)

„Misosupis“ (*In za misosūpu*, 1997; ek 2009, tlk Kalju Kruusa)

Sōseki Natsume (1867-1916) „Mina olen kass“ (*Wagahai wa neko de aru*, 1905; ek Vikerkaar 2003, nr 1-2, lk 56-68, tlk Lauri Kitsnik)

Yōko Ogawa (1962-)

„Majapidaja ja professor“ (*Hakase no aishita sushiki*, 2003; ek 2012, tlk Margit Juurikas)

Kenzoburo Ōe (1935-)

„Sajandi mäng“ (*Man'en gannen no futtobōru*, 1967; ek 2014, tlk Margit Juurikas)

Akinari Ueda (1734-1809) „Vihma ja kuupaiste lood“ (Ugetsu monogatari, 1776; ek 2015, tlk Rein Raud)

Banana Yoshimoto (1964-)

„Kööök“ (*Kicchin*, 1993; lühiromaan, ek 2003, tlk Kati Lindström)

Esseistika

Kenkou (1282-1350)

„Jõudeaja võrsed“ (*Tsurezuregusa*, 1330-32; mõtisklused, ek 1988, tlk Rein Raud)

Jun'ichirō Tanizaki (1886-1965)

„Varjude ülistus“ (*Inei raisan*, 1933-34; essee, ek 2004, tlk Maret Nukke)

Luule

„Täiskuutaeva all“ (valimik hiina ja jaapani luulet, 1985, tlk Rein Raud)

„Ex Oriente“ (tõlkekogumik, 1989, koost Jaan Kaplinski, tlk Rein Raud)

„Süda on ainuke lill“ (tõlkekogumik, 1992, tlk Rein Raud)

„Haikud – jaapani luulet Uku Masingu tõlkes“ (1997)

„Tankad – jaapani luulet Uku Masingu tõlkes“ (1997)

„Mäetipp järve põhjas“ (valimik haiku luulet, 2006, tlk Rein Raud)

Ikkyū Sōjun (1394-1481) „Hullunud pilv“ (valimik luulet, ek 2010, tlk Rein Raud)

Saigyō (1118-1190) „Mägikodu“ (valimik luulet, ek 2012, tlk Alari Allik)

Bashō Matsuo (1644-1694) „Kitsas tee sisemaale“ (*Oku no Hosomichi*, 17. saj lõpp; ek 2013, tlk Margit Juurikas)

„**Sada luuletust, Sada luuletajat**“ (*Hyakunin isshu*, 13. saj algus); ek 2014, tlk Alari Allik)

Shuntarō Tanikawa (1931-) „Sõnade asjatu flirt“ ek. 2010, tlk Lauri Kitsnik)

Sadakazu Fujii 1942- „Titt maksab kätte: valitud luuletused“ (*Akachan no fukushū*) 2010, tlk: Lauri Kitsnik

Fujitomi Yasuo (1928-) „Kuitund = The if hour“ (Shiroi hi, 2010; luulekogu koostöös Andres Ehiniga, paralleeltekstid eesti, inglise ja jaapani keeles)

„**Tühhja**“ (luuletused ja tõlked, 2010, tlk Kalju Kruusa)

„**(ing-veri-tee) : oma luulet ja tuttavat**“ (luuletused ja tõlked, 2013, tlk Kalju Kruusa)

„Õnn on kassipoja kujuline“

1.

Kui ma otsustasin kodust lahkuda ja elada üksi, oli see seetõttu, et ma lihtsalt tahtsin olla omapäi. Minu soov oli elada võõras paigas, kus keegi mind ei tunne, ning seal üksinduses surragi. Just sellel põhjusel otsustasin ma minna vanematekodust kaugel asuvasse ülikooli. Mu otsus kukkus välja kodukoha hülgamisena ja ma tundsin end vanemate ees justkui süüdi. Kuid kuna peres oli palju lapsi, siis ilmselt ei põhjusta neile erilist südamevalu see, kui neil on üks saamatu poeg vähem.

Iseseisva elu alustamiseks oli mul vaja leida elukoht. Mu onul oli üks vana maja, mille otsustasin üürida. Märtsi viimasel nädalal suundusime onuga kahekesi maja vaatama.

Selle päevani polnud ma onuga kordagi rääkinud. Istudes tema juhitud auto kõrvalistmel, teel meie sihtpaiga poole, jäi meie jutt kasinaks. Põhjus polnud vaid jututeema puudumises. Mul ei olnud vestlusoskust, ma ei olnud selline inimene, kes oleks ükskõik kellega avameelne.

„Räägitakse, et sinna tiiki uppus umbes kuu aega tagasi üks tudeng. Olevat purjuspäi sisse kukkunud,“ ütles onu ja osutas peaga sõidu ajal aknast välja.

Akna taga mööda tuhisevate puude lopsakate lehtede vahelt ilmus me silme ette tohutu veteväli. Selle tuhakarva veepind peegeldas pilvist taevast, ning ümberringi polnud elumärkigi, mis muutis koha väga üksildaseks. Tiiki ümbritses park.

„Või siis nii.“

Ma kahetsesin, et ei teinud seda öeldes üllatunud nägu. Onu ilmselt ootas minupoolset üllatumist.

„Kas sind ei üllatagi sellised asjad nagu kellegi surm?“

„Nojah...“

Tavaline võõra inimese surm polnud miski, mis mind eriliselt liigutaks või palju südamevalu põhjustaks.

Onu paistis tundvat kergendust, kuid sellel ajal ma veel ei taibanud ta näoilme tähendust.

Ka pärast seda ei kujunenud mu vestlused onuga, tänu mu kulunud vastustele eriti pikaks. Ta pidas mind ilmselt igavaks tegelaseks ning kui onu lõpuks tüdinult vait jäi,

valitses autos ebamugav vaikus. Isegi kui sellist olukorda palju kordi kogeda, ei harjuks sellega ära, aga see polnud tingitud pahatahtlikkusest. Lihtsalt ma ei osanud juba ammustest aegadest saati kaaslasega ühist keelt leida.

Kuid nüüd olen ma väsinud inimestega suhtlemise pärast muretsemast. Kõik aitab sellest. Nüüdsest ma hoidun võõraste inimestega suhtlemisest nii palju kui võimalik. Majast ma eriti välja ei lähe, elan vaikselt omaette. Samuti, kui võimalik, siis ma hoidun tee keskel kõndimast. Hoian eemale rahvamassist, pole midagi rahulikumat kui üksinda olemine. Nüüdsest alustan ma üksinda elamist ja isegi ei ava päeva jooksul kordagi kardinaid.

Onu maja oli silmapaistmatu, täiesti tavalises elamurajoonis asuv kahekorruseline puitmaja. Võrreldes seda ümbritsevate majadega oli see vana, nagu pärit tuhmunud fotolt. Tundus, et kui seda kergelt lükata, võiks see viltu vajuda. Ma kõndisin korra ümber maja ja olin kohe tagasi seal, kust alustasin, nii et äraeksimise muret polnud. Seal oli väike aed, mis paistis veel hiljaaegu olevat olnud kellegi koduseks köögiviljaaiaks. Maja kõrval oli veekraan, samas lebas ka kokku keritud roheline voolik.

Maja sees ringi vaadates olin ma üllatunud nähes, et mööbel ja praktiliselt kõik muu eluks vajalik oli olemas. Ma ootasin tühja maja, aga nüüd ma tundsin, et tungin sisse võõra inimese koju.

„Kas keegi elas siin hiljuti?“

„Ma üürisin seda ühe sõbra tuttavale. Too inimene on küll juba surnud, aga tal polnud lähedasi, nii et ei olnud kedagi, kes mööbli ära viiks...“

Paistis, et onu ei tahtnud eelmisest üürnikust eriti rääkida.

Justkui oleks siin enne tavalist elu elanud inimene äkitselt lihtsalt õhku haihtunud. Vana kalender filmikaadritega, seinä külge nõõpnõeltega kinnitatud postkaardid. Riiulitel olid lauanõud, raamatud, kassetid, kassikujukesed. Kõik endise üürniku asjad olid jäetud nii, nagu nad olid.

„Sa võid kasutada siia jäetud mööblit nagu tahad. Nende omanikku enam ei ole,“ ütles onu.

Tuba, mida endine omanik ilmselt kasutas magamistoana, asus teisel korrusel. See oli lõunapoolne valgusküllane tuba, mille avatud kardinatest voolas sisse soe päikesevalgus. Heites pilgu peale mööblile ja nipsasjakestele, sain ma aru, et enne elas siin naisterahvas. Ja noor pealekauba.

Aknalaua seisis potililled. Nad polnud ei kuivanud ega tolmukihiga kaetud. Ümberringi oli puhas ja mul oli imelik tunne, justkui oleks keegi käinud siin iga päev koristamas.

Ma vihkasin päikesevalgust, nii et ma tõmbasin kardinad ette ja väljusin toast.

Ühest teise korruse ruumist oli tehtud pimik, kuhu oli varutud ilmutit ja kinnitit. Ust kattis paks must kardin, mis ei lasknud sisse päikesevalgust. Etaanhappe lõhn ärritas nina ja tundsin, et aevastan kohe. Lauda kroonis massiivne fotoaparaat. Paistis, et endine elanik armastas fotograafiat. Ta ilmutas pilte käsitsi, mis vajab pühendumist. Ümberringi vaadates nägin kõikjal palju fotosid. Nende seas oli maastikufotosid, aga ka selliseid, mis tundusid olevat lihtsad mälestuseks tehtud päevapildid. Fotodel oli erinevaid inimesi, alates eakatest kuni lasteni välja. Otsustasin neile hiljem pilgu peale heita ja pistsin nad kotti.

Riiulil seisis reas ilmutatud filmirullid. Negatiivid olid kõik pandud paberümbrikutesse, millele olid markeriga peale kirjutatud kuupäevad. Ma tahtsin avada töölaua sahtlit, aga peatusin, kuna käepideme kohal oli väike kiri „fotopaber“. Juhul, kui see satuks valguse kätte, muutuks see kasutuskõlbmatuks.

Väljudes pimikust märkasin, et lõunapoolses toas, kus ma just käisin, oli valge. Ma olin kindel, et olin kardinad ette tõmmanud, aga millegipärast olid nad nüüd avatud. Ehk oli onu seda teinud. Kuid ta oli ju kogu selle aja esimesel korrusel. Jõudsin järeldusele, et kardinaid pidi olema viltu vajunud.

Mõni päev enne kooli avaaktust kolisin majja sisse. Asju oli mul vaid ühe kotitäie jagu. Mööbel oli kõik eelmise elaniku oma.

Esimest korda kuulsin ma kassipoja näugumist sissekolimise päeval, kui istusin lõõgastudes elutoas. Hääl tuli kuskilt aiast. Arvasin, et kujutan endale asju ette ja eirasin seda, kuni, enne kui isegi aru sain, oli kass majas ja seadis end puhkama, käitudes suurema peremehena kui mina. See oli valge kassipoeg, kes oleks mahtunud mu pihku. Minu esimese külastuse ajal oli ta vist peidus. Tundus, et see oli eelmise elaniku lemmikloom, kes isegi pärast omaniku surma elas majas vanaviisi edasi. Ta tuli majja sisse ja käis seal ringi, justkui oleks see iseenesestmõistetav. Tema kaelas rippus kelluke, mis helises selgelt.

Ma polnud alguses kindel, kuidas temaga käituda. Onu polnud maininudki, et majaga käivad sellised lisad kaasas. Kuna ma tahtsin elada üksi, siis pealesunnitud kassi siia jätmine tundus kuidagi reeglitevastane. Algul kaalusin ta väljaviskamist, aga siis

otsustasin, et ta võib jääda. Ma istusin elutoas edasi, ning iga kord, kui kassipoeg mu silme eest mööda tatsas, ajasin end alateadlikult korralikult istuma.

Samal päeval toimus ka mu väsitav tutvus Kino-nimelise naabrinaisega. Ta seisis esikus ja mõõtes mind hindava pilguga ning rääkis samal ajal maast ja ilmast. Kui võimalik, siis sellised suhted naabritega tuleks elust välistada.

Ta sõitis äärmiselt lärmaka jalgrattaga. Rattapidurite metalset kriipivat heli oli kuulda mitukümmend meetrit ette. Algul see ärritas mind, aga hiljem hakkasin mõtlema sellest kui mingist modernsest muusikariistast.

„Ei tea, kas mu jalgrattapidurid on otsi andmas?“ küsis ta.

Ma ei sõandanud öelda, et minu arvates on nad juba katki.

Kuid kui jututeema läks siin enne elanud ürnikule, ajasin ma kõrvad kikki ja kuulasin. Selle maja endine elanik oli olnud noor naine nimega Yukimura Saki. Ta olevat tihti jalutanud linnas ringi ja pildistanud kohalikke elanikke. Linnarahvas armastas teda. Kuid kolm nädalat tagasi, 15. märtsil pussitati ta maja ukse ees surnuks. Süüdlast ei olnud veel leitud.

Mu naaber vaatas pingsalt esikupõrandat. Ma seisin kuriteopaigas ning kui ma seda taipasin, astusin ehmunult sammu tahapoole. Misasja. Onu käest ei olnud ma sellest sõnagi kuulnud. Pärast sellist kuritegu, mis tõtt öelda toimus täitsa hiljuti, pidi maja olema sagivaid politseinikke täis.

„Tema vaene kassipoeg. Yukimura-san sai nii äkitselt surma. Pole isegi inimest, kes teda toidaks,“ ütles naabrinaine, kui ta seadis end lahkuma.

Mulle küll ei tundunud, et kassipojal oleks raske elu olnud. Ta paistis olevat nii terve, nagu keegi toidaks teda iga päev. Maja prügikasti olid visatud tühjad kassitoidu konservid. Tundus, et nad olid hiljuti avatud. Kunagi, mulle märkamata, oli ehk keegi käinud siin majas ja teda toitnud.

Kassipoeg justkui polekski märganud, et Yukimura oli surnud ja ei tule enam tagasi. Ta lesis *engawal* ja lakkus oma lühikest valget karva, nagu tema vana rahulik igapäevaelu jätkuks siimaani. Kassipoeg võis olla lihtsalt mõistmatu, kuid mulle tundus, et asi polnud ainult selles.

Teda jälgides märkasin, et aeg-ajalt käitus kassipoeg, justkui keegi tuttav oleks tema kõrval. Algul arvasin, et mulle vaid tundub nii, kuid kui asja siiski nii tõlgendada, oli tema käitumises palju imelikku.

Ta pööras oma süütu näokest, vaatas tühja kohta ja kikitask kõrvu. Pilutas silmi ja nurrus õnnelikult, justkui nautides nähtamatu käe paitusi.

Kassid sageli hõõruvad ennast vastu inimese jalgu, aga see kassipoeg proovis tulutult suruda end vastu tühjust ja kukkus üllatunult peaaegu ümber ning kõndis majas kellukese tilina saatel ringi, justkui jälitades midagi nähtamatut, nagu käiks ta omaniku kannul. Paistis, et ka praegu oli kassipoeg veendunud, et Yukimura on endiselt majas ning seda usku ei kõigutanud miski. Pigem vaatas ta mind, maja uusasukast, kui midagi imelikku.

Kassipoeg ei võtnud algul minu pakutavat toitu suu sissegi, kuid natukese aja möödudes hakka ta seda ikkagi sööma. Tundus, et sellega ma lõpuks sain kassipojalt loa majas elamiseks.

Ühel päeval, kui ma koolist koju tulin, lamaskles kassipoeg elutoas. Ta armastas vana omaniku riideid ning tegi alati magamisaseme mõne riideeseme peale. Kui ma prooviuks neid üles võtta, oli ta valmis põgenema, nartsud suus, nii tähtsad tundusid need talle.

Elutoas oli Yukimura Sakist maha jäänud väike puidust laud, televiisor ja muid asju. Paistis, et tema hobi oli nipsasjade kogumine ning kui ma majja tulin, oli televiisori peale ja riitulile välja pandud erinevaid kassikujakesi. Kuid ma koristasin nad sealt ära.

Paistis, et ma unustasin hommikul televiisori välja lülitada. Inimtühjas toas mängis *jidaigeki* kostüümidraama. Veelgi enam, see oli „Ōoka Echizeni“ kordus. Ma lülitasin televiisori välja ja läksin oma tuppa teisel korrusel.

Ma jätsin Yukimura magamistoa selliseks, nagu see oli, ning seadsin end sisse teises toas. Kuna teine magamistuba oli kuulunud tapetud inimesele, oli selle kasutamine mulle vastumeelne. Iga kord, kui ma möödusin esikust, mõtlesin ma selle koha peal surnud Yukimura peale. Tema pussitamisel polnud pealtnägijaid, kuid keegi ütles, et naabrid olevat kuulnud teda kellegagi vaidlemas. Kuriteost saati olevat politsei hakanud naabruskonnas patrullima.

Vaadates üle paljud pimikust leitud fotod, muutus mu meel süngeks. Paistis, et Yukimura pildistas jalutuskäikude ajal linnarahvast. Tema pildid püüdsid linnaelanike naeratusi ja õnnelikke hetki. Need pildid pakatasid inimeste rõõmust. Kahtlemata oli selliste asjade pildile saamiseks naisel selles osas kuues meel. Tundus, et ta oli inimene, kes pööras näo päikese poole. Ta oli minust nii erinev.

Mul tuli tahtmine midagi süüa. Ajaks, mil ma jõudsin esimesel korrusel asuvasse kööki ja riisi kaussi tõstsin, taipasin lõpuks midagi. Elutoast kostis televiisori heli, kuigi ma olin kindlalt selle välja lülitanud. Kuidagi märkamatu oli see end ise sisse lülitanud. See oli arusaamatu. Ehk oli televiisor katki. Kassipoeg lesis inimtühjas elutoas ning televiisoris mängis „Ōoka Echizen“.

See nähtus ei piirdunud vaid ühe päevaga. Ka järgmisel päeval ning päeval pärast seda, kui jõudis kätte „Ōoka Echizeni“ aeg, hakkas televiisor minu äraolekul alati mängima. Isegi kui ma vahetasin kanalit, siis niipea kui ma pilgu kõrvale pöörasin, oli puldi asukoht muutunud ja televiisoris uuesti sisse lülitatud kostüümidraama. Ma arvasin, et televiisor on katki. Kuid veidral kombel majas peitis end justkui miski, mis varitses mu äraolekut ja lülitas omavoliliselt televiisori sisse. Kui see aeg jõudis kätte, magas kassipoeg alati elutoas. Kassipojal oli selline ilme, nagu magaks ta ema süles. Ma tundsin kassipoja tajutavat jumaldatava olendi kohalolu, kes ilmus iga päev, et mitte ilma jääda „Ōoka Echizenist“.

Edaspidi oli mul raamatut lugedes või siis söögi ajal tunne, et keegi vaatab mind. Ümber pöörates nägin ma aga vaid uinakut tegevat kassipoega.

Ma tahtsin alati hoida kardinaid ja aknaid suletuna. Avatud akendest kostub kergelt väikelindude vidinat, mis kurvastab kõrva. Mu süda leiab rahu vaid poolpimedas ükskõiksuses, pisikutele sobivas rõskes õhus. Äkki ma tabasin aga, et keegi tõmbas minule märkamata kardinaid eest ja avas aknaid. Keegi nagu hoiatas mind, et „Akende kinnihoidmine ja mittetuulutamine on tervisele kahjulik!“. Ebatervislikku tuppa tungis tervistav soe päikesevalgus, ning kõike uhiuue käteräti kombel tuhkkuivaks puhuv tuul. Aga majas ringi vaadates ei olnud seal peale minu kedagi teist.

Ühel päeval otsisin ma küünetange. Ma arvasin, et need peaksid kusagil majas olema ning ma polnud neid seepärast endale ostnud. Polnud võimalik, et Yukimura ei lõiganud küüsi.

„Küünetangid, küünetangid...“ pomisesin ma ringi sorides, kuni äkki märkasin, et otsitav ese oli ilmunud laua peale. Ma olin just vaadanud ning neid polnud seal. Keegi ei olnud justkui suutnud kõrvalt vaadata verivärske üliõpilase tulutuid otsinguid ning, teades küünetangide asukohta, võttis need välja ja pani nähtavale kohale. Selle kohta, kes võiks teada sellise asja asukohta, tuli mul pähe vaid üks nimi.

Ma arvasin, et see ei ole võimalik, sellist asja ei saa juhtuda ning mõtlesin selle üle tundide kaupa. Siis ma mõtisklesin selle üle, et mõrvaohver võib jääda sellesse maailma edasi, ilma füüsilise kehata. Ning kui ma tema soovi mõistma hakkasin, otsustasin ma leppida endise üürniku sooviga jääda edasi siia maailma.

2.

Ma istusin ülikooli sööklas üksinda, teistest eraldi, ning sõin lõunat. Mul polnud algusest peale plaanis muretseda sõpru, kes oma kohalolekuga muudaks söögipausi tüütuks.

Sellel korral aga istus ootamatult minu vastas olevale toolile üks noormees. Tundmatu nägu.

„Sina oled ju see, kes kolis majja, kus toimus mõrv, kas pole?“

See oli Murai. Ta oli minust üks kursus eespool. Algul ma vastasin ta küsimustele umbmääraselt, kuid ta ei tundunud halb inimene olevat. Ta oli sõbraliku loomuga, hulga tutvustega, keegi, kes sai kõigiga kiiresti sõbraks.

Sellest päevast saati hakkas ta minuga suhtlema. Kuigi võis öelda, et ma ei saaks teda päris sõbraks kutsuda. Lihtsalt kui ma näiteks käisin poes või oli mul jaama lähedal asju ajada, sõidutas ta mind sinna oma armastatud Mini Cooperiga. Helesinist värvi armsa kujuga auto püüdis peatudes paljude pilke.

Murai oli populaarne, kõikide poolt armastatud. Kui ma ei tahtnud jooma minna, siis ta ei sundinud mind. Ta alustas tihti vestlust ümbritsevate inimestega. Kui nii läks, lahkusin ma vaikselt oma istekohalt. Keegi ei märganud seda. Mul polnud tuju nende vestlustega ühineda. Omaette ülikooli territooriumil istuda ja potitaimede kõdunevaid varsi vaadata oli mulle rahustavam kui nende jutu eemalt kuulamine. Üksinda veedetud aeg on rahulikum kellegagi koos rahvamassis veedetud ajast.

Kõik Murai sõbrad pakatasid energiast ja armastasid naerda. Nad olid rikkad, aktiivsed, elujõudu tulvil. Nad justkui elasid hoopis teises maailmas kui mina.

Võrreldes nendega, tundsin ma ennast mingi alama elusolendina. Tõepoolest, oma triikimata viletsate riiete ja katkendliku jutuga muutusin ma nende pilke sihtmärgiks. Veelgi enam, kuna ma ei teinud suud põhjusega lahti, paistis, et mind peeti vaikseks, ükskõikseks inimeseks.

Ükskord nad korraldasid ühe pisikese katse. See juhtus ülikoolilinnakus asuva A-hoone fuajees.

„Me tuleme kohe tagasi, sina oota siin,“

ütlesid mulle Murai ja tema kaaslased, ning lahkusid. Ma istusin fuajees pingile ning ootasin raamatut lugedes nende naasmist. Ümberringi sagisid lärmakalt ringi teised üliõpilased. Ootasin tund aega, aga kedagi ei tulnud tagasi. Ma muutusin närviliseks, kuid sellest hoolimata jätkasin raamatu lugemist veel tund aega.

Seejärel tuli Murai tagasi, üksi. Ta näol mängisid mitmed tunded, kui ta vaatas mind ja ütles: „Teised heitsid su üle nalja. Vahet pole, kui kaua sa ootad, keegi ei tule tagasi. Nad tüdinesid su eemalt jälgimisest ning sõitsid autodega tükk aega tagasi minema.“

„Või siis nii,“ vastasin mina, sulgesin raamatu ja tõusin, et lahkuda.

„Kas see ei häiri sind? Kõik lihtsalt rõõmuga vaatasid, kuidas sa närvitsed,“ ütles Murai.

Kuna sellised asjad juhtuvad tihti, ei hoolinud ma juba eriti nendest.

„Ma olen sellega harjunud.“

Lahkusin Murai juurest, hakkasin kiiresti kõndima ja eemaldusin sellest kohast. Tundsin seljal Murai pilku.

Ma tundsin juba algusest peale, et ei sobi nende kõrvale. Neil oli midagi, mis jäi mulle vaatamata kõigile mu püüdlustele kättesaamatuks. Seetõttu tundsin pärast nendega vestlemist salajast meeleheidet ning midagi, mis meenutas viha.

Ei, see ei piirdunud ainult nendega. Ma vihkasin, needsin kõike. Eriti päikest, sinist taevast, lilli, laulu – kõigele taolisele pomisesin sajatusi. Ma tahtsin uskuda, et kõik inimesed, kes kõnnivad ringi säravate nägudega, on arulagedad idioodid. Just niimoodi, eirates kogu maailma, lükates seda eemale, oli minu ainus võimalus leida südamerahu.

Seetõttu tundusidki Yukimura tehtud fotod mulle nii imelised. Tema piltidel oli omamoodi sügavus, justkui ta oleks kõigega leppinud ja kõik omaks võtnud. Olgu need siis pildid minu ülikoolist või majast, tiigist ja seda ümbritsevast pargist – kõigist tundus läbi

kumavat valgusküllane vägi. Pildid kassipojast ja rahumärki tegevatest lastest kandsid edasi naise lahkust. Ma ei teadnud, milline Yukimura välja nägi. Kuid kui ta tõstis kaamera, kogunesid seda märganud lapsed kohe, et pildile jääda. Ma võisin sellist vaatepilti ette kujutada.

Kuigi ma võiksin näha temaga peaaegu sama maastikku, jääks meie silmad pidama erinevatel asjadel. Yukimura terve hing valis maailma helgema poole, mille ta mähkis suhkruvati-taolisesse valgesse kergesse õnnefiltrisse nii kaugele kui silm ulatus. Minu süda ei suutnud seda teha. Ma pigem ei näinud muud kui valguse heidetud varju. Minu jaoks tundus maailm külma, groteskse kohana. Maailmas ei lähe alati hästi. Surma saavad mitte minutaolised mölakad, vaid temataolised inimesed.

Ülikoolist jäänud kibedad tunded haihtusid, kui tulin koju ja mängisin magava kassipojaga, veeretades teda selili. Mõne aja möödudes hakkasin mõtlema Murai peale. Tema sõbrad jätsid mind maha ja läksid kuskile minema. Kuid tema tuli ju tagasi, kas pole?

Isegi pärast seda juhtumit ma millegipärast ei katkestanud suhteid Muraiga. Nagu ennegi, sõime koos sööklas lõunat ning käisime tema autoga sõitmas. Kuid oli toimunud üks muutus. Seda oli märgata, kui ta hakkas lõbusalt vestlema ümbritsevate inimestega ja ma tasakesi minema hiilisin. Ka tema hakkas vaikselt eemalduma ja järgnes mulle, kes ma rahvamassi juurest kaugele pagesin.

„Kas ma tohin mõni kord sinu poole tulla?“

Kui Murai selle küsimuse esitas, vastasin ma eitavalt. Ma ei tahtnud eriti kedagi majja lasta. Ma muretsesin, et ta näeb seal sageli toimuvaid veidraid nähtuseid, hakkab kartma ning väldib mind edaspidi.

Homniku saabudes olid kardinaid alati avatud. Eelmise üürniku kätetöö.

Et päikesevalgus ei pääseks tuppa sisse, valisin ma endale põhjapoolse toa. Kuid sellest hoolimata voolas tuppa valgust, kui mind välismaailma eest kaitsev riidetükk kõrvale tõmmati. Paraku paistis, et plaan elust suletud kardinatega poolpimedas majas tuli maha matta. Ükskõik kui mitu korda ma proovisin oma toast valgust pagendada, olid kardinaid peagi taas eest tõmmatud ja aknad lahti. Pärast lugematuid kordi andsin ma alla. Tundus, et eelmisel üürnikul olid tubadesse valguse ja värske õhu laskmise kohta teistsugune arvamus.

Öösel lamasin suletud silmadega oma *futonil* ja tajusin kellegi kõndimist koridoris. Haudvaiksuses pimeduses tuli põrandalaudade kriuksumine järjest lähemale. Niipea, kui kõlas vastastoa ukse avanemise heli, see tunne kadus. Enne oli see olnud Yukimura Saki magamistuba.

Imelikul kombel mind ei hirmutanud sellised nähtused.

Ma ei näinud Yukimurat ennast, kuid minule teadmata said söögiriistad pestud ja järjehoidja mu raamatu vahel oli edasi nihutatud. Ma teadsin, et ma polnud pikka aega koristanud, kuid nägin, et ümberringi polnud tolmu kübetki. Kahtlemata pidi ta minu märkamata koristama. Alguses olin ma segaduses, kui seda tähele panin, kuid peagi harjusin ära ja see muutus loomulikuks.

Kassipoeg lamaskles kuival *tatamil*, silmad pilukil. Ta peitis nāo lemmikkaltsu sisse ja vajus unne. Ikka ja jälle hüppas ta mänglevalt millegi nähtamatu poole ning polnud kahtlustki, et ta mängukaaslane polnud keegi muu kui Yukimura. Ma jälgisin pingsalt kohta, kuhu vaatas kassipoeg, kuid ei näinud midagi.

Ikka ja jälle kerkis esile vastasseis meie eelistuste kohta. Kui algselt majja sisse kolisin, seisid televiisori peal Yukimura kassikujukesed. Televiisori pealse ehtimine oli mulle täiesti vastuvõetamatu. Seetõttu koristasin ma kujukesed sealt ära. Kuid ka need leidsid mingil hetkel tee tagasi televiisori peale. Polnud vahet, mitu korda ma neid sealt ära viisin, järgmisel päeval olid nad taas televiisori peal.

Oli mõttetu talle öelda, et kui televiisori peale asju panna, võivad nad sealt vibratsioonide tõttu alla kukkuda ning häirivad vaatamist.

Kord kuulasin meeldivat CD-plaati, aga paistis, et talle polnud see meelepärane. Kuni ma tualetis käisin, oli ta selle asemel pannud mängima ühe oma kollektsiooni *rakugo* jutustuste plaadi. Stiilne hobi.

Aja möödudes ärkasin hommikul kööginõu kopsimise peale ning kui ma läksin kööki, oli seal valmis hommikusöök. Kui ma tulin koolist koju, siis pärast seda, kui olin koti ära teisele korrusele pannud ja läksin elutuppa puhkama, oli seal juba valmis aurav kohvitass. Vähehaaval muutus Yukimura olemasolu aina tuntavamaks.

Kuid kohalolek, mida tajusin, väljendus alati tagajärgedes. Kohv ei valminud minu silme ees, muutused leidsid aset, kui ma korra pilgu kõrvale pöörasin. Murdsin pead,

kuidas sai tass kõogiriulilt elutoa lauale. Ma ei teadnud, kas see lihtsalt hõljus läbi õhu või veeres kohale. Tähtis oli tema soov valmistada mulle kohvi.

Lisaks paistis, et tema liikumisvabadus piirdus vaid maja ja aiaga. Kui saabus prügiveo päev, seisis esikus kilest prügikott. Paistis, et ta ei saanud minna välja, prügi kogumiskohta.

Ühel päeval oli lauale jäetud tühi kohvipurk. „Ah, seda tuleb juurde osta,“ mõtlesin ma, saades ta soovist loogiliselt aru, ning käisin poes.

Huvitav, kas Yukimura oli kummitus. Kui ta oligi, ei käitunud ta kordagi vastavalt. Ta ei hirmutanud kedagi, ega polnud kuulda, et ta pomiseks vihasõnu enda surma pärast. Ta ei näidanud kellelegi oma läbipaistvat kuju, vaid paistis, et ta jätkas lihtsalt vaikselt oma endist igapäevaelu. Kummituse asemel oleks teda ehk olnud õigem kutsuda kellekski, kes polnud veel rahu leidnud.

Yukimura kohalolek, mida ma ei näinud, kuid mis oli kindlalt seal, oli midagi sooja, mis puudutas õrnalt mu südant. Kuid ma ei rääkinud kellelegi ei tema ega kassipoja olemasolust.

Ükskord sõitsime Murai autoga poodi. Helesinine ümara kerega auto sõitis probleemideta ja peagi nägin akna taga laiumas sama tiiki, mida olin näinud koos onuga. Ma kõndisin tihti selle kallastel. Mitte selleks, et jalutada; lihtsalt sealtkaudu läks tee ülikoolist koju. Ma tõstsin harva pilgu varvastelt, nii et selle hetkeni polnud ma tiiki korralikult uurinud.

„Ma kuulsin, et siia tiiki uppus üks tudeng.“

„Too oli mu sõber,“ vastas Murai, hoides roolist kinni, pilk ettepoole suunatud, ja hakkas rääkima surnud sõbrast. „Me olime algkoolist saati parimad sõbrad...“

Auto kiirus langes vähehaaval ning peagi peatusime teepervel. Ta mõtted paistsid olevat kaugel, justkui ta meenutaks sõpra ajast, mil too veel elas.

„Viimasel päeval, mille koos veetsime, oli meil tüli. Lihtsalt üks sõnelus pärast veidikest joomist. Pidutsesime sellel öösel koos tuttavatega ning jõime liiga palju. Ma ütlesin talle purjus peaga midagi kohutavat ja see tegi talle haiget. Järgmise päeva lõunapaiku leiti ta tiigist hulpimast. Politsei sõnul ta ilmselt kukkus varahommikul

purjuspäi tiiki. Ta uppus. Ma tahaks vabandada, kuid teda ei ole enam siin. Ausalt, kui mul oleks võimalus, siis ma tahaks teda veel kord näha ja temaga rääkida ...“

Murai silmad olid muutunud punaseks.

„Kas teiega on kõik korras?“

Ta sulges silmad ning kattis näo õrnalt kätega.

„Mu kontaktlääts lihtsalt hakkas torkima ...“ valetas ta ja jätkas lugu. „Mu surnud sõber, ta oli sinu moodi. Kuigi ta nägi hoopis teistsugune välja ... Kui keegi tuttavatest tegi talle liiga, ütles ka tema allaheitliku näoilmega, et „Ma olen sellega harjunud.“ Ta oleks tahtnud öelda, et see kohutav maailm ei lähe sellest paremaks ...“

Ehk oli see põhjuseks, et Murai ei sundinud teisi inimesi jooma. Yukimura alleshoitud vanad ajalehed peaksid vist kusagil majas olema. Arvasin, et äkki otsiks üles õnnetusele järgnevate päevade ajalehed. Seal võis sellest midagi kirjas olla.

Hiljem tiigist mööda kõndides hoidsin ma silmad lahti, et tema kadunud sõpra märgata. Arvasin, et ehk on ka tema veel siin, nagu Yukimuragi.

Ühel päeval, kui koolist tagasi tulin, kuivas maja ees värskest pestud pesu. Mul endal polnud meeles, et oleksin pesu pesnud. Yukimura oli seda pesnud ja pannud aeda pesunöörile kuivama. Ma istusin terrassile maha ja vaatasin tuule käes lehvivat pesu. Valged särgid kiirgasid heleda päikesevalguse käes.

Õue tehtud väikesele peenramaale ilmusid ühel hetkel väikesed kasvud, mis sirgusid kiiresti suureks. Yukimura jätkas kõigile teadmata köögiviljaaia eest hoolitsemist, kuigi kaua aega ma ei märganud seda. Mul oli tunne, et näen esimest korda aia rohelist.

Lähemal vaatamisel tilkusid aiataimed veest ning maapinnale tekkinud lombid peegeldasid sinist taevast. Imselt oli Yukimura taimi voolikust kastnud. Ma ei teadnud seda, kuid kahtlemata oli ta seda ennegi sageli teinud.

Ta armastas taimi. Aiast lõigatud lilled leidsid ikka ja jälle tee vaasi. Märkasin, et ka minu toas olevat lauda ehtis mulle tundmatu nimega lill. Varem ma oleks võinud arvata, et tegu on mõttetute tegevusega. Selline tühine asi nagu lill polnud minu jaoks midagi muud kui vihkamise objekt. Kuid imelikul kombel oli selline käitumine mulle vastuvõetav, kui ma kujutasin Yukimurat lilli vaasi panemas.

Ta oli ju juba surnud, mida ta siis ometi tegi? Tal paistis olevat piisavalt vaba aega, ning aeg-ajalt seadis ta minu lollitamiseks üles lõkse. Kord ajas ta mu närvi sidudes märkamata mu kingapaelad sõlme või siis pani enne juunikuu lõppu juba ülesse juulikuu kalendri või siis oli pistnud mu koolikotti televiisoripuldi. Arusaamatu.

Kui ma valmistasin kodus kiirnuudleid, peitis ta ära kõik majas olevad söögipulgad ja kahvlid. Kui ma kolme minuti möödudes märkasin, et söögipulgad olid läinud, hakkasin ma kiiruga maja läbi otsima. „Kui ma ei leia kiiresti söögipulki, ligunevad mu nuudlid läbi,“ ütlesin ma endamisi, leides end parajast plindrist. Lõpuks sõin ma nuudleid, kasutades söögipulkade asemel kaht pastapliiatsit.

Sel ajal istus minu kõrval kassipoeg ja vaatas mind ilmsüütul pilgul. „Mida ma praegu enda arvates teen?“ mõtlesin ma masendusse langedes. Kindlasti oli kusagil lähedal Yukimura, kes kahtlemata löbustatult naeris, ma olin selles veendunud. Tema ja kassipoeg olid pea alati nagu sukk ja saabas. Ma ei näinud omanikku, nii et ma ei saanud selles kindel olla, aga arvasin, et kassipoeg jooksis nii palju kui võimalik tema kannul. Seetõttu näitas kassipoeg mulle alati, kus asus nähtamatu Yukimura. Kassipoeg andis temast teada, nagu kell kassist.

„Sa ei käitu üldse nagu üks kummitus. Äkki sa teeks aeg-ajalt ka midagi hirmutavat?“ ütlesin ma, vaadates mõningase õelusega kassipoja suunas.

Järgmisel päeval oli lauale jäetud jube sõnum, mis paistis olevat temalt. Kirjas seisis: „Nii valus, nii piinav, nii üksildane ...“ väikeste tähtedega tihedas kirjas, kuid kirjutaja oli kaotanud huvi ja poole pealt lõpetanud. Pooltühja paberilehe lõpus olid viimased sõnad: „Ma tahtsin ka kiirnuudleid süüa.“ Igal juhul oli see esimene kiri, mis ma temalt sain, nii et otsustasin selle alles jätta.

See küll ei tähendanud, et ma pärast seda sain nähtamatule Yukimurale millestki rääkida, kuid imelikul kombel oli mul tunne, et meie vahel tekkis mingi arusaamine.

Igal esmaspäeva hilisõhtul süttis mulle märkamatult köögis valgus ja lülitus sisse raadio. Paistis, et selles majas oli kõige parem raadioühendus just köögis. Iga nädal samal ajal mängis raadios Yukimura lemmiksaade.

See juhtus ühel ööl, mil ma ei saanud und. Väljas puhus tuul ning kui ma hoolikalt kuulatasin, võisin kuulda puuokste kraapimist. Läbi öise õhu kostis kusagilt inimhääli. Sain aru, et see tuli raadiost, tõusin üles ja läksin trepist alla. Valge päevavalguslamp paistis

mulle silma ning kui ma nägin laual seismas väikest taskuraadiot, valdas mind arusaamatu rahu.

Yukimura kuulas raadiot. Kassipoega polnud seal. Ilmselt magas ta rahulikku und armsas kaltsupesas. Kuid isegi ilma kassipojata sain ma aru, et ta oli kahtlemata seal, raadiot kuulamas. Punane tuluke näitas, et raadio on sisse lülitatud. Tool oli lauast natuke eemale nihutatud.

Tegelikult mai ei näinud teda. Siiski, üheks silmapilguks tundus mulle, et nägin teda seal käsipõsakil, jalgu kõigutades istumas ja süvenenult lemmiksaadet kuulamas.

Istusin ta kõrvale. Mõneks ajaks panin silmad kinni ja kuulasin kõlarist kostvat heli. Väljas puhus tuul aina tugevamalt ning oli nii vaikne, justkui me oleksime mägedes lumevangis. Ma proovisin sirutada kätt sinna, kus ta pidanuks istuma. Seal polnud midagi peale tühja õhu. Kuid ma tundsin midagi sooja. Ehk oli see Yukimura kehasoojus.

3.

Oli juunikuu viimane nädal. Selle päeva hommikul oli selge ilm ning polnud mingitki märki, et miski võiks päikesepaistet varjutada. Vihma hakkas sadama õhtupoolikul ning ma tulin ülikoolist läbimärjana koju. Loomulikult olin lahkunud kodust vihmavarju kaasa võtmata ning ei pidanud vajalikuks tagasiteel uut osta. Mul polnud kaasas midagi, mille vihm võis ära rikkuda.

Alati tee peale jääva tiigi kaldad olid inimtühjad. Teeraja kõrval seisis võrdsete vahemaade taga puidust pingid, üksildaselt tiigi poole suunatud. Vihmavines oli tiigi vastaskallas vaevumärgatav, veepinna ja metsa piir oli uttu mähitud. Ümberringi polnud ühtegi hingelist, tiigis ja metsas valitses vaid vaikne vihmäsabin. Kuidagi üleloomulikuna näiv vaatepilt püüdis mu pilku ning ma seisin mõnda aega vihmas, silmad ainiti veepinnale naelutatud. Varasuve kohta oli uskumatult külm.

Mu silme ees laiuv vaikne tiik oli röövinud Murai sõbra. See tuhakarva taevast peegeldav veteväli. Endalegi aru andmata hakkasin ma kõndima tiigi poole, justkui miski tõmbaks mind sinna. Ma ise ei märganud seda, kuni mulle jäi ette madal tara.

Mõte sellest, et Murai lahkunud sõber võis ka praegu olla siin tiigi kallastel ei andnud mulle rahu. Öeldi, et ta keha saadi siit kätte. Kuid kas ta võis siia jääda, nagu Yukimuragi, ikka ja jälle vajudes tiigisügavustesse ja sealt taas tõustes? Arvasin, et ehk

tasuks piirkond põhjalikumalt läbi otsida. Inimsilmad ei pruugi küll midagi näha, kuid ehk on olemas võimalus, et kassipoeg leiab ta üles. On vaja, et Murai saaks lahkunud sõbraga rääkida. See oli minu arvamus. Pidime sinna minema koos kassipojaga.

Jätsin tiigi seljataha ja alustasin koduteed. Ilmselt pidi esikus olema juba valmis pandud saunalina. Äkki ta nägi ette, et ma tulen koju läbimärjana ja ootab mind, kuivad vahetusriided välja võetud. Võib-olla keedab ta kohvi.

Ma tundsin mingit seletamatut valu. Kui kaua võis selline elu kesta? Ükskord saabub sellele lõpp. Ükskord peab ta ju kahjuks lahkuma. Sinna, kuhu lõpuks peavad kõik minema. Kui nii, siis miks ta ei teinud seda kohe? Miks ta ei teinud seda hetkel, kui ta elu lõppes? Kas ta võis muretseda mahajääva kassipoja pärast?

Politsei sõnul pussitas Yukimura surnuks üks kurjategija. Süüdlast polnud veel leitud. Aeg-ajalt käis keegi politseist ukse taga, ajas juttu ja läks tagasi. Ühelt poolt oli Yukimura rõõmsameelne ja meeldis kõigile, aga öeldi, et tal polnud eakaaslaste seas siin ümbruses lähedasi sõpru. Tegu polnud tuttava inimese kätetööga, lihtsalt öeldi, et paraku langes ta maja juhuslikult valinud rõõvli ohvriks. Õnnetu juhus, mis võiks olla võrdne surmaga pikselöögi läbi või lennukiõnnetuses.

Maailmas on palju asju, mis panevad lootust kaotama. Ei minul ega Murail polnud jõudu nendele vastu hakata, me võisime vaid palvetada Jumala poole. Sulgeda silmad, katta kõrvad ja kerra tõmbunult oodata, kuni kõik kurvad asjad mööda lähevad.

Kas ma saaks teha midagi Yukimura heaks?

Mõttesse vajununa jõudsin lõpuks koju ja korjasin üles esikusse valmis pandud saunalina. Kui ma olin riided vahetanud ja võtnud sõõmu auravat kohvi, märkasin esimest korda, et mu pea valutab. Ma olin päris haigeks jäänud.

Järgmised kaks päeva olin ma sunnitud veetma pikali. Ma olin uimane ja pea tuikas valust, justkui rõhuks seda seestpoolt raske metallkuul. Kõik lihased mu kehas olid kui vettinud vatist ning nendeks kaheks päevaks olin mandunud kõige loiumaks olendiks maailmas.

Kassipoeg tuli ikka ja jälle minu juurde, kui ma voodis lamasin ja hüppas mulle sülle. Läbi teki oli tunda ta nelja väikest kápakest, kuulda ta näugumist ning neid tundes ja kuuldes hakkas mu jääkirmega kattuv süda tasapisi sulama. Kassipoeg oli juba kasvanud liiga suureks, et teda kassipojaks kutsuda.

Yukimura põetas mind. Kui ma ärkasin, oli mu laubale asetatud niiske rätik. Padja kõrval oli veekauss, jooginõu ja peavalurohi.

Mul polnud jõudu, et püsti tõusta ning olin sunnitud lihtsalt silmad sulgema ja unne vajuma. Poolunes tunnetasin Yukimura liikumist. Tema allkorrusel riisikõrvi keetmise ja siis vaikselt trepist üles kõndimise heli. Sellele järgnev kellukese tilin. Sellesama, mis oli kassipojal kaelas. Ma sain aru, et Yukimura istus mu kõrvale maha ja valvas mu und. Tundsin tema lahket pilku.

39-kraadises palavikus nägin und.

Yukimura, kassipoeg ja mina jalutasime kolmekesi tiigi kaldal. Kõrge taevas oli sügavsinine värv ja metsapuud kõrgusid meie pisikeste kogude kohal. Päikesevalgus kuldas meid üle ja telliskividest laotud rajale tekkisid me kolme selgepiirilised tumedad varjud. Tiik oli selge nagu peegel ning teisel pool veepinda nägin ma selle maailma täpset koopiat. Mu keha tundus nii kerge, justkui võinuks ma iga astunud sammuga kõrgustesse lennata.

Yukimura pildistas kõikvõimalikke asju tema kaelas rippuva sobimatult suure kaameraga. Ma ei teadnud, milline Yukimura välja nägi või kui pikk ta oli. Kuid minu unenäos nägi ta välja nagu keegi vana tuttav ning ma olin kindel, et see oli kahtlemata Yukimura. Ta kõndis kiirel sammul ja õhutas mind takka. Ta justkui ütles siira uudishimu ja lapseliku seikluslikkusega: „Ma tahan veel erinevaid asju näha, ma tahan neid pildile saada.“

Meist veidi maha jäänud kassipoeg proovis kõigest väest pisikeste sammudega järele jõuda. Puhus meeldiv tuul ja kassipoja turritavad vurrud värisesid.

Päikesevalgus peegeldus tiigi pinnalt, mis sillerdas kui laialipillatud kalliskivipuru.

Kui ma silmad avasin, olin kottpimedas toas ning väljast kostus autosummuti plärinat. Kell näitas südaööd ning mu laupa jahutanud rätik oli maha libisenud.

Hetk tagasi nähtud oli uni tundunud sedavõrd ülevoolavalt õnnelik, et ma ei suutnud pisaraid tagasi hoida. Mitte seetõttu, et ma soovinuksin, et Yukimura oleks elus.

See oli uni, mida ma poleks tohtinud näha. Ükskõik kui kaugele ma oleks käsi sirutanud ja lootnud, oli see maailm, milleni mu sõrmeotsad ei ulatunud. See oli valgusest üle voolav maailm, mille osaks ma paraku ei võinud saada. Ma tõusin istukile, haarasin peast kinni ja nuuksatasin mitu korda. Pisarad langesid üksteise järel ja imbusid teki sisse.

Paistis, et ma olin koos Yukimura ja kassipojaga elades endalegi märkamatuult muutunud. Ma olin jõudnud eksiarvamusele, et suudaksin elada õnnelikus maailmas, nagu tavalised inimesed. Seetõttu nägingi sellist helget unenägu. Kui ma avasin silmad ja taipasin tegelikkust, ei suutnud ma seda taluda ja see rebis mu südame tükkideks. Selle vältimiseks olen näinud maailmas vaenlast ja seda vihanud, et ennast hoida.

Mingil hetkel oli toa uks avanenud ja kassipoeg oli mu kõrval ning vaatas üles minu poole. Ilmselt oli siinsamas ka Yukimura ja vaatas huviga seda haledat, haiget tudengit. Miks nii kurb? Mul oli tunne, et ta kallutas küsivalt pea küljele.

„Ma ei suuda enam. Ma ei saa edasi elada. Ma tõesti üritasin pingutada, aga mitte midagi ei tule välja ...“

Yukimura istus mureliku näoga mu kõrvale. Ma ei näinud küll seda, kuid tundsin.

„Lapsepõlvest saati ... Ma pole sellest ajast peaaegu üldse muutunud, ma olin äärmiselt kartlik laps. Isegi kui ma sain sugulastega kokku, ei rääkinud ma kellegagi. Ma polnud kunagi olnud eriti sõnaosav. Kuigi mul oli noorem vend, ei olnud ta minu moodi, ta ajas perekonnaliikmetega lõbusalt juttu. Ta meeldis kõigile, nad armastasid teda. Ma kadestasin teda. Ma tahtsin ka ise samasuguseks saada ...“

Aga ei. Võimatu. Ükskõik kuidas ma ka ei üritanud, ma ei suutnud käituda nagu vend. Ma olin liiga kohmakas, et imetlust pälvida.

„Mul oli ilus tädi, isa noorem õde, ning ta meeldis mulle. Mu vend oli tädi lemmik, ning nad mängisid tihti koos ja ajasid naerdes juttu. Ma tahtsin nendega liituda, kuid ei suutnud. Ei, kord ma liitusin nende vestlusega. Süda ähvardas rinnast välja peksta. Tädi proovis minuga rääkida, kuid ma ei suutnud anda talle neid lapsemeelseid süütuid vastuseid, mida täiskasvanud tahavad kuulda. Ja siis nägi ta nii pettunud välja.“

Mu rinnas tekkis rusuv valu ja hingamine hakkas muutuma katkendlikuks. Yukimura vaatas mulle endiselt pingsalt otsa.

„Enda arvates proovisin kõigest väest. Kuid ei suutnud. Mind ei võetud omaks. Minusugusele mitte midagi oskavale inimesele on elamine lihtsalt liiga piinarikas. Selle asemel oleks parem, kui ma üldse midagi ei näeks. Kui mulle näidatakse valgusküllast maailma, siis vastukaaluks sellele paistab minu sünge kuju selle taustal eriti selgelt välja, ning ma tunnen, et mu süda murdub. Siis rebiksin endal pigem silmad peast.“

Ma tundsin põsel midagi sooja. Sain kohe aru, et see on kõrvalistuja peopesa soojus. Proovisin seda kõigest väest unustada.

Ühel päeval läks kassipoeg kaduma. Ta ei ilmunud õhtusöögi ajaks ning vaid Yukimura vana kalts, mida kassipoeg tavaliselt voodina kasutas, lamas maas. Ma voltisin selle kokku ja panin toanurka ära. Jalutuskäigu kohta oli ta kojutulekuga väga hilja peale jäänud. Yukimura ei saanud minna majast ja aiast kaugemale, seetõttu polnud tal võimalik minna kassi välja otsima. Ta väljendas kassipoja kadumisest lähtuvat rahutust ja hämmingut erinevate asjade laialipildumisega.

Ähk oli ta eksinud. Kui see olnuks vaid nii, oleks küll hea. Murest rõhutuna läksin välja naabruskonda läbi otsima. Peas keerlesid kõige hullemad võimalikud järeldused ja kujutluspildid, kuidas ma leian kassipoja maapinnal külmana lebamas. Kassid, koerad ja muud sellised loomad kipuvad auto alla jääma.

Õud täitis mu südant. Üllatusega taipasin, kui suure osa mu südamest oli kassipoeg endale võtnud. Iga kord, kui ümber nurga pöörasin ja tühja maapinda nägin, tundsin kergendust. Ma ei tea, kui mitu korda see toimus, kuni kuulsin selja tagant autosignaali. Kui ma ümber pöörasin, seisis seal Murai Mini Cooper. Ma jooksin juhipoelsele küljele.

„Ma hoolitsen eelmise üürniku kassi eest, ta pole koju tulnud, ma olin mures ja hakkasin teda otsima. Kass on valget värvi, Murai-san, kas te olete ehk teda näinud?“

„Esimest korda kuulen, et sul on lemmikloom. Ma nägin mõne aja eest ühte hulkuvat kassi, kuid too oli pruuni värvi. Valget kassipoega pole veel näinud,“ vastas Murai.

Ta ilmselt ei saanud mu pettumusest mööda vaadata ja ka tema hakkas kassipoega otsima. Jätsime Mini Cooperi mõneks ajaks mu maja juurde ja otsisime naabruskonda läbi jalgsi. Õnneks oli seal koht, kuhu autot jätta. Võtsime taskulambid ja otsisime õõ saabumiseni kassipoega.

Me ei leidnud teda. Polnud midagi parata, pöördusime koju tagasi. Maja sisemus oli pea peale pööratud. Oli ilmselge, et ka Yukimura oli mures, televiisor oli sisse jäetud ja välja tiritud asjad olid niisama vedelemas. Nähes jälgi sellest, et ta ei suutnud koristada ja jättis kõik sinnapaika, tekkis mul tunne, et ta ei ole võimeline millelegi keskenduma.

See oli esimene kord, kui lasin Murai oma koju. Ta oli küll aeg-ajalt soovinud mulle külla tulla, kuid ma mõtlesin välja erinevaid põhjuseid ja keeldusin.

Kui naasime majja ja olime higist pärlendavad näod puhtaks pesnud, oli elutoa lauale valmis pandud kaks tassi teed. Murai pidas seda imelikuks.

„Kui ma viimati vaatasin, siis seda teed ju polnud siin? Sa olid ju minuga koos vannitoas. Kes siis tee tegi?“ Ta kallutas pea hämmelduses küljele. „Igal juhul, ma olen täna väsinud. Tahaks õlut või midagi muud juua. Ajab elu uuesti sisse. Kass ilmub kindlasti välja.“

Mul polnud tema soovitud jooke, nii et pidin minema neid ostma kaheksaminutilise jalutuskäigu kaugusel asuvast alkoholipoest. Murai väitis olevat nii väsinud, et ei suutvat sammukestki astuda. Valisin poes alkoholi, mida ma polnud harjunud ostma ja mõtlesin kodus ootava Murai peale. Lootsin, et ta ei lange ühegi Yukimura halva nalja ohvriks ega näe midagi seletamatut. Sellel ööl jõime õlut ja läksime kumbki oma teed.

„Kui sa kassipoja leiad, lase mul teda paitada,“ ütles Murai lahkudes. Kui ta oli lahkunud, hakkasin seapesaks muutunud maja koristama.

Kui kassipoeg oli läinud, ei olnud mul võimalik aru saada, kus Yukimura viibib. Kellukese tilina puudumine tekitas üksildase tunde. Yukimura kindlasti mõtles, et kass võis end majas peita. Televiisor ja riul olid paigast nihutatud, ilmselt selleks, et otsida nende tagant.

Teisele korrusele minnes nägin, et pimiku must kardin oli poolenisti eest ära tõmmatud. Paistis, et Yukimura aeg-ajalt kasutas pimikut millegi jaoks. Tundus, et ta oli kassipoega ka pimikust otsinud. Paljud asjad olid paigast nihutatud. Sahtel oli avatud, fotopaber oli sattunud valguse kätte ja muutunud kasutuskõlbmatuks. See tuletas mulle meelde lootusetut üliõpilast, kes paraku juhtus nägema õnnelikku unenägu.

Kassipoeg tuli tagasi järgmisel päeval.

Ma koristasin vanu ajalehti, mida Yukimura oli laiali pillutanud. Äraviskamata ajalehed, mis ta oli kõrvale pannud, olid juba kolletumas. Miks just vanad ajalehed, mõtlesin ma. Sellel hetkel tundus mulle, et ma kuulen kusagilt aiast kassipoja näugumist.

Ma olin juba poolenisti alla andnud ja ei suutnud kuuldud häält uskuda. Taaskord kostus aia poolt kahtlemata kassipoja näugumine. Vaikne kellukese tilin. Saades kinnitust, et ma ei eksinud, tundsin hingetuks võtvat õnnetunnet. Ma lausa tahtsin kergendusest nutta.

Ma ei mallanud isegi sandaale jalga panna, vaid astusin niisama paljajalu *engawalt* alla aeda. Ringi vaadates ei näinud ma midagi muud peale kõrge umbrohu ja peenramaal

küpsevate tomatite. Siis aga taipasin, et ma polnud otsinud tara taha jäävalt alalt. Tara piiras õueala ja sellest teisele poole jäi Kinode perekonna maja. Sellesama, mille perenaine sõitis lärmaka jalgrattaga. Ehk oli taras kusagil auk, mille kaudu sai kassipoeg teisele poole, kuid ei pääsenud siis tagasi.

Kinode poole minna ei olnudki vaja, sest peagi tuli perenaine ise minu poole. Tal oli kassipoeg süles.

Kogu selle päeva pärastlõuna mõtlesin ma kassipoja, Yukimura ja Murai peale. Kuulates poole kõrvaga kassipoja näugumist mu kõrval, jõudsin ma kindlale otsusele.

„Ma tahaks küll vabandada, kuid teda enam pole.“

Mulle tuletasin meelde, et Murai oli surnud sõbrast mõeldes nii öelnud.

Peame minema tiigi juurde. Ma olin selles veendunud.

4.

Järgmisel päeval. Loengud olid läbi ning saabus õhtupoolik, taevas õhetas kustuvatest valguskiirtest. Ringi kõndivaid inimesi jäi päris väheseks ning tiigi ümbruses polnud peale minu mitte kedagi. Oli vaikne. Polnud isegi tuuleõhku, tundus, et liikumatu veepind mu silme ees neelas endasse kõik hääled. Justkui laiuks siin tohutu peegel, nii vaikne oli tiik.

Süttisid tiigi kallastel seisvad laternad. Puud sirutasid lehti ja oksid näljaselt tiigi poole, justkui sooviks nad sinna sisse hüpata. Ma istusin ühel reas seisvatest pinkidest, kuni lõpuks Murai kohale ilmus.

„Miks sa mind siia kutsusid, mis juhtus?“

Ta oli jätnud auto parklasse ja tulnud siia jala. Ma nihkusin veidi kõrvale ja ka tema istus pingile. Sellel hetkel kostus kaasatoodud kotist kassipoja näugumist.

„Paistab, et sa leidsid kassipoja üles,“ ütles tema.

Noogutasin ja tõstsin koti põlvedele. Kott oli piisavalt suur, et kass sinna ära mahuks. Summutatult kostis kellukese tilin ja krabin, justkui kotis olev loom kraabiks selle sisemust.

„Murai-san, ma kutsusin teid täna siia, sest ma tahan midagi rääkida. Võib-olla te ei usu mind. Arvan, et tahan teile, kes te olete siia tiiki kalli sõbra kaotanud, sellest ikkagi rääkida.“

Alustasin juttu Yukimurast ja kassipojast. Kuidas hakkasin pärast ülikooli astumist elama onu majas. Kuidas eelmine elanik, hoolimata sellest, et ta oli ometigi tapetud, polnud nõus maja vabastama. Kuidas ma tõmbasin elutoa kardinad ette ja tema ei kavatsenud sellega leppida. Kuidas kassipoeg käis nähtamatu omaniku kannul ringi ja armastas tema vanu riideid.

Ümberringi muutus aina pimedamaks ja meie istusime liikumatult laternavalguses. Murai ei seganud vahele, ta vaid kuulas mind.

„Nii et selline lugu siis ...“ ohkas ta sügavalt pärast loo lõppu. „Kas sa kutsusidki mind siia vaid selleks, et mulle seda jutustada?“ küsis ta rahulolematu häälega. Oli ilmselge, et ta ei uskunud seda lugu.

Ma pingutasin, et talle silma vaadata. Ausalt öeldes tahtsin pilgu kõrvale pöörata ja öelda, et see oli väljamõeldis. Kuid ma ei tohtinud kõigel lihtsalt rahulikult minna lasta. Ma tundsin, et ma ei võinud seda teemat vältida.

„Pärast seda, kui mu naaber, Kino-san, tõi kassipoja tagasi, hakkasid mu mõtted äkki üksteise külge haakuma. Näiteks, miks rikkus Yukimura-san fotopaberi ära, jättes selle valguse kätte?“

„Yukimura – see on too inimene su jutus, kes peaks olema surnud?“

„Üleeile, kassipoja kadumise päeval, pööras Yukimura-san majas kõik pea peale. Minu märkamata nihutas ta mitmeid mööbliesemeid, mida juhtus sageli. Seetõttu ma alguses seda ei taibanudki. Ma pidasin pimikus asjade liigutamist tema tavapäraseks tegevuseks. Kuid, et ta oleks meelega nii saamatu, et ta rikkuks fotopaberi ära? Fotopaberi sahtel oli lahti jäetud, pimiku kardin polnud ka ette tõmmatud. Kas ei võiks mõelda, et pimikus oli keegi, kes polnud kohaga tuttav ning mingi eseme otsimise käigus võttis välja ka fotopaberi, mis ei tohtinud sattuda valguse kätte. See keegi ei teadnud eriti midagi fotograafiast, näiteks seda, mis on fotopaber. Peale vaadates tundub see ju tavalise valge paberina. Sellel hetkel tuli äkki majaelanik tagasi ja võõras jättis pimiku nagu see oli, korralikult koristamata. Teisisõnu, ma järeldasin, et see, kes liigutas asju pimikus, ei olnud Yukimura-san, kas pole?“

„Oota nüüd. Sa oled algusest peale öelnud, et Yukimura tegi seda ja teist, kuid kogu see kummitusvärk, see on ju kõik kokku luuletatud jutt, jah?“ naeris ta, proovides

kuidagimoodi muuta jutuajamise tõsist tooni. Tiigi ja metsa kohal valitsev rahu ei lasknud sellel juhtuda.

„Murai-san, miks te tegite üleeile õhtul ettepaneku juua õlut? See oli selleks, et saata mind alkoholi ostma ja jääda ise majja üksi, kas pole? Te ju teadsite, et ma ei joo. Saatsite mind jooki ostma, sest tahtsite aega, et maja läbi otsida, on see nii?“

„Miks ma peaks sellist asja tegema?“

„Teile huvipakkuv asi pidi olema selles majas, kas pole? Murai-san, see ese, mille teie sellel õhtul pimikust leidsite ja kaasa võtsite, oli filmirull, on mul õigus? Saatsite mu välja ja käisite ise majas ringi seda taga otsimas. Siis juhtusite teise korruse pimiku otsa. Ülesanne oli kergete killast, kuna seal olid filmirullid kõik korrastatud ja neil oli kuupäev peal. Peagi leidsite vajaliku päeva filmi.“

„Kas keegi nägi seda?“

„Tegelikult nägi küll. Sel ajal, kui mina väljas olin ja teie leidsite pimikus soovitava eseme, seisis te selja taga Yukimura-san. Arvasite, et olite sellel ajal majas üksi, kuid tegelikult viibis seal veel keegi. Ta ilmselt ei mõistnud, mida teete. Kui ta nägi teie leitud filmi kuupäeva, mõistis ta kohe. Seejärel otsis ta üles antud foto tegemise kuupäevale järgneva päeva ajalehe. Ajaleht, mille ta eile laokile jättis, on see siin.“

Ma võtsin välja vana ajalehe. Artikkel rääkis sellest, kuidas meie ees laiuvas suures tiigis oli eelneva päeva lõuna paiku leitud hulpimas uppunud tudengi surnukeha. See oli Murai sõbra surmast kõnelev artikkel.

„Jõuti järeldusele, et ta oli purjus ja kukkus tiiki. Tegelikult ju teie, Murai-san, sundisite teda jooma ja lükkasite ta tiiki, kas pole? Tolle juhtumi eelõhtul oli teil tüli. Ning just sellest tülist sai teie motiiv.“

Ma tundsin, et tema pilk lämmatab mind, rõhub mu rinda. Ma needsin saatust, et ma pean rääkima sellist lugu talle, mu ainsamale sõbrale. Südant kaitsev kest rebenes ja veri hakkas välja valguma.

„On sul tõendeid?“

Ma võtsin välja foto. See oli üks Yukimura tehtud kaadritest. Ma olin võrrelnud pimikusse jäänud filmirulle fotodega, mis olin endale võtnud sellel korral, kui tuln maja esimest korda vaatama. Selle tulemusena jõudsin järeldusele, et kadunud filmirullil oli just see foto.

See oli tiigist tehtud pilt ning hommikuvalgus oli sedavõrd kaunis, et tundus, et hingelgi hakkab sellest soojem. Järve kaldale oli pargitud armsa kujuga auto ja oli selge, et kui Yukimura tegi selle pildi, oli ta valinud just selle oma foto keskmeks.

„Ta juba jõudis ilmutada filmi, mille pimikust võtsite. Pole mingit kahtlust, et pildil olev auto on teie oma, Murai-san. Isegi auto numbrimärk on näha. Päikese asukoha järgi saab aru, et tegu on varahommikuga. Saatuse tahtel on pilt tehtud purjus tudengi tiiki kukkumise arvataval ajavahemikul ja sinna lähedale pargitud autost. Teadsite, et teid oli pildistatud. Ja seejärel kartsite, et naine taipab foto tähendust ja annab sellest avalikkusele teada. Tuttavad olid näinud, kuidas sõbraga tülitsesite ning kui teilt küsitaks, miks vetesügavustesse vajuva sõbra päästmise asemel lihtsalt kõike kõrvalt vaatasite, poleks teil vastust olnud. Tahtsite ühel või teisel moel filmi, millele jäi teie auto.“

Ta vaatas mulle vaikides otsa.

„Edasine võib olla minu ülemäärane fantaasia sellest, kuidas lugu jätkus, aga palun kuulake mind ära. Murai-san, selle päeva hommikul te järgnesite Yukimurale pärast seda, kui ta oli pildi teinud. Te uurisite välja ta aadressi ning mõni päev hiljem, enda arvates sobival ajal, läksite majja, kus ta elas. Ukse juures ähvardasite teda noaga. Kuigi plaanisite ainult filmi varastada, siis kähmluse käigus ei võtnud naine teid kuulda ja olukord läks selleni, et pussitasite teda. Võib-olla kandsite päikeseprille või muud säärast. Sellepärast ei tundnud Yukimura teda tapnud inimese nägu ära kuni teie veidra pimikukülastuseni.“

Tundsin end kohutavalt. Mingil hetkel olin üleni higiga kattunud.

„Pärast pussitamist põgenesite. Polnud ühtegi pealtnägijat ja vahistamisi ei toimunud. Majja jäänud kõnealune filmirull võis teid häirida. Kui politsei seda ei märganud ning otsustas, et Yukimura langes röövli ohvriks, tundsite kergendust. Rohkem polnud inimesi, kes märkaksid fotot, mis sidus teid hea sõbra surmaga. Enam polnud vaja nahast välja hüpata, et filmi endale saada. Kuna politsei aeg-ajalt maja ümbruses patrullis, ei saanud ka teha midagi nii silmapaistvat kui majja sisse tungida ja film ära võtta. Mingil ajal kolisin majja mina. Ehk lähenesite mulle alguses vaid pelga huvi pärast. Kuid juhul kui teil tekkinuks võimalus pääseda majja, oluks teil ka võimalus vabalt otsida ning film leida ja kaasa võtta, kas pole? Kas te ei mõelnud nii? Võimalus, et ma taipan filmi tähtsust, oli õhkõrn, kuid te ei suutnud vastu panna kiusatusele täielikult kustutada kõik jäljed sellest kuritööst.“

Mu kurk oli täiesti kuiv.

„Murai-san, ma ei tea, mida te oma surnud sõbra vastu tegelikult tundsite. Vähemalt siis, kui ma kuulasin autos teie lugu, tundusite olevat siiralt kurb. Juhul, kui te oma tegu kahetsete, siis ma soovitan teil end üles anda, seetõttu rääkisin teile selle loo.“

„Lõpeta juba. Igatahes, sa mõtled liiga palju ...“ ütles ta püsti tõustes.

Mu süles olevast kotist kostis kassipoja näugumist.

„Murai-san, kas te mäletate seda õhtut, kui käisite koos minuga kassi otsimas? Ma ütlesin teile: „See on eelmise üürniku valge kass, kas te pole juhuslikult sellist näinud?“ Selle peale vastasite: „Ma pole veel valget kassipoega näinud.“

„Ja mis siis sellest?“

„Ka mina ei arvanud algul sellest midagi. Asi on selles, et kuigi mu kass on juba päris suureks kasvanud, kutsusin ma teda ikkagi kassipojaks. Sellel korral rääkisin ma aga ainult *kassist*. Keegi ei maininud *kassipoega*. Sellest hoolimata kutsusite mu kadunud kassi *kassipojaks*. Miks nii? Juhul, kui te oleks viimasel ajal kassi kusagil näinud, ei kutsuks te teda kindlalt *kassipojaks*. Kuid te ütlesite „kassipoeg“. Seetõttu, et te olite seda kassi näinud üks kord varem, kui ta oli veel väike. See oli 15. märtsil. Siis, kui pussitasite Yukimura-sani surnuks, oli kass temaga koos. Teie mällu sööbis pilt väikest kassipojast ning seetõttu kutsusitegi teda instinktiivselt *kassipojaks*.“

Murai vaatas mind kurbade silmadega. Ta raputas justkui pahameeles pead.

„Isegi kui sellel pildil on minu auto, pole mingeid tõendeid, et see on tehtud sõbra surmapäeval. Fotol pole kuupäeva. Isegi kui filmil oleks kuupäev kirjas, siis see ei tähendaks, et foto tehti tegelikult sellel päeval. Peale kirjutatud kuupäev võis olla võltsitud. Kas sa tõesti usud vaimudesse, hingedesse ja muudesse säärastesse asjadesse?“

Taaskord kostus mu kotist kassi näugumist. Vaikset kellukese tilinat.

„See on tore, et kass välja ilmus.“

Ma avasin koti ja hoidsin seda, et sisemus oleks talle hästi nähtav. Kott oli tühi ning esimesel silmapilgul paistis, et seal polnud midagi sees. Kui pista sinna käsi sisse, võis tunda peopesas midagi väikest ja sooja.

See polnud füüsiline tunnetus. Ainult elavat olendit tähistav õrn soojus.

Tühjast kotist kõlas kassipoja näugumist ja selget kellukese tilinat. Kuid sellest hoolimata polnud heli tekitajat kusagil näha.

„Nii, roni nüüd välja.“

Minu sõnade peale ronis kellukese tilina saatel kotist välja nähtamatu, õhust tehtud kassipoeg. Ta hüppas pingi kõrvale maha ja hakkas ringi tammuma, justkui proovides vabaneda pika liikumatusega kogunenud frustratsioonist. Kassi polnud näha. Ainsad märguanded, mis edastasid meile nähtamatu kassipoja asukohta, olid näugumine ja kellukese helin.

Kui meie jalgade ees tiirles *ainult* kassipoja näugumine, istus Murai uuesti pingile maha. Ta lasi pea norgu ja peitis näo kättesse.

Eile tuli naabrinaine minu poole, surnud kassipoeg kätel. Ta oli sõitnud katkiste piduritega jalgrattaga ning kui kass äkki ta ette tuiskas, ei suutnud ta vältida loomale otsa sõitmist.

Mina ja Yukimura olime leinas. Just siis juhtus midagi imelikku. Ma olin kindlalt voltinud kokku Yukimura kaltsu, mida kassipoeg nii väga armastas, ning pannud selle ära toa nurka. Mingil hetkel oli see laiali tiritud, nagu pärast seda, kui kassipoeg oli mänguhoos riidet innukalt hambus edasi-tagasi tirinud. Pealgi märkasin lähedalt näugumise ja kellahelina nähtamatut allikat. Kassipoeg oli koju tulnud. Kuigi ta oli nähtamatuks muutunud, nagu Yukimuragi...

5.

Murai ei tulnud nädal otsa ülikooli.

Sellel hommikul mul oli tunne, et ma ei saa kuidagi silmi lahti, ning aknal olid kardinalid ees. Kui ma seda märkasin, oli mul kurb eelaimdus.

Tõusin üles ja kõndisin mööda maja. Laudpõrand oli mu paljaste jalataldade all külm. Haudvaikses majas oli kosta vaid külmkapi tasast põrinat.

Ootamatult läbistas õhku kassipoja näugumine. Nagu vanema silmist kaotanud lapsel, segunesid ta hääles segadus ja rahutus, kui ta majas ringi eksles. Kuuldes kassipoja kurba häält, sain ma aru, et perenaist enam siin polnud.

Kassipoeg ilmselt ei suutnud Yukimurat leida, kuigi oli teda otsinud. Kassipoja jaoks oli too päev sõna otseses mõttes esimene, kui ta oli enda omanikust eemale kistud.

Istusin toolile. Siin oli seesama laud, mille ääres Yukimura oli öösel raadiot kuulanud. Veetsin seal pikalt aega ja mõtlesin naisele.

Ma teadsin, et see päev pidi kunagi saabuma. Ootasin, et tunnen tugevat kaotusvalu.

Ma teadsin seda. See oli ainult algusesse tagasipöördumine. Sellest ajast pidin saama algupärase plaani kohaselt aknaid sulgeda ja ennast toakarpi lukustada.

Kui ma nii teen, ei tunne ma enam uuesti sellist kurbust.

Millegagi seotud olla on raske. Kui inimene kellegagi ei kohtu, ei tunne ta kadestust, kiivust ega raevu. Kui ma poleks algusest peale kellegagi sõbrunenud, ei põhjustaks nende kaotamine mulle valu.

Ta oli tapetud. Millest ta küll mõtles, kui ta jätkas siin edasi elamist? Kas ta võis meelegeit temaga toimunu pärast nutta? Selle mõtte peale käis mul südamest valu läbi.

Ma olin mõelnud, et oleks olnud hea, kui ma saanuks anda talle enda allesjäänud eluaastad. Kui tema saaks ellu ärgata, siis ma poleks selle vastu, et ma sureks. Näha teda ja kassipoega õnnelikuna oli ainus, mida ma soovisin.

Üleüldse polnud ma kindel, kas sellel, et ma elus olen, on mingi väärtus. Miks pidi surema tema, mitte mina?

Kulus omajagu aega, et ma märkaks laual lebavat tundmatut ümbrikut. Haarasin selle järele, nagu mind oleks selle poole vedruga visatud. See oli lihtsa mustrirohelist värvi ümbrik. Adressaadi koha peale oli tema käekirjas kirjutatud minu nimi. Saatja: Yukimura Saki.

Ma avasin ümbriku värisevate sõrmedega. Sees olid üks foto ja paberileht.

Pildil olin mina koos kassipojaga. Ma lamasin kassipojaga koos ja magasin, näol säramas õnnelik ilme. See oli ilmselt minu senise elu jooksul kõige rahulikum ilme, mida olin enda näol näinud. Peeglis polnud ma seda kohanud – see oli midagi, mida nägi vaid naine läbi oma silmade erilise filtri.

Ma lugesin kirja.

Vabanda, et tegin sinust luba küsimata pilti, kui sa magasid. Lihtsalt sa nägid magades nii armas välja, et ma ei suutnud vastu panna.

See on esimene kord, kui ma korralikult sulle kirjutan. See tundub natuke veider. Kuna mingil ajal tundsin, et meie vahel tekkis omamoodi kontakt, siis ma arvasin, et meil pole vaja midagi sellist nagu kirju. Ja enne kui ma märgatagi jõudsin, elasime koos kassipojaga kolmekesi kõik mugavalt külj külje kõrval.

Kuid ma pean varsti minema. Ma soovin, et võiksin igavesti olla koos sinu ja kassipojaga, kuid see pole kahjuks võimalik. Vabanda.

Sa ei kujuta ilmselt ettegi, kui tänulik ma sulle olen. Kuigi ma olin juba surnud, oli iga päev täis rõõmu. Ma olen tõepoolest õnnelik, et kohtasin sind. Ma tänan Jumalat selle imelise kingituse eest. Aitäh. See polnud nii, et me oleks teineteisele midagi andnud või midagi jaganud. Me lihtsalt olime vaikselt koos. Sellest oli küllalt. Mina, kellel polnud lähedasi ja kes oli pealekauba veel surnud, olin ikkagi õnnelik. Lisaks, sa ei piilunud ilma loata minu tuppä ega tõstnud seal midagi ringi.

Nii et kassike sai surma. Sellest on tõepoolest kahju. Võib-olla ta praegu pole veel taibanud, et ta on surnud. Ka mina alguses ei teadnud, et mind tapeti, seetõttu jätkasin enda äranägemise järgi igapäevaelu.

Kahtlemata taipab lõpuks ka kassipoeg, et ta ei kuulu siia ilma. Ja küllap ta lahkub sinu juurest. Palun, kui see hetk saabub, ära ole väga kurb.

Ei mina ega kassipoeg pea end õnnetuks. Maailmas on küll palju asju, mis ajavad meeleheitele. Ma olen mõelnud, et oleks palju parem, kui mul polekski silmi-kõrvu peas.

Selles maailmas on aga ka palju asju, mis on sedavõrd kaunid, et toovad lausa pisarad silma. Sedavõrd imelised, et süda tahaks lõhkeda – ma olen neid näinud. Ma olen tänulik, et maailm on olemas, ja et ma sain olla selle väike osa. Iga kord, kui ma tõstsin kaamera ja vajutasin nupule, tundsin seda. Jah, mind tapeti, kuid maailm meeldib mulle. Armastan seda niivõrd, et pole midagi parata. Nii et ma ei taha, et sa seda maailma vihkaks.

Praegu tahan ma sulle järgmist öelda. Vaata selle kirjaga kaasa pandud pilti. Sul on sel pildil hea nägu. Ka sina oled osa sellest piiritust, imeilusast maailmast. Nii et ka sina oled üks nendest, keda ma südamepõhjas armastan.

Yukimura Saki

Mööda maja ringi uidanud kassipoeg, kes perenaist ei leidnudki, hõõrus end vastu minu jalgu. Mõnda aega tegin asju, mis kassipoega rõõmustaksid ja rääkisin temaga, et looma tuju tõsta.

Oli alanud suvevaheaeg ja koolis polnud vaja käia. Tegin plaane koristada ja pesu pesta. Enne seda tõmbasin kardinaid eest, avasin aknad ja lasin värsket õhu tuppä.

Seisin *engawal* ja vaatasin aeda, kus taimed sillerdasid suvise päikesevalguse käes. Kõrges selges taevas tõusid pilved ja sirutusid päikese poole. Peenramaal punetasid sätendavate veepiiskadega kaetud tomatid.

Pool aastat tagasi elas *tema* selles maailmas.

Ta kõndis mööda pikki lõputuid radu, suur kaamera kaelas rippumas. Mõlemal pool laiusid rohetavad nurmed. Tuul oli soe ja selle kantud lõhn rõõmustas südant. Ta sammud olid õhkkerged ja ta huultel mängis loomulik naeratus. Ta silmades oli poisilik siirus ning ta tõstis pea kõrgele, oodates eesolevat seiklust. Tee läks kaugusesse, sinnani, kus kohtuvad sinine taevas ja roheline maa.

Ma tänasin teda sügavalt südamepõhjast.

Täna, et sa olid osa minu elust, kuigi vaid lühikest aega.

„Hidamari no shi“

1.

Avasin silmad. Lamasin lavatsi peal. Poolistukile tõustes ja ringi vaadates nägin, et olin avaras toas, mis oli täis kõikvõimalikku kola. Toolil istus üks mees. Ta oli natuke eemal ja paistis olevat mõtteisse vajunud. Kui ta mulle otsa vaatas, ta naeratas.

„Hommikust,“ ütles ta toolilt tõusmata. Ta oli pealaest jalatallani valgesse riietatud.

„Kes te olete?“ küsisin ma. Tema tõusis toolilt ning võttis seina ääres olevast kapist riided ja kingad.

„Sinu loonud inimene,“ ütles ta lähemale tulles. Laest säras minu ja tema peale valget värvi lamp. Ma nägin ta nägu lähemalt. Kahvatu nahatoon. Must juuksevärv. Ta asetaski riided mulle sülele ja ütles, et need selga paneksin. Samasugused valget värvi pealisriided nagu temalgi. Minul polnud midagi seljas.

„Palju õnne sündimise puhul,“ ütles ta. Tuba oli täis tööriistu ja muid detaile. Tema jalge ees vedeles paks raamat. Tuvastasin, et see koosnes joonistest.

Tõmbasin riided selga ja läksin tema järel. Kõndisime mööda pikka koridori, mida ääristasid ukсед ja luugid, kuni jõudsimme ülesviiva trepini. Kui olime jõudnud trepist üles, avas ta ukse ning sellest hoovav tugev valgus lõi mu pimedaks. See oli päikesevalgus. Ma sain teada, et ruum, kus ma silmad olin avanud, asus maa all. Sattusin esimest korda päikesevalguse kätte, mille peale minu kehatemperatuur natuke tõusis.

Väljusin uksest ja leidsin end keset ühtlase rohuvaibaga kaetud küngast. Takistusteta vaateväljas laiusid lauged rohelised nõlvad. Maa alla viiv uks asus künkatipu lähedal. Umbes minu kõrgune betoonist lihtne kuubikukujuline ehitise, mille keskel oli uks ja mitte midagi muud. Ehitise tippu ei katnud midagi katuseetaolist, seal oli vaid lapik betoonpind, millel samuti haljendas lopsakas rohi, kus pesitsesid linnud. Minu silme all laskus üks väike lind taevast ja maandus pessa.

Lasin silmadel libiseda üle maastiku, et seda pilguga haarata. Küngast ümbritsesid mäed. Künka kuju ja suurus ilmselt vastasid kilomeetrise läbimõõduga kera ülemisele kolmandikule. Kõik mäed olid metsakatte all. Ma ei leidnud ühtegi kohta, mida kataks

rohuväli, nagu sellel künkal siin. Kuna see ei sobitunud ümbritsevasse maastikku, oletasin, et tegu on inimtekkelise objektiga.

„Seal metsas on üks maja,“ ütles ta, osutades künka jalamil poole. Kui pöörasin silmad sellesse suunda, nägin, et roheline künka jalamilt kuni mäetipuni kasvas hajus puudesalu. Tihniku keskelt turritas välja terav katusehari.

„Sa hakkad selles majas minu eest hoolitsema.“

Laskusime alla maja juurde.

Metsa ääres seisis ristikujuliselt kokkupandud valged puupulgad. Peagi järeldasin, et seda kutsutakse kristlikuks ristiks. Künka maapind oli olnud peaaegu ühegi ebatasasuseta, vaid siin oli see kümmuline.

„See on haud ...“

Ta jäi mõneks ajaks valget risti vaatama, kuni lõpuks kannustas mind kõndimist jätkama.

Lähemalt vaadates oli maja suur ja vana. Selle katust ja seinu katsid taimeväädid. Väikesed rohelised lehed peitsid enda alla telliskivipinna, justkui sulandades osa sellest metsa tagasi. Maja ees oli suur lage ala. Seal oli põllumaa ja kaev, samas seisis ka hooletusse jäetud roostes veoauto.

Maja uks oli tehtud puidust, kaetud kooruva valge värviga. Ma astusin tema järel sisse. Põrandalauad kriuksusid jalge all.

Majal oli esimene korrus, teine korrus ja pööning. Minule oli antud tuba esimesel korrusel kõõgi kõrval. See oli väike tuba voodi ja aknaga.

Ta kutsus mind käeviipega kööki.

„Alustuseks keedaksid äkki kohvi ...“

„Ma tean, mis on kohv, kuid ma ei tunne selle valmistamisviisi.“

„Õigus küll“

Ta võttis riulilt kohvioad. Keetis vett, seejärel valmistas minu silme all kaks auravat tassitait kohvi. Ta ulatas ühe neist minule.

„Ma olen protsessi meelde jätanud. Järgmisest korrast alates valmistan seda ise,“ ütlesin ma, tõstes samal ajal musta vedelikku täis tassi huultele. Huuled puutusid tassi äärt ja minu suhu voolas kõrvetavalt kuum vedelik.

„... mulle ei meeldi see maitse.“

Ta noogutas selle arvamuse peale.

„Seaded olid tõepoolest sellised. Pane natuke suhkrut sisse.“

Ma jõin magusamat kohvi. Esimest korda pärast silmade avamist voolasid toitained minu kehas. Mu kõhtu paigaldatud seadmed hakkasid tavapärasel kombel neid sisse imama.

Ta pani tassi lauale ja istus väsinult toolile. Köögi aknal rippus metallist valmistatud tuulekell. Erineva pikkusega metallsilindrid kiikusid tuule käes, tekitades omavahel kokku põrgates erisuguseid helisid. Helidel puudus reeglipärane rütm. Ta sulges silmad ja kuulatas.

Seinal rippus väike peegel. Seisin selle vastas ja vaatasin oma nägu. Teadsin juba varem, millised inimesed välja nägid. Seetõttu sain aru, et peegelpilt, mida peeglist nägin, vastas välimuselt täpselt naissoost inimesele. Mu nahk oli valget värvi ja sellest paistsid läbi naha all asuvad peened sinised veresoone. Kuid kõik need olid lihtsalt trükitud mu naha pahemale poolele. Keha pinnale olid siirdatud ka udemekarvad, lisaks oli märgata väikeste ebatasasuste ja punetuse mustrit nahal, mis oli samuti vaid dekoratiivne. Kehatemperatuur ja kõik muu jäljendas inimese oma.

Leidsin, et nõudekapis on üks vana foto. Kaht inimest oli pildistatud selle maja taustal. Tema ja üks hallipäine mees. Tema poole pöördudes küsisin ma: „Kas peale sinu on veel kusagil inimesi?“

Ta istus toolil, nii et ma nägin vaid tema selga. „Ei ole mitte kusil,“ vastas ta, minu poole vaatamata.

„Mida tähendab, et neid ei ole kusagil?“

Ta rääkis, et peaaegu kõik teised inimesed olid välja surnud. Äkitselt levis mingi viirus üle kogu maailma ja kõik sellesse nakatunud kaotasid eranditult elu kahe kuu möödudes. Tema olevat enne nakkuse saamist kolinud koos onuga sellesse maamajja. Kuid onu suri peagi ning tema olevat sellest ajast saati siin üksinda elanud. Tema onuna tuntud olend suri samuti viiruse kätte. Tema surnukeha oli maetud künkale, kust me olime tulnud. Tähendab, see valge ristimärgiga haud kuulus tema onule.

„Üleeile tegin ma analüüsi abil kindlaks, et olen samuti nakatunud.“

„Nii et ka sina sured?“

Nägin, kuidas tema kukal noogutamise ajal selja kohal üles-alla liikus.

„Mul on seni õnne olnud. Mitukümmend aastat olin viirusest puutumata.“

Küsimusele tema ea kohta vastas ta, et läheneb viiekümnele.

„See ei paista välja. Minu andmete kohaselt näed sa välja, nagu oleksid umbes kakskümmend aastat vana.“

„Selleks on olemas vastavad protseduurid.“

Inimesed suutvat kirurgi sekkumisega elada vähemalt 120-aastaseks.

„Kuid viirust võita ei õnnestunud.“

Tegin kindlaks, et köök oli varustatud kõikvõimalike seadmetega. Külmkapis oli köögivilju, maitseaineid, külmutatud toiduaineid, mida tuli söömiseks eelnevalt üles sulatada, ja muudki. Elektrotermilise pliidi peale oli jäetud kasutamise järel pesemata praepann. Vajutasin lülitile, elektripliidi spiraalid hakkasid aeglaselt soojust kiirgama.

„Palun anna mulle nimi,“ tegin talle ettepaneku. Toetudes küünarnukkidega lauale, vaatas ta mõnda aega aknast välja. Aia maapinda katva muruplatsi kohal lendles liblikas.

„Selleks pole ju vajadust.“

Õuest puhus tuul akna kaudu tuppa. Rippuv metallist kell hakkas värelema, kostis kõrgetämbriine helin.

„Ma tahan, et pärast mu surma mataksid sa mind künkale. Kaeva auk selle risti kõrvale ja kata mind mullaga. See ongi põhjus, miks ma su valmistasin.“

Ta vaatas mulle otsa.

„Selge. Ma olen valmistatud selleks, et teha selles majas majapidamistöid ning sind matta.“

Ta noogutas.

„See on sinu eksistentsi eesmärk.“

Ma alustasin koristamisest. Pühkisin luuaga põrandat ja pesin kaltsuga aknaid. Samal ajal istus tema akna all toolil ja vaatas välja.

See juhtus siis, kui ma raputasin tolmu akna kaudu välja. Ma leidsin ühe linnu kohe akna all lebamas. Kuna ta ei reageerinud helidele, oletasin, et ta pidi olema surnud. Tulin majast välja ja tõstsin linnu keha ühe käega üles. Peopesa andur tundis selle külmust, toetades mu oletust linnu surma kohta.

Mulle märkamata oli ta tulnud akna juurde ning vaatas majast minu käes olevat linnu surnukeha.

„Kuidas sa seda käitled?“ küsis ta. Ma viskasin linnu surnukeha metsa. Mu lihaskond polnud erinev täiskasvanud naise omast, kuid suutsin selle lennutada päris

kaugele. Linnu surnukeha takerdus puude okstesse, seejärel kadus langevate lehtede saatel metsa sügavusse.

„Mis oli selle eesmärk?“ kallutas ta küsivalt pea kõrvale.

„See muutub kõdunemise käigus väetiseks.“

Kuuldes mu vastust, noogutas ta korra sügavalt.

„Selleks, et mind õigesti matta, soovin, et sa õpiksid ära *surma* tähenduse.“

Tema jutu kohaselt puudus mul *surmast* korralik arusaam. Olin hämmeldunud.

2.

Algas minu ja tema ühine elu.

Hommikul, kui avasin silmad, võtsin köögist kaasa ämbri ja läksin sellega kaevust vett tooma. Söögitegemiseks, pesu pesemiseks ja muuks otstarbeks kasutatav vesi tuli kõik kaevust. Majas, kus elasime, oli maa all väike elektrigeneraator, nii et vähemalt elektrit oli meil küllaga. Kuid ei olnud pumbalaadset seadet, mis pumpaks vett maa sügavusest üles.

Kaev asus aianurgas, maja tagauksest viis sinna kividega sillutatud teerada, mis oli aga keerde ja käänakuid täis. Igal hommikul läksin sinna kõige otsemat teed pidi. Kaevu ümber õitsesid väikesed põllulilled. Lühimat teed kasutades tallusin õitsvatel lilledel.

Viskasin köie külge kinnitatud ämbri kaevu ning kuulsin sügavast kaevupõhjust selle veepinnaga kokkupuutumise häält. Kui esimest korda vee järel käisin, mõtlesin, et vesi on ikka päris raske.

Kasutades ära vee järel käimist, pesin ma samas ka alati hambaid. Pärast ärkamist kattis mu suu sisemust ebameeldiv lima. See tulenes sellest, et magamise ajal oli süljenäärmete eritus vähenenud. Eemaldasin kihi hambaharja abil.

Tarbekaubad nagu hambaharjad, samuti toiduained söögitegemise jaoks, tulid maa-alusest laost. See asus kõrvuti toaga, kus ma sündisin. Kui lao ukseuugid üles tõsta, avanesid nende tagant tohutud ruumid täis aastakümnete jagu toiduvarusid. Pärast seda, kui olin vee toonud, kandsin sealt välja selle, mis sobilik, ning kasutasin ka aiast korjatud köögivilju, et valmistada pliidi peal panniga toitu. Söögi kõrvale keetsin alati kohvi. Ajal, mil mina olin söögitegemisega ametis, tuli tema teise korruse toast alla ja istus laua taha.

„Ega sul pole säilinud vanast ajast pilte, dokumentaalkaadreid või midagi selletaolist?“ küsisin ma, kui sõime kahekesi hommikust. Pärast koristamisega lõpule

jõudmist tõi ta mulle mõned fotod. Need tundusid olema vanad, sest nad olid tuhmunud. Piltidel oli kujutatud suure rahvaarvuga linna. Kõrgete hoonete vahel liiklesid autod ja inimesed.

Ühelt fotolt leidsin tema. Tagaplaanil oli mingisuguse asutuse hoone. Kui ma küsisin, vastas ta, et käis seal varem tööl.

Veel ühel pildil oli neiu kujutis. Sama nägu ja soeng, mis minulgi.

„Su mudel oli üsna populaarne,“ ütles ta.

Maja asus mäe ja künka vahel ning künka vastast viis tee mäejalamile.

Polnud ühtegi märki, et seda teed oleks kasutatud; kõik oli paksult umbrohtu kasvanud. Oli selge, et tee viis majani ja siis katkes, kuna maja oli tee otsas.

„Mis kohta jõuab, kui minna alla mööda seda teed mäejalamile?“ küsisin ma temalt ühel päeval hommikusöögi ajal.

„Seal on varemed,“ vastas ta, tassi kallutades. Mäejalam oli aiapuude vahelt selgesti näha. Nagu ta oligi öelnud, oli seal midagi, mis kunagi oli linn. Nägin, et praegu seal keegi ei ela, vaid seal on ainult lagunened hooned ning nende peal kasvav taimestik.

Veel ühe hommikusöögi ajal võttis ta kahvli otsa salati seest tükikese köögivilja ja näitas seda mulle. Salatilehel oli väikseid hambajälgi, justkui seda oleks näritud. Köögivilja oli pärit aias olevalt peenramaalt.

„Küülikud,“ ütles ta. Muretsemata selle hügieenilisuse pärast sõime kahekesi ära ka selle osa, mida küülik oli närinud. Siiski, kui võimalik, oleks parem süüa lehti, millel puuduksid küüliku hambajäljed.

Pärast hommikusööki kõndisin mõtteisse süvenenult ringi. Kujutasin ette, kuidas tema elutegevus peagi lõpule jõuab. Ka mina seiskun lõpuks samamoodi. Minutaoliselt olendil on eelnevalt sisse ehitatud tegutsemise kestusaeg. Tööaja lõpuni on veel maad. Kuid ma võisin lugeda allesjäänud tegutsemisaega sekundi täpsusega. Tõstsin randme kõrva juurde. Ma kuulsin pisikese mootori häält. Arvasin, et siis see peatubki.

Olin teinud kindlaks, et maa-aluses laos, kuhu pääses ukse kaudu, on labidas. Ta soovis, et teda maetaks künkale. Ma harjutasin labidaga augu kaevamist.

Ma ei suutnud endiselt aru saada, mis on see, mida kutsutakse surmaks. See võis põhjendada järgmist: ükskõik kui mitu auku ma ka ei kaevanud, oli mu ainus mõte „ja mis siis sellest?“.

Iga majas oleva akna all seisis üks tool ning lõuna paiku istus ta alati ühel nendest. Peaaegu kõik need olid puidust üheinimeseistmed, kuid selle akna all, kust paistis kaev, seisis pink.

Kui tulin lähemale ja küsisin, kas ta vajab midagi, naeratas ta õrnalt ja vastas eitavalt. Vahel kui keetsin kohvi ja tõin selle talle, tänas ta mind. Siis pööras ta pilgu tagasi, et silmi kissitades väljas laiuvat maastikku vaadata.

Oli ka kordi, kui ma otsisin teda majast igalt poolt, kuid ei leidnud. Läksin välja teda otsima ning leidsin küngast katva roheline rohovälja keskel valendava risti kõrval samamoodi valendamas ta riided.

Ka mina teadsin, mis on haud. See on paik, kuhu maetakse säilmeid. Kuid ma ei saanud aru, miks ta oli niivõrd kiindunud sellesse kohta. Tema onu peaks olema mulla all kõdunenud ja toitained on rohu poolt juba omastatud.

Aia peenramaal kasvasid rohelised aedviljad juba enne seda, kui mind valmistati ja siia majja toodi. Imselt oli tema need kasvatanud. Ma olin selle majandamise üle võtnud.

Aeg-ajalt käis küülik aedvilju näksimas. Ta oleks võinud süüa teisi metsas kasvavaid taimi, kuid millegipärast võttis ta sihikule ja jättis hambajälgi vaid peenramaa saadustele.

Ajal, mil polnud vaja midagi teha, peitsin end võsasse ja valvasin. Kui ma nägin peenramaa köögiviljade keskel välkumas väikest valget kogu, söötsin peidupaigast välja ja kohe talle järele, üritades küülikut kinni püüda. Kuid minul, kes funktsioneeris vaid täiskasvanud naisterahva võimete tasemel, oli lootusetu jõuda järele küülikule. Küülik justkui naeris mu üle, kalpsas peenramaal tagasi metsa ja kadus seejärel tihnikusse.

Tavaliselt komistasin küülikujahi käigus millegi otsa ja kukkusin pikali. Aknast kostus summutatud naeru. Pead pöörates nägin, et ta vaatas mind naerdes. Ma tõusin püsti, raputades valgetelt riidetelt maha külgejäänud mulda.

„Sa oled hakanud juba inimese moodi käituma.“

Ta naeris ikka veel, kui ma majja tulin. Ma ei saanud sellest eriti hästi aru. Naerualuseks olemine tekitas ebamugava tunde. Miski kiheles sügaval rinnus. Kehatemperatuur tõusis ja ma polnud kindel, milline käitumisviis oleks kohane, nii et ma lihtsalt kratsisin kukalt. Selge, tähendab see siis ongi emotsioon, mida kutsutakse

piinlikkuseks. See meenutab kõdistamist. Kui ta lõputult naeris, tundsin tema vastu vaikset viha.

Lõunasöögi ajal koputas ta kaks korda vastu lauda, et tõmmata endale tähelepanu. Tõstsin parajasti suppi suu juurde ja vaatasin üles ning nägin, et ta hoiab kahvli otsas tükki köögiviljasalatist. See oli leht, millel olid mitmes kohas küüliku hambajäljed.

„Minu supis ja salatis olevad köögiviljad on kõik küüliku hambajälgedega, kuid sinu söödavas toidus neid pole, miks küll see võiks nii olla?“

„Ilmselt on see kokkusattumus. Asi on tõenäosuses,“ vastasin ma pelglikult, süües oma salatit, milles polnud ühtegi küüliku näritud taime.

Teisel korrusel oli üks kasutuseta seisev tühi tuba. See oli kõle ruum, kus polnud raamaturiiuleid, kirjutuslauda, lillevaase ega midagi sellist. Ainult põrandal keskel lebasid plastist mänguklotsid. Sellised väikesed klotsid, mida laps mängu käigus kokku paneks. Ma polnud küll ühtegi last päriselt näinud, kuid teadmised neist olid mul olemas.

Kui ma esmakordselt toa uksele seisin ja sisse vaatasin, voogas aknast sisse lojuva päikese valgus. Seetõttu oli kogu toa sisemus värvunud punaseks, kuid need klotsid olid veel sügavamalt punast värvi.

Klotsid olid kokku pandud purjepaadi kujuliseks. Nii suureks, et selle sai sülle võtta. Kuid laeva ots oli lagunenu ja pisikeste tükkidena põrandal laiali.

„Ma komistasin ja lõhkusin selle kogemata ära.“ Märkamatu tuli tema otse mu selja taha. Mul anti luba klotsidega mängida. Võtsin terve purjepaadi juppideks, nii et need moodustasid hunniku. Siis mõtlesin, et teeks midagi. Kuid ei suutnud. Hoidsin pisikest klotsitükki käes ja polnud suuteline liigutama. Tundsin, nagu kõik mu peas oleks äkki paigale tardunud.

„Sinutaoliste jaoks võib millegi valmistamine keeruline olla ...“ Tema sõnade kohaselt suutsin valmistada vaid selliseid objekte, millel oli eelnevalt olemas skeem või siis juhised. See tähendas, et ma ei olnud võimeline näiteks looma muusikat või kunsti. Seetõttu polnud mina suuteline lahtivõetud klotsidest midagi tegema.

Ma andsin klotsidega mängimise osas alla, kuid siis istus tema minu kohale klotsikuhja ette ja pani kõik klotsid üksteise järel kokku.

Päike loojus. Ümberringi hakkas hämarduma ja aias süttisid põlema sinna paigaldatud lambid. Valged tuled helendasid siin ja seal üle kogu aia, akendest voogas tupp nende valgus.

Panin lambi toas põlema. Tema lõpetas purjepaadi valmistamise. Ta hoidis eset süles ja vaatas taasvalminud punast paati erinevate nurkade alt. Mõtlesin, et oleks tore, kui ma saaksin klotsidega mängida nagu temagi.

Kaevu lähedal seisva lambi ümber tiirutasid alati ööliblikad. Me pesime kaevu juures seistes õhtul hambaid. Samal ajal lendlesid ööliblikate varjud mööda maapinda. Sülitasime suuloputusvee äravoolukraavi, mis läks metsatihniku alt läbi ja pidi olema ühendatud mäejalamil voolava jõega.

Enne ülakorrusele magama minemist kuulasime elutoas muusikaplaate. Olime hilised magamaminejad. Vaikselt voolava muusika saatel mängisime malet. Võidutulemused olid umbkaudu viiskümmend-viiskümmend. Paistis, et mulle oli antud võimalus vaimselt funktsioneerida vaid tavaliste inimvõimete piirides.

Kuna putukad kippusid akendest sisse lendama, oli akendel ees kaitsevõrk. Öine tuuleõhk puhus tupp ja liigutas köögiakna kohal rippuvat metallist tuulekella, pannes selle helisema. Sellel oli ilus, selge kõla.

„Selle aknal rippuva kella heli on tuule loodud muusika, kas pole? See helin meeldib mulle,“ ütlesin, kui ta proovis välja mõelda järgmist käiku. Ta kuulas mu sõnu, kissitas silmi ja noogutas.

Ma olin üllatunud. Kui ma esmakordselt siia majja tulin ja seda heli kuulsin, tundus see mulle vaid korrapäratu kilinana. Millal küll ma ära tabasin, et see on palju rohkemat? Ajast, mil ma tulin majja elama, oli juba möödunud üks kuu. Selle jooksul olid mu südames märkamatuult leidnud aset muutused.

Sel ööl, pärast seda, kui tema oli läinud üles magamistuppa, läksin mina üksi välja jalutama. Aias põlesid siin-seal valged laternad. Metallsammaste otsa olid paigaldatud ümmargused elektrivalgustid. Putukad tiirutasid valguse ümber, proovides valgusele läheneda, aga klaaskuppel hoidis neid eemal. Ööpimedus oli süsimust, kuid laterna all seistes voolas mu peale valgusjuga. Peatusin ja mõtlesin endas toimunud muutuste üle.

Mingist ajast alates ei kõndinud ma enam kaevu juurde lühimat võimalikku teed pidi. Kõndisin mööda väänlevat kivisillutisega teed, tegemata välja sellele kuluvast ajast,

ning vaatasin, et ma ei trambiks jalge alla seal kasvavaid metslilli. Varem olin arvanud, et see on aja ja energia raiskamine. Nüüd nautisin kõndimist ja vaatasin samal ajal ringi.

Tol korral, kui ma ärkasin maa all ja esmakordselt välja tulin, mõistsin ma päikest vaid läbi selle, kuidas see muutis mu nägemisvälja valgeks ja soojendas mu kehapinda. Praegu oli päikesel palju sügavam tähendus ning ta oli muutunud millekski, mis oli mu südamega palju lähedasemalt seotud ja mille kirjeldus jääks ilmselt juba vaid poesia valdkonda.

Paljud asjad olid mulle armsaks muutunud.

Maja, mille seinu katavad taimed, künkal laiuv rohukate, uks maa-alusesse lattu, mis seisis seal üksinduses, ning linnupesa selle peal. Kõrge sinine taevast ja selles ülespoole ujuvad rünksajupilved. Mulle küll ei maitsenud kibe kohv, kuid kohv, millele oli lisatud rohkesti suhkrut, oli mulle meelepärane. Lasin sellel kuumalt üle keele voolata ja selle magus maitse tegi mind õnnelikuks.

Söögitegemine ja koristamine. Valgete riiete pesemine ning, juhul kui nendes olid augud, kanga parandamine niidi ja nõela abil. Aknast sisse lendav ja mänguplaadil maanduv liblikas. Silmade sulgemine tuule muusika saatel.

Vaatasin üles öisesse taevasse. Laternatest kaugemal oli tõusnud kuu. Tuul raputas puid ja sasis nende lehti. Ma armastasin seda kõike, kaasa arvatud teda.

Pöörasin pilgu puude vahelt paistvale varemets linnale. Seal polnud ühtegi tuld, vaid kottpimedus.

„Ma suren nädala pärast,“ ütles ta järgmise päeva hommikul, kui oli üles tõusnud. Täpne uuring oli talle otsekui andnud teada surmaaja, kuid endiselt ei saanud ma täpselt aru, mida *surm* tähendas. Vastasin lihtsalt: „Selge.“

3.

Kuna ta keha muutus liiga nõrgaks, et kõndida trepist üles ja alla, hakkas ta kasutama minu esimese korruse toa voodit. Läksin öösel tema asemel magama teise korruse tuppa.

Voodist tõustes ja akna all seisva toolini kõndides vastas ta mu abistamiskatsetele eitavalt ja hoidis minust eemale. Ma ei teinud midagi, et teda põetada. Ta ei kaevanud valu

üle ja tal polnud ka palavikku. Tema seletuse kohaselt polnud antud viirus selliste killast, mis tooks *surma* läbi kannatuste.

Selleks, et ta peaks võimalikult vähe liikuma, sõime seal, kus ta parajasti asus. Kui ta istus pingil, tõin ma sinna kandiku toiduga ja istusin tema kõrvale. Kui ta istus üheinimesetoolil, toppisin leivatüki suhu tema jalge ees põrandal rätsepistes istudes.

Ta rääkis onust. Kõneles, kuidas nad sõitsid onu veoautoga varemete vahele ning töid rusudes linnast ära asju, mida veel võis kasutada. Aeda seisma jäetud veok ei sõitnud tema sõnul enam kuskile, kuna kütust polnud võimalik saada.

„Kas sa vahel soovid, et oleksid inimene?“ küsis ta äkitselt keset juttu. Noogutasin jaatavalt.

„Kui ma kuulen aknal rippuva kella helinat, mõtlen, et oleks tore inimene olla.“

Isegi tuul suudab kella helistades muusikat teha. Mina pole suuteline midagi looma. Sellest on kahju. Ma olin suuteline näiteks kasutama kõnes poetilisi väljendeid ja valetama. Kuid minu loomingulisus piirnes sellega.

„Või nii ...“ Ta noogutas ja naasis onust pajatava jutu juurde. Ta meenutas, kuidas nad käisid onuga korduvalt nädalate kaupa lagunened linnas otsingutel.

Oli selge, et ta armastas onu sügavalt. Seetõttu ta lootiski saada maetud tema kõrvale. Sellel eesmärgil oli ta ehitanud minu. Selleks, et ma oleksin inimese *surma* juures.

Pooleldi söödud leivatükk kukkus vaigse mütsatusega just sinna, kus rätsepistes sõin. Ta oli selle maha pillanud.

Tema parem käsi tõmbles kergetes krampides. Ta proovis seda peatada vasaku käe abil, kuid tulutult. Vaadates eemaloleval pilgul oma värisevat kätt, küsis ta minult: „Oled sa aru saanud, mis surm on?“

„Veel mitte. Milline see on?“

„Midagi hirmutavat.“

Ma korjasin mahakukkunud leivatüki üles ja asetasin selle kandikule. Otsustasin seda hügieenilistel põhjustel mitte süüa. Ma ei saanud siamaani korralikult aru, mis asi see *surm* täpselt on. Ka mina ise pidin ühel päeval surma tundma õppima. See mõte ei hirmutanud mind. Kas seiskumises on midagi hirmuäratavat? Mul oli tunne, et seiskumise ja hirmutunde vahel oli ühenduslüli kaotsi läinud. Ilmselt just seda pidin ma tundma õppima.

Ma kallutasin pea küljele ja vaatasin talle otsa. Käsi endiselt värises, kuid ta ei pööranud sellele enam tähelepanu. Tema pilk oli suunatud aknast välja. Ka mina vaatasin õue.

Aed kümbles valguskiirtes. Ma kissitasin ereduse tõttu silmi. Maja ümbritseva metsa vahelt viis tee mäejalamile. Seal seisis lagunenu postkast. Mahajäetud roostes veoauto kõrval haljendas peenramaa. Peenardel reas kasvavate köögiviljade kohal lendas väike liblikas.

Roheliste lehtede vahel välkus midagi valget. Küülik. Ma tõusin püsti ja ronisin akna kaudu välja. Ma küll teadsin, et see polnud korralik käitumine, kuid niipea, kui ma nägin jahitavat küülikut, muutus ta tagaajamine prioriteediks.

Kui tema surmani oli jäänud viis päeva, oli taevast pilves. Ma käisin metsas ringi, korjates söödavaid metsataimi. Laos oli küll piisavalt toitu järel, kuid tema rõhutas, et parem on teha süüa oma aia köögiviljadest ja looduses kasvavatest taimedest.

Ta kätes-jalgades olid aeg-ajalt krambid. Värinahood kestsid mõnda aega ja siis peatusid, kuid tulid ikka ja jälle tagasi. Kui see juhtus, kukkus ta pikali või ajas kohvi maha, määrides riided ära. Kõigest hoolimata tuli ta vaikselt sellega toime. Ta lihtsalt vaatas häirimatult ja rahulikult pilgul oma sõnakuulmatut keha.

Kui ma olin mõnda aega metsas kõndinud, jõudsin järsakuni. Ta oli mulle küll öelnud, et sealt võib alla kukkuda, et ma eemale hoiaks, kuid järsaku äärel kasvas palju söödavaid metsataimi. Lisaks sellele mulle meeldis järsakult avanev vaade.

Veidi maad edasi minnes maapind äkitselt kadus ja läks üle taevaks. Korjates söödavaid metsataimi käevangus rippuvasse korvi, vaatasin ma järsakust kaugusesse jäävat mäeahelikku. Mäed sulandusid häguselt taevast katvate pilvedega. Vaid tohutud varjud keset halli tausta.

Ma pöörasin pilgu kaljuäärele. Sellel oli üks koht, mis paistis murenenu, justkui keegi oleks selle katki trampinud.

Ma sirutasin kaela välja ja piilus järsakust alla. Umbes kolmkümmend meetrit allpool, kalju jalamil, paistis peenikese joonena voolav oja. Selle kohal, umbes kaks meetrit kalju servast, oli paik, kus järsakust turritas välja kaljurahn. See oli umbes sama suur kui lauapind ja seda kattis rohuvaip.

Sellel lamas midagi valget. Küülik. Tundus, et pind tema jalge all oli varisenud ning ta oli kukkunud kaljult alla, kuid poolel teel pidama jäänud, mis päästiski ta elu. Siiski ei olnud tal võimalust üles ronida ja niiviisi kaljunukilt minema pääseda.

Kõrgelt, pilvede alt, kostus kõue sünget mürinat. Ühel hetkel tundsin, kuidas minu käele langes vihmapiisk.

Ma asetasin metsataimedega korvi maha. Toetusin mõlema käega järsaku äärel ja hakkasin aeglaselt kaljust alla ronima. Kobasin tallaga järsakuseina nukke, otsides kohta, kuhu varbaotstega toetuda. Niimoodi üks samm korraga ronides jõudsin lõpuks kaljunukini.

Astusin kohta, kuhu küülik oli kukkunud. Külma tuule puhangud sasisid mu juukseid. Selle päevani olid küülikud minu jaoks tüütused, kuid nähes ühte neist paigas, kust ta ei suutnud põgeneda, tundsin vajadust teda sealt päästa.

Sirutasin käe küüliku järele. Algul ta küll võttis kaitsepositsiooni, kuid seejärel laskis valgekarvaline loom mul end ettevaatlikult kätte võtta. Ma tundsin soojust oma käte vahel. See oli justkui väike kuum kera.

Algas tõeline vihmavalang. Puude lehed sabisesid langevate vihmapiiskade all. Järgmisel hetkel kostis millegi murdumise heli. Mu keha tabas värin. Järsakusein, millest ma olin alla roninud, paiskus suure kiirusega allapoole ja ma tundsin end hõljumas. Toetuspind, millel ma seisin, oli langemas. Kaljupealne, kuhu ma just äsja olin jätnud oma metsataimede korvi, muutus äkki väga kõrgeks, kaugeks ja väikeseks. Ma hoidsin küülikut tugevasti käte vahel.

Maapinna tabamise hetkel käis minu kehast läbi tugev löök. Ümberringi hõljus tolmupilv. Peagi kandis vihm selle minema. Olin kukkunud kaljujalamil voolava oja kaldale.

Pool minu kehast oli saanud kannatada, kuid vigastused polnud letaalsed. Üks jalgadest oli otsast rebenemise äärel ja mu alakõhust rindkereni haigutas suur rebend. Keha sisedetailid olid välja kukkumas, kuid paistis, et ma suudan ise kuidagimoodi tagasi majja saada.

Ma vaatasin oma käte vahel olevat küülikut. Valgel karvkattel oli midagi punast. Sain aru, et see on veri. Küüliku keha oli muutumas külmaks. Ta kehasoojus justkui voolas mu käte vahelt minema.

Läksin kahe käega küülikut emmates majani välja. Ühel jalal hüplemine paiskas siin-seal mu kehast välja erinevaid mehhanismitükke. Tugev vihm tungis ka kõige väiksemasse prakku.

Majja sisenedes hakkasin teda otsima. Minu seljast tilkuvad veepiisad moodustasid põrandal loike. Mu juuksed olid märjad ja kohati lahtitulnud nahapinna külge kleepunud. Ta istus akna all, kust võis näha aeda. Minu nägemine ehmatas teda.

„Palun paranda mind ära ...“ ütlesin ma, selgitades, kuidas ma olin sellisesse seisundisse sattunud.

„Selge, lähme maa-alusesse lattu.“

Ma ulatasin talle oma käte vahel oleva küüliku.

„Ka see väikseke ... Kas sa saad ta korda teha?“

Ta raputas pead. Küülik oli juba surnud. Nii ta ütles. Küülik polnud kukkumise vapustust üle elanud. Ta oli mu käte vahel surnuks kukkunud.

Ma meenutasin küülikut, kes kalpsas minu meelehärmiks krapsakalt köögiviljade vahel. Seejärel vaatasin punaseks määrdunud valge karvaga ja niitpeenteks piludeks suletud silmadega liikumatut küülikut. Tema hääl, mis rääkis, et me peame minema ülevaatuseks ja mulle esmaabi andmiseks maa-alusesse lattu, kostus justkui kusagilt väga kaugelt.

„Ah... ah...“

Ma avasin suu, üritades midagi öelda. Kuid sõnu ei tulnud. Ma tundsin sügaval rinnas mingit arusaamatut valu. Ma polnud suuteline valu tundma, aga millegipärast teadvustasin seda kui valu. Kogu jõud oli mu kehast kadunud ja ma vajusin põlvedele.

„Ma...“

Mul oli ka võime valada pisaraid.

„...see väikseke oli mulle endalegi ootamatult kallis.“

Ta vaatas mind kaastundlikul pilgul.

„See ongi surm,“ ütles ta, pannes käe mu pealaele. Ma sain aru. Surm tähendab kaotustunnet.

4.

Ma kõndisin koos temaga maa-alusesse lattu. Vihma ladistas nii tugevasti, et ümberringi polnud peaaegu midagi näha. Ma komberdasin edasi ühel jalal, endiselt

küülikut emmates. Ta oli küll majast lahkudes mulle öelnud, et ma jätaks küüliku maha, kuid tegelikult ei suutnud ma temast lahti lasta. Lõpuks, kui ma sain maa all oleval töölaual lamades esmaabi, asetasin küüliku kõrval olevale lauale.

Lamasin töölaual otse laelampide all. Ma olin olnud selles toas samas asendis üks kuu ja mõned nädalad tagasi. Kui ma siis silmad avasin, soovis ta mulle tere hommikust. See oli mu esimene mälestus.

Ta uuris valge valguse käes mu keha siseehitust. Iga natukese aja tagant istus ta väsinud moel toolile puhkama. Paistis, et ilma puhkepausideta poleks ta suutnud isegi jalul püsida.

Endiselt pikali, pöörasin ma pea kõrvale ja vaatasin laua peal olevat küülikut. Peagi on ka tema sama liikumatu nagu see küülik. Ei, mitte ainult tema. Ka linnud, ka mina, lõpuks külastab *surm* meid kõiki. See teadmine oli ka enne seda hetke mu peas olemas. Kuid sellega ei kaasnenud hirmutunnet, nagu nüüd.

Ma mõtlesin iseenda surmatunni peale. See polnud ainult seiskumine. See oleks hüvastijätt kõigega selles maailmas, hüvastijätt ka iseendaga. Ükskõik kui palju sa ka midagi ei armastaks, see oleks ikkagi nii. Sellepärast oligi *surm* nii hirmuäratav ja kurb.

Mida rohkem kedagi armastada, seda raskemaks muutub surma tähendus ja seda sügavamaks muutub kaotusvalu. Armastus ja surm pole erinevad asjad, need on ühe ja sama mündi kaks külge.

Samal ajal kui ta asendas minu kehast välja pudenenud osi, nutsin ma vaikselt. Lõpuks, kui parandustööd olid poole peal, ta peatus ja istus toolile puhkama.

„Homseks olen esmaabiga lõpetanud. Selleks, et saada sind täielikult endisele tasemele, on vaja veel kolme päeva jagu parandustöid.“

Tema keha oli üles ütlemas. See tähendas, et pärast esmaabi pean parandustöödega jätkama iseseisvalt. Ma isegi olin mingil määral tuttav oma keha siseehitusega. Mul puudusid kogemused, kuid jooniste abil saaks ma ilmselt parandustööde jätkamisega hakkama.

„Selge ...“

Pisarad voolasid mulle kurku, kui ma edasi rääkisin.

„Ma vihkan sind.“

Miks sa mu valmistasid? Kui ma poleks siia ilma sündinud, hakanud midagi armastama ega muid tundeid tundnud, ei kardaks ma ka seda, et *surm* viib armastatuid minu juurest ära.

Mu häälega segunesid nuuksed, kui ma, endiselt töölaual pikali, sundisin sõnu üle oma huulte tulema.

„Ma armastan sind. Kuid sellest hoolimata on minu kohustus olla sinu matja. See on piinav. Kui mu süda peab selle tõttu nii palju kannatama, siis mul poleks südant tarviski olnud. Ma vihkan sind, kes sa andsid mulle valmistamise käigus selle südame ...“

Ta nägi kurb välja.

Kui kogu mu keha oli mässitud sidemetesse, võtsin ma külma, kangeks muutunud küüliku käte vahele ja väljusin maa-alusest laost. Väljas oli vihm juba järele jäänud ning künkapinda katva rohovälja kohal voogas röske õhk. Ümberringi oli pime, kuid peagi pidi saabuma aeg, mil hommikukiired murravad sellest hämarusest läbi. Ma nägin taevas kulgevaid pilvi. Minu selja taga astus temagi uksest välja.

Pärast kiirparanduste saamist olin ma uuesti võimeline tavaliselt kõndima. Kuna parandustööd aga polnud veel lõpule viidud, keelas ta mul teha äkilisi liigutusi. Hetkel polnud mul plaanis omaalgatuslikku parandustööde lõpetamist ette võtta. Kui ma hakkaks end parandama, poleks sellel ajal kedagi, kes talle süüa teeks.

Ajal, mil meie kõndisime maja poole, iga lühikese aja tagant puhkepause tehes, hakkas idataevas valgemaks muutuma. Metsa lähedal peatus ta risti ees.

„Veel neli päeva,“ ütles ta risti vaadates.

Hommiku saabudes matsin ma küüliku maha. Haljendava rohuga kaetud õuel oli koht, kuhu tihti kogunesid linnud. Kui ma labidaga auku kaevasin, oletasin, et seal ei tunne ta end üksikuna. Kui ma katsin küüliku mullaga, tundsin rinnas rusuvat valu. Ma pean temaga samamoodi tegema. Kui ma selle peale mõtlesin, polnud ma kindel, kas suudan seda teha.

Sellele hommikule järgnevatel päevadel lamas ta üles tõusmata esimese korruse voodis. Haigevoodisse aheldatuna vaatas ta lihtsalt aknast välja. Mina valmistasin süüa ja tõin selle tema juurde. Ma ei suutnud enam naeratada. Tema kõrval olemine muutus piinavaks.

Ma sain lõpuks aru, miks ta pidevalt aknast välja vaatas. Nagu minagi, armastas ta seda maailma. Seetõttu tahtis ta seda palju vaadata ja kõrvetada pildi enda mällu enne kui *surm* talle järele pidi tulema. Ma veetsin võimalikult palju aega tema kõrval. Iga sekundiga tundsin ma, kuidas *surm* hiilis talle aina lähemale. Ma tundsin seda, ükskõik kus ma majas ka ei viibinuks.

Pärast vihmast päeva oli taevas alatasa pilves. Tuule puudumise tõttu vaikus ka köögiaknal rippuv kell. Me ei jaksanud kuulata ka plaate, nii et maja sisemus mattus vaikusesse. Kui ringi kõndisin, kriuksusid vaid põrandalauad vaikselt mu jalgade all.

„Selle laterna lamp on läbi põlemas ...“ ütles tema ühel ööl, endiselt voodis lamades ja aknast välja vaadates. Ühe aialaterna valgus väreles kergelt. Ma arvasin, et see peab veel mõnda aega vastu, kuid siis see vilkus ja tuhmus.

„Homme lõuna paiku ma ilmselt suren ...“ sõnas ta, vaadates läbipõlenud lampi.

Pärast seda, kui ta oli magama jäänud, kükitasin ma teise korruse mänguklotsidega toas. Põranda keskel oli punastest klotsidest tehtud purjepaat. Ta oli enne selle minu silme all valmis teinud. Seda silmitsedes vajusin ma mõttesse.

Ma armastasin teda. Aga lisaks sellele oli mu südames veel midagi. See oli vimm, mida ma tundsin tema vastu selle eest, et ta mu siia maailma tõi. See tunne varjutas mu südant nagu must pilv.

Kummastav viis, kuidas temasse suhtusin, oli mingi segu tänutundest ja vihast. Ma ei näidanud seda hoiakut välja. Kui viisin talle voodisse kohvi ja tundsin, et ta käsi värises, tõstsin tassi ta huultele.

Tal polnud vaja teada, et ma kandsin südames veel vaenu ja muid sarnaseid tundeid. Järgmisel keskpäeval pidin ainult avaldama talle tänu minu loomise eest. Kahtlemata pidi selline *surm* talle kõige vähem kahetsust tekitama.

Ma võtsin punastest klotsidest tehtud purjepaadi sülle ja näppisin seda. Mulle polnud vaja öelda, et kui ma saaks peita viha ja sarnased tunded sügavale südamepõhja, saaks kõik korda. Iga kord kui ma selle peale mõtlesin, ei suutnud ma hingata. Tundus, nagu ma valetaks talle ning mul oli hirm.

Äkki kukkus sealt, kus ma purjepaadist kinni hoidsin, klotse maha. Suurem osa laevakerest kukkus kolinal põrandale ja lagunes tükkideks. Laiali lennanud klotse kokku korjates mõtlesin, mida ma peaks tegema. Minutaoline olend, kes polnud inimene, ei olnud

võimeline maalima pilte, valmistama skulptuure või looma muusikat. Pärast tema surma jäävadki need klotsid siia alatiseks segiläbi lebama.

Siis äkki taipasin, et oli üks asi, mida ka mina oskasin klotsidest ehitada. Ma panin purjepaadi mälu järgi kokku. Ma olin vaadanud, kuidas ta seda tegi ning selle meelde jätnud. Üks klots teise järel kordasin ma protsessi, mida tema oli minu silme ees teinud. Sellisel kombel olin ka mina võimeline purjepaati kokku laduma.

Seda tehes pühkisin ma silmadest pisaraid. Kui äkki. Kui äkki ... Need sõnad keerlesid mu südames ringi ja ringi.

Järgmisel päeval oli taevas selge nii kaugemale kui silm ulatus. Lõpmatusse ulatuva sinise keskel polnud näha ühtegi pilveraasukest. Samal ajal kui tema magas, pesin ma kaevu ääres hambaid ja loputasin suu puhtaks. Kui ma võtsin kaevust pangega vett, lendasid veepritsmed igale poole laiali. Need langesid kaevu kõrval kasvavatele metsalilledele. Lillede õisikud olid veepiiskade raskuse all longus. Kui ma neid vaatasin, siis langesid tilgad maha, igapähe peegelduses sillerdamas hommikupäike.

Kuna oli olnud palju pilviseid päevi, oli kogunenud paras hulk pesemist vajavaid asju. Ma pesin puhtaks mitme päeva jagu kantud valgeid riideid ja riputasin nad aeda kuivama. Liikumise ajal nihkus mu keha ümber mässitud side paigast ära. Ma korrastasin seda samal ajal kui kuivatusrestile riideid riputasin.

Kui ma olin selle tööga lõpetanud, märkasin, et ta vaatas aknast välja. Mitte magamistoast, vaid koridoriaknast, kust voogas sisse päikesevalgust. Ma jooksin üllatunult tema juurde.

„Kas sa ikka võid püsti olla?“

Ta istus akna all olevale pikale pingile.

„Ma mõtlesin surra selle pingi peal.“

Paistis, et ta oli kasutanud kõiki viimseid jõuraasusid, et jõuda selle istmeni.

Ma läksin majja ja istusin ta kõrvale. Meie vastas olevast aknast paistis aed. Pesu, mille ma olin just kuivama riputanud, oli säravvalge. See lehvis tuule käes, nii et sealsamas seisev kaev ikka ja jälle kadus mu vaateväljast, et taaskord kohe välja ilmuda. Oli kena hommik, kus surmal polnud kohta.

„Kui mitu tundi sul jäänud on?“ küsisin ma, pööramata õuelt pilku. Ta oli mõnda aega vait. Kui vaikusehetk sai läbi, ütles ta mulle elada jäänud aja sekundi täpsusega.

„Kas selle viiruse toodud *surm* peab nii täpselt kinni ajapiirangutest?“

„Kes teab,“ vastas ta eemaloleva hääletooniga. Tasakaalust välja lööduna proovisin temalt midagi küsida.

„... kas sa ei andnud mulle nime seepärast, et sa ei ole selleks võimeline, nagu sa ka ei suuda joonistada pilte või luua muusikat?“

Lõpuks pööras ta pilgu aknast ära ja vaatas mulle otsa.

„Ka mina tean oma surmahetkeni jäänud aega sekundi täpsusega. Sest minutaolise olendi elutunnid on juba ette määratud. Nii et ka sina ...“

Tegelikult polnud ta kunagi viirusesse nakatunud. Ilmselt oli ta kunagi minevikus näinud, kuidas keegi inimene oli valmistanud mänguklotsidest purjepaati. Sellepärast oskas temagi purjepaati kokku panna. Maailmas, kust kõik inimesed olid kadunud, elas vaid tema kuni praeguseni edasi. Ta vaatas mulle natuke aega otsa ja pööras siis pilgu süüdlaslikult maha. Vari langes üle ta kahvatu näo.

„Vabanda, et sind petsin ...“

Ma embasin teda ja surusin kõrva vastu ta rinda. Ta rinnust kostus vaikne mootori hääl.

„Miks sa teesklesid inimeseks olemist?“

Kurva häälega selgitas ta, et ta oli onu südamepõhjast imetlenud. Onu all mõtles ta inimest, kes oli ta valmistanud. Ma olin aeg-ajalt mõelnud, et oleks tore inimene olla. Tema oli tundnud täpselt sama.

„Lisaks sellele mõtlesin, et sa ei suudaks sellega leppida.“

Ta arvas, et ma kannataks vähem, kui ma usuks, et minu looja oli inimene, mitte minutaoline olend.

„Sa oled rumal.“

„Ma tean,“ vastas ta ja pani käe mulle pea peale, samas kui ma endiselt hoidsin kõrva ta rinna vastas. Igal juhul polnud minu jaoks vahet, kas oli ta inimene või mitte. Ma embasin teda tugevalt. Aega jäi aina vähemaks.

„Ma tahtsin saada onu kõrvale maetud. Mul oli vaja kedagi, kes kühveldaks mulda mulle peale. Sellisel isekal põhjusel ma sinu lõingi.“

„Kui mitu aastat sa selles majas üksi olid?“

„Onu surmast on möödas kakssada aastat.“

Ma mõistsin neid tundeid, mis tõukasid teda mind valmis ehitama. Kui hea see on, kui on olemas keegi, kes hoiab surmatunnil su kätt. Sellepärast ma otsustasin, et emban teda, kuni surm ta viib. Nii tunneks ta ilmselt, et pole üksi.

On võimalik, et kui mu enda surmatund hakkab lähenema, teen ma täpselt sama, mis temagi. Joonised, osad, tööriistad ja kõik muugi oli maa-aluses laos. Kunagi, veel hoomamatus tulevikus, mil ma enam ei suuda üksindust taluda, võin minagi luua uue olendi, keda enda lähedal hoida. Just selle pärast suutsin ma talle andestada.

Me veetsime pingil istudes vaikse hommikupooliku. Kogu selle aja hoidsin ma kõrva ta rinna vastas. Ta ei öelnud midagi, vaid vaatas akna taga õues tuule käes lehvivat pesu.

Sellest ajast, kui ta oli mind ravinud, oli mu keha sidemetesse mässitud. Side kaela ümber oli paigast libisenud ja ta sättis selle ettevaatlikult paika. Aknast langesid päikesekiired meile sülle. Nii soe, mõtlesin ma. Kõik oli nii soe. Nii lahke, nii õrn. Kui ma seda tundsin, siis kõik see, mis oli kogunenud mu südamesse, justkui järgemööda vabanes ja lahkus.

„... ma olen tänulik, et sa mu valmistasid.“

Sõnad langesid mu huultelt ilma mõtlemata.

„Kuid samal ajal ma vihkasin sind ...“

Ma hoidsin kõrva ta rinna vastas, nii et ma ei näinud ta nägu. Sellest hoolimata sain ma aru, et ta noogutas.

„Kui sa poleks mind valmistanud, et saaksin sind matta, et ma hoolitseks su eest viimaste elupäevadeni, siis mind poleks kunagi piinanud surmahirm või kellegi teise surmast põhjustatud kaotusvalu.“

Ta nõrkenud sõrmed paitasid mu juukseid.

„Mida rohkem ma midagi armastan, seda rohkem karjub mu süda valust, kui ma selle kaotan. Ma pean kogu allesjäänud aja elama, kandes õlgadel igavese valu koormat. Kui julm see on? Soovin, et sa oleks pigem teinud minust südameeta nuku, kes poleks suuteline kedagi armastama ...“

Aknast kostus tuppä linnulaulu. Ma sulgesin silmad ja kujutasin ette sinitaevas lendavaid linde. Kui ma silmad kinni pigistasin, langesid mu silmanurkadest pisarad.

„Kuid praegu olen ma tänulik. Kui ma poleks siia ilma sündinud, siis poleks ma ka kunagi näinud künkal laiuvat rohuvälja. Kui mulle poleks antud südant, ei rõõmustaks ma linnupesa nähes ega krimpsutaks nina kohvi kibeda maitse peale. Kui hindamatu see oli, et ma sain tunda neid maailma pärleid üksteise järel? Kui sellest niimoodi mõelda, siis isegi tõsiasi, et süda võib sügaval rinnus kurbuse tõttu verd tilkuda, on vaieldamatu tõestus, et ma olen elus ...“

Samaaegne tänutunne ja vihkamine on veidrad, kas pole? Ilmselt arvavad kõik samamoodi. Ka sellest maailmast ammu kadunud inimlapsed pidid samuti elama, tundes vanemate vastu neid vastuolulisi tundeid. Nad kasvasid üles, õppides tundma armastust ja surma. Nad käisid eluteed läbi maailma päikeselaikude ja varjude.

Lapsed kasvasid üles ja võtsid omakorda enese kanda siia maailma uute elude toomisest tuleneva koorma.

Kaevan augu künkale, selle koha kõrvale, kus sinu onu magab igavest und. Sängitan su sinna ja katan su mullaga justkui tekiga. Ma püstitan sinna puidust risti ja ilmselt istutan sinna ka kaevu kõrval õitsevaid lilli. Igal hommikul lähen sinna sind tervitama ja õhtuti räägin sulle päevasündmustest.

Vaiksed tunnid tiksusid pingi peal istudes mööda ning keskpäev oli peaaegu käes. Minu kõrvu kostev mootorihääl tema kehas jäi aina vaiksemaks, kuni lõpuks ma ei kuulnud seda enam üldse. Sügaval hingepõhjas sosistasin ma: „Head und!“

Viited ja kasutatud kirjandus

Abe, Kobo 1962. „Luitenaine“ Jaapani keelest tõlkinud Agu Sisask 1968, Tallinn: Eesti raamat.

Akutagawa, Ryuunosuke 1914-1926. „Mandariinid tihnikus“ Jaapani keelest tõlkinud Margit Juurikas, Ülle Udam, Kati Lindström, 2011, Tallinn: Varrak

Babelio n/d, Rendez-vous dans le noir. (veebiallikas) Leitav aadressilt: <http://www.babelio.com/livres/Otsuichi-Rendez-vous-dans-le-noir/608783> (Viimati külastatud: 17.06.2016)

Barke, Andrew; Satoshi, Uehara 2005 *Japanese pronouns of address: their behaviour and maintenance over time* —Lakoff, Robin T., Ide, Sachiko (toim) *Broadening the Horizon of Linguistic Politeness*. Holland/USA: John Benjamins Publishing, leheküljed 301 – 313

Bond, Francis; Ogura, Kentaro; Ikehara, Satoru 1994. *Countability and Number in Japanese to English Machine Translation* <http://www.aclweb.org/anthology/C94-1002> viimati külastatud: 17.05.2016

Brown, Ju; Brown, John 2006. *China, Japan, Korea: Culture and Customs*, North Charleston, Lõuna-Carolina osariik, USA: BookSurge LLC, leitav aadressilt https://books.google.ee/books?id=3r-3YH3t45cC&pg=PA60&lpg=PA60&dq=the+number+four+in+japanese+culture+superstition&source=bl&ots=HndUOvQxJ9&sig=kr1vy-cKLJxwmMhnPSIE10wIZ_M&hl=et&sa=X&ved=0ahUKEwivJ6D5qjNAhVHkiwKHbsjCxo4FBD0AQg5MAQ#v=onepage&q=the%20number%20four%20in%20japanese%20culture%20superstition&f=false (viimati külastatud 15.06.2016)

C.A.L. Picture produce, 大岡越前 n.d. (veebiallikas) leitav aadressilt: <http://www.cal-net.co.jp/picture-produce/drama/oooka/index.html> (viimati külastatud 19.05.16)

Carbonell Cortés, Ovidi 2006. Misquoted Others: Locating Newness and Authority in Cultural Translation *Translating others* Vol. 1, lk 43-63.

Chen, Chapman 2012. *Domestication and foreignization in Hong Kong translation of Western theatre*—Kemppanen, Hannu, Jänis, Marja, Belikova, Alexandra (toim) *Domestication and Foreignization in Translation Studies*, Saksamaa: Frank&Timme, lk 209 – 231.

<https://books.google.ee/books?id=OuTurITQfc4C&pg=PA212&lpg=PA212&dq=domestication+and+foreignization+in+translation+japanese&source=bl&ots=kwy9zI0li7&sig=ZSxorygnBT1VY7dqlDWTBMq90M&hl=et&sa=X&ved=0ahUKEwjLxITI3arMAhXCbZoKHS9zBUw4FBDoAQgYMAA#v=onepage&q&f=false>

Davies Roger J.; Ikeno, Osamu 2011 *The Japanese Mind: Understanding Contemporary Japanese Culture*, USA: Tuttle publishing
<https://books.google.ee/books?id=TW7lHYwXhS4C&pg=PA187&lpg=PA187&dq=japan+senpai+kohai&source=bl&ots=4mriUpJPLZ&sig=hp0IPJF9WybO6wIKWv-8aVPHOw8&hl=et&sa=X&ei=gWsyVdeDFMScygODqoCwAg&ved=0CE0Q6AEwBjgK#v=onepage&q=japan%20senpai%20kohai&f=false>

Eesti keele käsiraamat (veebiversioon)
<http://www.eki.ee/books/ekk09/index.php?p=3&p1=2>

Funerals and flowers – Japanese funeral rituals n.d. (veebiallikas) leitav aadressilt: <http://www.funerals-and-flowers.com/japanese-funeral.html> (viimati külastatud 19.05.16)

Hammond, Andrew 2011 Sempai-Kohai: Seniority rules in Japan *Think Japan* (blogi) 1. aprill, leitav aadressilt: http://thinkjapanblog.com/sempai-kohai_seniority_rules_in_japa.html (viimati külastatud 19.05.16)

Hasegawa, Yoko 2012. *The Routledge Course in Japanese Translation*, Milton Park, Abington, Oxon OX14 4RN, USA/Canada: Routledge

Hinds, John 1986 *Japanese: Descriptive Grammar. Croom Helm Descriptive Grammar Series*, USA: Routledge
https://books.google.ee/books?id=yu5kAgAAQBAJ&pg=PT40&lpg=PT40&dq=particle+kai+in+japanese&source=bl&ots=p8z_zNdIdJ&sig=VIWctHGm-

[j3BdfclMVBwqFgR4cM&hl=et&sa=X&ved=0ahUKEwi5r7bymoTMAhVEcg8KHalfBMAQ6AEIWTAI#v=onepage&q&f=false](http://www.inspectorinsight.com/insight/the-meaning-of-white-the-beginning-and-the-end-of-colour/)

He Xianbin, 2005. *Foreignization/Domestication and Yihua/Guihua: A Contrastive Study* Guangdong Polytechnic Normal University, China. Translation Journal Volume 9, No. 2 (veebis) Leitav aadressilt: <http://translationjournal.net/journal/32foreignization.htm> (Viimati külastatud: 17.06.2016)

The Honkaku Mystery Writers Club of Japan, n/d, *About us*. (veebiallikas) Leitavaadressilt: <http://honkaku.com/english.html> (Viimati külastatud: 17.06.2016)

IMDb, n/d, *The Murder Case of Hana and Alice*. (veebiallikas) Leitav aadressilt: <http://www.imdb.com/title/tt4125300/> (Viimati külastatud: 17.06.2016)

IMDb, n/d, *Waiting in the Dark (2006)*. (veebiallikas) Leitav aadressilt: <http://www.imdb.com/title/tt0872007/> (viimati külastatud 17.06.2016)

IMDb, n/d, *Zoo (2005)*. (veebiallikas) Leitav aadressilt: http://www.imdb.com/title/tt1014693/?ref=nm_knf_t3 (viimati külastatud 17.06.2016)

IMDb, n/d, *Goth (2008)*. (veebiallikas) Leitav aadressilt: http://www.imdb.com/title/tt1092006/?ref=nm_knf_t4 (viimati külastatud 17.06.2016)

Itakura, Hiroko 2001 *Conversational dominance and gender*. Amsterdam, the Netherlands: John Benjamin's publishing company. Leitav aadressilt: https://books.google.ee/books?id=wL5nd_rN21MC&pg=PA8&lpg=PA8&dq=japanese+male+female+speech&source=bl&ots=10Pm9_h1Vf&sig=rP5V0tFcOXsxEOCSxyEKq5DsFEc&hl=et&sa=X&ei=WPZDVZmQCqKuygPRu4DgAw&ved=0CB0Q6AEwADgU#v=onepage&q=japanese%20male%20female%20speech&f=false (Viimati külastatud: 17.06.2016)

Ishiyama, Osamu 2008. *Diachronic Perspectives on Personal Pronouns in Japanese*. (dissertation) State University of New York at Buffalo (veebis) Leitav aadressilt: https://books.google.ee/books?id=hGy6VuXZ8mwC&pg=PA93&lpg=PA93&dq=japanese+pronouns+and+politeness&source=bl&ots=KAeZDBCCgs&sig=ZMpEdHRNvrapFTRPq qqwccpKGnU&hl=et&sa=X&ved=0ahUKEwih2_DU5IzMAhVJESwKHYXIDb04ChDoAQhJMAc#v=onepage&q&f=false (Viimati külastatud: 17.06.2016)

InspectorInsight 7.09.2012 *The meaning of white – the beginning and end colour* (veebiallikas) leitav aadressilt: <http://www.inspectorinsight.com/insight/the-meaning-of-white-the-beginning-and-the-end-of-colour/> (viimati külastatud 19.05.16)

JAANUS Japanese Architecture and Art Net Users System 2001 (veebiallikas) leitav aadressilt: <http://www.aisf.or.jp/~jaanus/deta/e/engawa.htm> (viimati külastatud 19.05.16)

Japan-guide 2008. *Sitting techniques and rules* (veebiallikas) leitav aadressilt: <http://www.japan-guide.com/e/e2006.html> (viimati külastatud 19.05.16)

Jets, Kairi 2014. „Humanism ja vägivalla koorem“ Sirp, 14.11.2014 (veebis) Leitab aadressilt: <http://www.sirp.ee/s1-artiklid/c7-kirjandus/humanism-ja-vagivalla-koorem/> (Viimati külastatud: 17.06.2016)

J'Lit Books from Japan 2016 *Otsuichi* (veebiallikas) leitav aadressilt: http://booksfromjapan.jp/authors/item/2235_2015 (viimati külastatud 19.05.16)

Kaiser, Stefan; Ichikawa, Yasuko; Kobayashi, Noriko; Yamamoto Hilofumi 2001, *Japanese: A Comprehensive Grammar*, II väljaanne (2013), USA/Canada: Routledge. Leitav aadressilt: https://books.google.ee/books?id=vJH3CumpiZEC&pg=PA656&lpg=PA656&dq=japanese+grammar+tari+particle&source=bl&ots=99BdPgRpiE&sig=irmXh7NppaggcO7PVNNZOaxH_Og&hl=et&sa=X&ved=0ahUKEwixj6b9-tbMAhWHjCwKHTS0BTI4ChDoAQg-MAU#v=onepage&q&f=false (Viimati külastatud: 17.06.2016)

Kawabata, Yasunari 1947. „Lumine maa“. Jaapani keelest tõlkinud Ülle Udam, 1989, Loomingu raamatukogu, Tallinn.

Kawabata, Yasunari 1949-54. „Mäe hääl“. Jaapani keelest tõlkinud Agu Sisask ja Ülle Udam, 1980. Tallinn : Punane Täht

Kawakami, Hiromi 2001. „Õpetaja portfell“ Jaapani keelest tõlkinud Elin Trélon, 2014, Tallinn: Eesti Raamat.

Kenkyusha's New Japanese English Dictionary 研究社新和英大辞典, 1974, editor-in-chief Koh Matsuda, 4th edition, Tokyo, Kenkyusha, Japan.

La Littérature Japonaise n/d, Myriam Dartois-Ako. (veebiallikas) Leitav aadressilt: <http://www.lalitteraturejaponaise.com/myriam-dartois-ako/> (Viimati külastatud: 17.06.2016)

Lange, Anne 2008. „Tõlkimise aabits“, kirjastus Valgus

Lee, Chyi 2007 *Seiza — the traditional Japanese sitting posture* (David.Appleyard.com - veebiallikas) leitav aadressilt: <http://www.davidappleyard.com/japan/jp67.htm> (viimati külastatud 19.05.16)

Lee, Kiri; Park, Min-Young 2013. *Unmarked plurality and specificity in Korean and Japanese plural nouns* (veebiallikas) Leitav aadressilt: <http://www.najaks.org/?p=972> (Viimati külastatud: 17.06.2016)

Meldrum, Yukari Fukuchi 2008. *Source-based translation and foreignization: A Japanese Case.* (veebiallikas) Leitav aadressilt: <http://jaen.ca/files/YFMeldrum2008.pdf> viimati külastatud 16.05.16

Murakami, Haruki 1987. „Norra mets“. Jaapani keelest tõlkinud Kati Lindström, 2006, Tallinn: Varrak.

Murakami, Haruki 2002. „Kafka mererannas“. Jaapani keelest tõlkinud Kati Lindström, 2008. Tallinn: Varrak.

Murakami, Haruki 2009–2010. „1Q84“. Jaapani keelest tõlkinud Margis Talijärv, 2013. Tallinn: Varrak.

Numano, Mitsuyoshi 2013. *Shifting borders in contemporary Japanese Literature: Toward a Third Vision —* Küpper, Joachim (toim) *Approaches to World Literature* Saksamaa: Akademie Verlag GmbH, lk 147 – 167
<https://books.google.ee/books?id=DEjnBQAAQBAJ&pg=PA42&lpg=PA42&dq=Approaches+to+World+Literature&source=bl&ots=fGI6cj5Upr&sig=YQFYNaWSsNsENTWFOu39zT4u9M&hl=et&sa=X&ved=0ahUKEwjO-ubNucHMAhVIJJoKHQKtCnoQ6AEITzAH#v=onepage&q&f=false>

Otsuichi.com 2013 *About Otsuichi* (veebiallikas) <http://otsuichi.com/bio/> (viimati külastatud 19.05.16)

Otsuichi 2006 „ZOO 1“ („Hidamari no shi“), Tokyo: Shuheisha bunko

Otsuichi, 2009, *Zoo* (tõlge, tõlkija – Terry Gallagher), San Francisco, USA: VIZ Media, LLC

Otsuichi 2011, „Vanasti päikeseloojangu pargis“ (tõlge), tõlkijateks Kairi Jets ja Mari Kikerpill Värskes Rõhk nr 27, 2011, sügis. Leitav aadressilt: <http://va.ee/eelmised/32-vaerske-rohk-nr-27-iii-2011> (Viimati külastatud: 17.06.2016)

Otsuichi 2011 しあわせは子猫のかたち / Shiawase wa koneko no katachi. Tokyo: 角川書店 (Kadokawashoten)

Sharp, Jasper 2011 *Historical Dictionary of Japanese Cinema*, Lanham, Toronto, Plymouth, UK: The Scarecrow Press, Inc., leitud aadressilt:

https://books.google.ee/books?id=oAYsyZRRqzC&pg=PA110&lpg=PA110&dq=jidaigeki+dictionary&source=bl&ots=GGJ3bLO_f&sig=LqWK4SjMOMVA0m0oYXUD58YdKSA&hl=et&sa=X&ei=rKUzVeqHK8fRygOxtlGgCA&ved=0CEYQ6AEwBg#v=onepage&q=echizen&f=false (viimati külastatud 19.05.16)

Shogakukan 2015, 花とアリス殺人事件 (veebiallikas) Leitav aadressilt: <http://www.shogakukan.co.jp/books/09386405> (Viimati külastatud: 17.06.2016)

Scott, Greg 2014 Japan's senpai and kohai system *Lingualift* (blogi) 19. aprill, leitav aadressilt: <http://blog.lingualift.com/senpai-kohai/> (viimati külastatud 19.05.16)

Shueisha n/d *Web Otsuichi* (veebiallikas) leitav aadressilt: <http://www.shueisha.co.jp/otsuichi/> (viimati külastatud 19.05.16)

Venuti, Lawrence 1995. *Translator's Invisibility. A History of Translation*, London, New York: Routledge.

Vovin, Alexander 2003 *A Reference Grammar of Classical Japanese Prose*. London ja New York: RoutledgeCurzon. Leitav aadressilt https://books.google.ee/books?id=24GTVscUCX0C&pg=PA39&lpg=PA39&dq=japanese+grammar+plural&source=bl&ots=r2ILMmrt7C&sig=ii0zry_t1e_XgzB5Ra1Nw9Pkr5M&hl=et&sa=X&ved=0ahUKEwi9jOX5L-LMAhUmQJoKHTQxD2Y4HhDoAQgYMAA#v=onepage&q=japanese%20grammar%20plural&f=false (viimati külastatud 17.06.2016)

Yoshimoto, Mitsuhiro 2000 *Kurosawa: Film Studies and Japanese Cinema*, USA: Duke University Press, leitud aadressilt:

<https://books.google.ee/books?id=QizaCOjKs-IC&pg=PA233&lpg=PA233&dq=jidaigeki+history&source=bl&ots=UJifH8B6Ff&sig=MaQv3OJQfJpPnILvlLGkuyiZf18&hl=et&sa=X&ei=kqszVcCUOor5ywOUtoD4Ag&ved=0CDgQ6AEwAw#v=onepage&q=jidaigeki%20history&f=false> (viimati külastatud 19.05.16)

Алпатов Владимир Михайлович 1973. «Категории вежливости в современном японском языке» Moskva: Наука, Издательская фирма «Восточная литература»

Алпатов, Владимир Михайлович; Крючкова Татьяна Борисовна 1980. «О МУЖСКОМ И ЖЕНСКОМ ВАРИАНТАХ ЯПОНСКОГО ЯЗЫКА» (veebiallikas) leitud aadressilt: <http://www.philology.ru/linguistics4/alpatov-kryuchkova-80.htm> (viimati külastatud 19.05.16)

Алпатов Владимир Михайлович 2003. «ЯПОНИЯ: ЯЗЫК И ОБЩЕСТВО» (veebis) leitav aadressilt: <http://www.philology.ru/linguistics4/alpatov-03.htm> (viimati külastatud 19.05.16)

Звягин, Ф.Е. 1998. «Анализ актуального употребления категорий вежливости японского языка» Omsk: Вестник Омского университета, 3. väljaanne, (veebiallikas) Leitav aadressilt <http://philology.ru/linguistics4/zvyagin-98.htm> (viimati külastatud 17.06.2016)

Кутафьева Наталия 2012. «Способы выражения категории количества: редупликация (на материале японского языка)» (veebiallikas) http://www.philology.nsc.ru/journals/spj/pdf/2012_2/2012_2_Kutafyeva.pdf (viimati külastatud 15.06.2016)

Кутафьева, Наталия; Гаврилова, Мария 2009 «КАТЕГОРИЯ КОЛИЧЕСТВА В СВЕТЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ СОВРЕМЕННОЙ ЛИНГВИСТИКИ И СПОСОБЫ ЕЕ ВЫРАЖЕНИЯ В СОВРЕМЕННОМ ЯПОНСКОМ ЯЗЫКЕ» Novosibirsk, Venemaa: Новосибирский государственный университет, (internetis) Leitav aadressilt: <http://www.nsu.ru/xmlui/bitstream/handle/nsu/5819/19.pdf> (viimati külastatud 17.06.2016)

Пряхина, Людмила Викторовна; Колесникова, Арина Анаидовна 2007. «Очерки практической грамматики японского языка: учебное пособие», 3-е издание, Moskva: Восток-Запад.

Фролова, Ольга Павловна 1997. «ЯПОНСКИЙ РЕЧЕВОЙ ЭТИКЕТ (лингвистический аспект)» Novosibirsk, (veebis) kätte saadav: <http://www.philology.ru/linguistics4/frolova-97.htm> (viimati külastatud 19.05.16)

Холодович Александр Алексеевич 1979 «Категория множества в японском в свете общей теории множества в языке // Проблемы грамматической теории». Leningrad: Наука.

桂三輝, 2011 Osaka and Tokyo Rakugo *ST The Japan Times* 07.01 (veebiallikas)
leitav aadressilt:
http://st.japantimes.co.jp/english_news/essay/2011/ey20110107/ey20110107main.htm?print=noframe (viimati külastatud 19.05.16)

シネマトゥデイ 2.12.2014 岩井俊二監督『花とアリス殺人事件』乙一による
ノベライズ化決定！ (veebiallikas) leitav aadressilt:
<http://www.cinematoday.jp/page/N0068641>, viimati külastatud: 17.05.2016